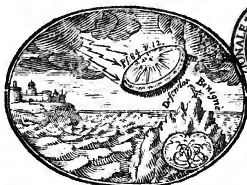
AMŒNITATES LITERARIÆ,

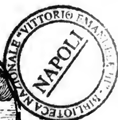
Quibus

VARIÆ OBSERVATIONES,

Scripta item quædam anecdota & rariora Opuſcula exhibentur.

TOMUS DECIMUS QUARTUS ET ULTIMUS.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,

Apud DANIEL. BARTHOLOMÆI & FILIUM.

M DCC XXXI.

Viro

Generosissimo atque Consultissimo

Domino Domino

EITHALIO FRIDERICO LUPINO

J. V. Lic.

Et

Memmingensis Tabularii Publici

Directori Amplissimo

Magni deque Patria nostra Meritissimi

Parentis Filio Dignissimo,

Patronorum suorum

haud postremo,

Postremam hanc Opellæ suæ

literariæ particulam in publicum

insignis observantiæ suæ

testimonium

sacram devotamque cupit,

Atque ut porro

Laudabili beati Anteceſſoris ſui exemplo & ipſa egregiæ indolis ſuæ bonitate incitatus facilem ſibi adytum ad Chartophylacium civicum benevole concedat, magno ſtudio petit,

cum ſincero voto,

Ut conjugium, quod proxime bono cum Deo auſpicaturus eſt,

Primum licet, Ipſi vere ſecundum, lætiſſimum, atque omni ex parte beatum ſit!

Ampliſſimi Ejus Nominis

Cultor addictiſſimus

Jo. Georgius Schelhornius.

I. Ora-

I.

Oratio Panegyrica (†) DE COELII SECVNDI CVRIONIS Vita atque Obitu,

Habita Basileæ Anno 1570. in magna Procerum & Juventutis Academiæ Basileensis Panegyri,

à

JOHAN. NICOLAO STVPANO, Med. Doctore & Professore.

(†) Hæc oratio quum rerum apprime memorabilium copia refertissima sit, in spem venio pene certam, non minori eam animi oblectatione, quam me, Lectores meos perlustratos esse. Multum igitur debere me profiteor humanitati Viri non Virtute minus ac Eruditione, quàm genere Nobilitati mihique amicissimi, qui illam mecum adjectis egregiis Observationibus communicavit.

Si rectè ac sapienter jam olim à majoribus factum esse censemus, Magn. Dom. Rector, Clariss. Doctissimique Viri, Juvenes ac Studiosi ornatissimi, quòd iis, qui virtute præ cæteris mortalibus in hac vita excelluissent, Statuas post obitum atque columnas decreverint, ex quibus perpetua eorum virtutis memoria conservaretur: eos quoque laudare debemus, qui, ceu vivæ Statuæ hujusmodi præstantium Virorum, res gestas atque vitam oratione scriptisque illustrant.

Est enim idem utrisque finis propositus, eorum virtutis memoriam ad posteros propagare, & exempla iis ad imitandum proponere: quod sicuti virtus majorum tantam vim apud posteros, qui ex eadem Familia nati sunt, obtinet, ut nec eorum benè facta, nec malè facta in occulto patiatur: ita quoque eorum splendoris recordatio, qui in Rep. administranda, & literarum studiis promovendis excellentes fuerunt, permagnum pondus solet obtinere apud eos, qui postea cùm in Republ. tùm scholis succedunt, magnâque efficaciâ ad insistendum eorum vestigiis incitare. Atque id, cùm in aliis quidem Academiis pro more sæpius, & in hac quoque nostra aliquando fieri consueverit:

rit: expectavi ego ſanè hactenus, ut ex Senioribus aliquis prodiret, qui majori authoritate idem præſtare poſſet, COELIO SECVNDO CVRIONI, Viro ob inſignem eruditionem & ſingularem pietatem maximo, meo ac multorum veſtrûm etiam, qui in hac doctiſſimorum Hominum corona ſedetis, Præceptori. Sed cùm hucuſque neminem prodire viderem, fortè quod ſeniores ad juvenes, & hi viciſſim ad illos pertinere iſtud putarent: ego certè, quamvis ob tenuem dicendi facultatem ſcirem, me huic muneri parem non eſſe; quoniam tamen mihi à Mag. Dom. Rectore, procerum Academiæ nomine, demandata eſſet provincia continuandi ipſius defuncti Lectiones, donec proſpiciatur de aliquo, qui tanto Viro ſuccedere queat; operæ pretium me facturum ſperavi, ſi antequam ad opus ipſum accederem, Præfationis loco, de tanti Viri vita atque obitu memorabili, pauca quædam dicerem. Id autem in eum finem potiſſimùm, ut poſtquam revocaveritis in memoriam damnum, quod Academia ex tam eruditi, pii, ſapientisque Viri jactura accepit, vos quidem proceres cogitetis, quo pacto compenſari iſtud damnum oporteat: Juvenes autem ſcirent, tam diligen-

tem operam sibi deinceps studiis esse navandum, ut quod Præceptoris jacturâ illis decessit, id studio & labore compensent.

* videtur legendum eo

Atque istud quidem ut facerem, * non facilius mihi ipsi persuasi, quòd scirem, me unum ex iis esse, qui optimè scire possent, quæcunque illi in vita sua memorabilia acciderunt. Nam & cùm ante aliquot annos domi illius habitarem, multa ex ejus ore audivi, multàque etiam postea sum sciscitatus, cùm sæpius eum visitarem, mecumque ille familiarissime colloqueretur. Itaque jam opus aggrediar, & quæ huic Viro scio digna memoriâ accidisse, non equidem omnia commemorabo, quod uti, non abuti patientiâ vestrâ oporteat, sed illa tantummodò, quæ pro loci ac temporis ratione, mihi dicenda videbuntur, ex quibus singularem hominis pietatem, † subeundis periculis fortitudinem, in tolerandis constantiam, in docendo dexteritatem, eruditionem in scribendo, atque in cæteris actionibus miram prudentiam sapientiamque intelligatis. Quarum rerum indicia non semel aut aliquoties in vita exhibuit: sed statim ab incunabulis in Italia, Gallia atque Germania, usque ad extremum vitæ spiritum perpetuo demonstravit.

† forte deest in

Natus

Natus est COELIVS SECVNDVS CVRIO Anno salutis humanæ M. D. III. Calendis Maji Cyriaci Taurinorum, (quæ Regio hodie Pedemontana appellatur,) oppido non ignobili: habuitquè Patrem JACOBVM TROTERIVM CVRIONEM, Virum nobilem, & nobilium affinitatibus clarissimum, qui ex Carlotta uxore, Fœmina itidem nobilissima, vicenos ternosque liberos suscepit, ex quibus Cœlius noster ultimus natu fuit. Is cum majorem fortunarum suarum partem Montecalerii haberet, (quæ est ejusdem Regionis urbs satis celebris,) & illic honoribus fungeretur, eò quoque Cœlium infantem deduxit, & usque ad suum obitum educavit. Jamque cum major reliquorum pars obiisset, (binæ enim tantum filiæ ac tres mares è tanto filiorum numero supererant,) ipseque natu minimus esset, vel imprimis à parentibus amabatur, quod animadverterent nimirum in eo, nescio quid augustius, quàm in reliquis fratribus, jamque sperarent, hunc paternam domum aucturum. Itaque ceu istud præsagientes, præter eam bonorum partem, quæ illi ex communi divisione deberetur, domum paternam, quam illic habebant, cum quibusdam prædiis suburbanis, sa-

craque Biblia auro atque coloribus interſtincta, inque nobiliſſima membrana deſcripta, teſtamento legârunt.

Mortuis parentibus annum agebat ferè nonum, & à domeſtico pædagogo primum inſtitutus, moxque ad publicos Grammaticos deductus, mirifice proficiebat. Sed neque his Magiſtris paulo poſt contentus, TAVRINVM ceu alteras Athenas ſe contulit, ubi per aliquot annos apud Magdalenam proavam ſuam agens, audivit Georgium Cararam, Dominicum Machaneum, & Joannem Bremium, Oratores, Poëtas atque Hiſtoricos præſtantiſſimos. Mox etiam Jus Civile attigit, interpretantibus id inter cæteros Sphondrato Mediolanenſi, qui poſtea in Cardinalium numerum eſt cooptatus. Hîc vero cernere eſt, Clariſſimi Viri, quantum fuerit in adoleſcente ſtudium veritatis. Nam etſi id fere à Natura comparatum ſit, ut in quibus ſumus enutriti, illa tueri atque defendere ſemper enitamur, & quæ hisce contraria ſunt, facile damnemus: ille tamen nondum agens annum viceſimum, cum varii rumores per Italiam de Lutheri atque Zwinglii doctrina falſa ſparſi eſſent, ſtatim cogitavit, non eſſe ſibi damnandos hosce, priusquam illorum libros legiſſet,

quòd

quòd rumores ſemper diverſum quippiam falſumque rebus immiſcere ſolerent. In id ergo incubuit tum ſtatim, ut libros eorum, qui tunc circumferebantur, conſequeretur. Cumque operá Hieronymi Nigri Foſſanei,& quorundam aliorum, qui tunc in Familia Auguſtiniana Taurini florebant, Lutheri libros de Indulgentiis, de Captivitate Babylonica,itemque Zwinglii de falſa & vera Religione,cum aliis quibusdam Philippi Melanchthonis operibus aſſecutus eſſet, legiſſetque, ita eſt illa admiratus, ut ſtatim decreverit in Germaniam tranſire, cum ob purioris Theologiæ, tum reliquarum politiorum literarum ſtudia, quod hæc, Melanchthone & Eraſmo in id ſuadentibus, admodum florere intelligeret. Itaque inito conſilio cum binis coætaneis Jacobo Cornello,& Franciſco Guarino, qui poſtea ambo inſignes Divini Verbi miniſtri facti ſunt, inſtitutum iter per Salaſſorum Regionem ingreditur,ſed ecce,ut in cœteris* *ſolent* dubii rerum humanarum eventus, ita quoque hîc accidit. Nam cum juvenes in itinere minus caute de rebus ad Religionem pertinentibus diſputarent, delata res fuit ad Bonifacium Eporediæ Epiſcopum & Cardinalem. Quare obſervato

(* forte legendum, *ſunt*)

vato illorum itinere, cum essent vallem Prætoriam ingressuri, à Cardinalis satellitibus capiuntur, & alii in alias, ipse verò in ârcem quandam, Caprianam nomine, ducitur. Hîc cum per duos circiter menses fuisset detentus, intercedentibus amicis, quos in ea regione ex prima Nobilitate habebat, Cardinalis nihil in eum gravius decernit, sed increpat tantum, & ne quicquam tale deinceps committat, severe cohortatur. Cùm autem insignem juvenis eruditionem videret, sumtus illi ad continuanda hæc studia pollicetur, suisque literis Commendatitiis ad proximum S. Benigni Cœnobium, cujus administrationem à Leone X. iisdem fere diebus acceperat, dimittit. Hîc verò, Clarissimi Viri, vidissetis hominem in maximis tentationibus periculisque fortem atque constantem. Nam cum illuc ad adorandas quasdam Reliquias, calvariam & alia quædam ossa; quæ Divi Agapeti atque Tyburti Martyris esse ferebantur, magnus esset mortalium concursus, ipseque nonnisi superstitionem esse cognosceret, non modo illis nullo pacto assentiebatur, sed privatim etiam multos contraria hisce docebat, & in vera fide erudiebat. Verum enim vero Sathan, ut est hostis veritatis, hîc illum impedire cona-

conabatur. Cùm enim inter cæteros docuiſſet etiam quendam Martinum Salierium, juvenem alioquin eruditum atque pium, & legendos illi ſuaſiſſet Philippi Melanchthonis Locos Communes: ille peregre profectus, & librum hunc in ſinu geſtans, mox ante portam, quà flumen præterlabitur, in beſtiam quandam veluti draconem, flammas evomentem, incidit, à qua cùm non quidem admodum læſus eſſet, ſed vehementiſſime perterrefactus, ad vicinum monaſterium Franciſcanorum confugit, & omnem rem uti ſucceſſerat, illis explicat & confitetur, cumque Franciſcani in librum atque religionem cauſam rejeciſſent, librum illis comburendum tradit, & de priori ſententia plane diſcedit. Quare cum ob periculum, quod jam immineret, tum ob mirabilem caſum, etſi ſollicitus eſſet COELIVS noſter, tamen quod putaret, hasce Sathanæ eſſe colluſiones, non modo conſtans in ſententia permanſit, verum etiam de tollendis plane reliquiis illis cogitavit. Itaque obſervato clavium loco, capſam aperit, in qua ſupra quodam Altari Reliquiæ continebantur, iisque denuo in ſuum locum repoſitis, quodam die, cùm cæteri aliis rebus intenti eſſent,

 omnes

omnes illas Reliquias aufert & dissipat, earumque loco Sacra Biblia ex Cœnobii Bibliotheca desumta reponit, inscriptis hisce verbis: *Hæc est Arca Fœderis, ex qua vera sciscitari oracula liceat, & in qua veræ sunt Sanctorum Reliquiæ.* Atque hoc quidem facinus tam caute prudenterque patravit, ut nemo, toto * *ex* tempore, claves fuisse loco motas, suspicaretur. Verum cum post tempus aliquod, die solenni, cum Reliquiarum ferculis, pompa ducenda esset, tum vero re plane nulli communicatâ, Mediolanum versus aufugit: hincque ad urbem Romam & alias Italiæ urbes perlustrandas profectus est. Hoc confecto itinere, Mediolanum iterum reversus est, ibique discendo docendoque aliquot annos transegit, ob insignem eruditionem docendique dexteritatem à præcipuis ejus urbis vicinorumque locorum familiis amabatur, & colebatur, & in cæteris vitæ actionibus, ita sese illic gerebat, ut omnibus esset admirationi. Cùm enim eo tempore Mediolanenses, & eorum vicini, ob bellicos tumultus Hispanorum, & Johannis Jacobi Medicei, (qui Mussii sedem suam habebat, & Rhetis quoque nostris olim negotium facessit,) ingente fame premeren-

(* forsan legendum, *eo*)

merentur, & ex ea poſtea tam ingens peſtilentia ſequeretur, quantam vix putant, iis locis poſt hominum memoriam fuiſſe: ipſe certe non modo pauperibus diſtribuebat, quæcunque multorum nobilium liberalitate haberet, verum etiam quibusdam locis extra urbem, quo ſeceſſerat, cum ISACIORVM Familia nobiliſſima, efficiebat apud Sacerdotes, ut, cùm nihil aliud ſupereſſet, pauperibus ex iis diſtribuerent, quæ in templis ſervabantur. Cumque omnes alii pro more Italorum, qui à peſte, ceu morbo contagioſiſſimo vehementer abhorrent, diffugerent, propinquosque ſuos relinquerent, ipſe omnibus aderat, conſolabatur, atque etiam mortuos ipſos, cum quodam ſuo ſocio, ſepeliebat. Itaque cùm tantam juvenis virtutem ISACII primarii ejus regionis nobiles vidiſſent, poſtquam deſiiſſet ea calamitas, ei uxorem dederunt, MARGARETAM BLANCAM, Puellam elegantiſſimam, ex nobiliſſima Iſaciæ gentis ſuæ Familia prognatam. Eſt autem Iſacia gens ex Mediolanenſi urbe oriunda, ſed nunc in plures Familias diſtributa, ſedes in variis Briantii montis locis obtinet.

Hâc

Hâc ductâ uxore (quam proinde & nunc quadragesimo post nuptias celebratas Anno, cùm uno ex denis ternisque liberis, filio Leone Viro egregio, unicaque filia Margareta, quæ in Italia remansit, viduam reliquit,) visum est in aliquem pacatum Italiæ locum esse proficiscendum, ne perpetuis Hispanorum rapinis obnoxii essent. Itaque cùm scirent Casale S. Evasii Montisferrati Caput, unam esse ex pacatissimis Italiæ urbibus, multisque nobilibus & ipsius etiam Comitis Montisferrati Joannis Georgii aulâ celebratam, eò à Principe invitatus profectus est. Ibi cum pacate per aliquot annos vixisset, sollicitabatur ab amicis, ut in patriam rediret; obiisse enim omnes fratres, & amplissima bona superesse, quæ illi hæreditario jure deberentur; jamque à Sorore Maria, quæ unica supererat, omnia teneri. Itaque profectus est in patriam, & à sorore ejusque marito humanissime exceptus fuit: quod tantum invisendorum amicorum causa venisse, nec quidquam deinceps potiturum existimarent. Sed cùm de instruenda domo cogitare eum viderent, & de hæreditate sciscitari, non modo nullam exhibuêre deinceps humanitatem, sed in causa propemodum ipsi fuerunt, quod post captus

ptus fuerit, & cum omnibus fortunis vitam quoque fere amiserit.

Quoniam autem valde memorabilis fuit illa Cœlii nostri captivitas, Viri amplissimi, causaque extitit, ut ei in Italia deinceps nunquam amplius quiete vivere licuerit: isque in eo subeundo periculo magnam animi fortitudinem, & in se se ab eodem liberando summum ingenium, maximamque dexteritatem declarârit; velim, ut de ea pauca quædam attentius audiatis. Soror hæc, fingens imminere fratri Religionis causâ periculum, ut deterreret videlicet, ne quid amplius paternorum bonorum postularet, effecerat, ut Montecalerio (in qua urbe educatum fuisse, & habuisse paternam domum, supra diximus,) in vicinum oppidum, Ramonisium nomine, cui Claudius quidam de Sabaudia imperabat, secederet: ratus, se illic res suas sine periculo posse componere, & temporis successu obliteratos iri rumores de se sparsos, & posse denuo in patriam redire. Jamque ne otiosus esset, quosdam è prima nobilitate juvenes instituendos susceperat, & cum ob eruditionem, tum dexteritatem docendi, atque humanitatem suam, omnium fere nobilium, qui in locis vicinis habitarent, amicitiam sibi concilia-

ciliaverat, & ab iis quasi in oculis ferebatur. Itaque cum semel esset invitatus in vicinum locum, Castellerioleonem nomine, una cum multis aliis amicis Viris nobilissimis, Dominicanum quendam Monachum, qui Taurino eo forte venerat, concionantem audit. Hic bonus Monachus, amplioris quæstus gratiâ, in Lutheranos pro concione gravissimè invehitur: asseritque, Lutherum propterea Germanis placere, quòd sub libertate Christiana omnis generis libidines concederet, doceretque insuper, Christum neque Deum esse, neque ex Virgine natum. Quæ cum vehementer totâ ferè concione ursisset, petit Cœlius, eâ finitâ, à Præfecto, ut sibi quædam dicere liceret. Cumque & veniam & silentium facile impetrâsset: *Grandia quædam*, inquit, *Lutheranis objecisti, Domine Pater: sed ubi hoc Lutherus asserit; potésne locum aut librum indicare, ubi hoc doceat?* Ille è contrario non se equidem nunc posse, sed si Taurinum secum veniat, cum hæc, tum alia, his deteriora demonstraturum. Hîc Cœlius, Ego vero, inquit, jam & librum & locum tibi demonstrabo, ubi contrario modo plane docet, atque tu nunc dixeris. Mox Commentaria Lutheri aperiens, quæ in Epistolam

ſtolam ad Galatas ſcripſit: multa populo recitavit, quæ cum Monachi dictis ex diametro quaſi pugnabant. Itaque nobiles, qui aderant, & populus univerſus, cùm tam impudenter mentitum fuiſſe Monachum viderent, in eum impetum faciunt, cæduntque, ut vix, intercedente Præfecto, vivus Taurinum redire potuerit: quare ſtatim rem Inquiſitori defert, atque ille, ubi eo perveniſſet, iterum ad Epiſcopum. Is erat Aventinus Crica Peruſius, humili loco natus, ſed qui Cibonis Cardinalis operâ, * & ad Taurinenſem Epiſcopatum adminiſtrandum cum Davide Cibonis fratre miſſus. Quamobrem hoc audito nuncio ſtatim cum Satellitibus eò proficiſcitur, & domum quidem illius diripit, Cœlium verò Taurinum in vincula trahit. Hîc examinatur, quæſtiones adhibentur: ablatæ Reliquiæ ex Cœnobio S. Benigni urgentur, revocatur in memoriam vetus in † *Italiam* inſtituta profectio: omnia ignem flammaſque minantur, nec ulla ſalutis ſpes amplius ſupereſſe videtur. Jam vero, Clariſſimi Viri, in homine tantis in anguſtiis conſtituto, magnum animi robur cernere licuiſſet. Nam etiamſi mortem omnia minitarentur: ille tamen ne-

* forte deeſt quid.

(† forte *Germaniam.*)

qua-

quaquam animum abjicit. Quare audite, quæso, quo pacto ex tantis periculis evaserit. Aventinus ille quoniam sciebat, primarios ejus civitatis Viros Cœlio plurimum favere, devitandi illorum odii causâ Romam proficiscitur, ut quod de eo sumturus esset supplicium, Pontificis jussu coactus facere videretur. Interea Cœlii custodiam Davidi relinquit, qui ut tutius conservaretur, nec quisquam sciret, ubi esset, eum ex prioribus carceribus in aliam domum noctu deducit, & in conclavi quodam fortissimis parietibus munito, adhibitis utrique pedi compedibus, binisque ante ostium custodibus, asservari curat. Cœlius sequenti die divinâ quâdam providentiâ animadvertit, se puerum olim in ea domo eoque conclavi fuisse: revocatque in memoriam singularum domus partium situm. Ac cum jam pedes ambo ex compedibus magnopere intumescerent, (ex quo proinde factum est, ut deinceps eos semper habuerit debiliores,) rogat, ut alterum pedem ei liberum relinquant, ut eo curato posset cum altero permutare. Hoc ubi impetrâsset, forte venit in mentem post aliquot dies, tentandum esse, an fictum pedem pro vero posset in compedes subjicere. Quare extra-

extrahit caligam pedis liberi, eamque lineis quibusdam pannis infarcit, & calceum ei decenter induit: forteque etiam arundinis fruſtum ſub ſcamno conſpicit, quo in fictam tibiam inſerto, poterat illam ita movere, ac ſi naturâ moveretur: adjuvabat inſtitutum veſtis Hiſpanica villoſa, & uſque ad talos longa, quâ hoc artificium tegebatur. Itaque rogat jam, ut liceat iterum pedes permutare, hunc enim aliquantulum convaluiſſe, & alterum vehementer dolere. Impetrat facile, cuſtodes adſunt, compedes aperiunt: eximitur pes verus, fictus immittitur, jamque utroque pede liber eſt. Nocte igitur intempeſtâ, cùm cuſtodes gravi ſomno ſepulti eſſent, aperit oſtium conclavis, in quo detinebatur. Quoniam enim compedibus vinctus putabatur, non opus fuerat cuſtodibus id firmius munire: præſertim quod ipſi foris in cœnaculo ante oſtium præſto eſſent. Per gradus deſcendit, & cùm infimam portam ſerâ munitam deprehendiſſet, ex feneſtra mox ſeſe demittit, elabitur. Cuſtodes verò mane, cùm evaſiſſe eum viderent, cernentque compedes integras & obſeratas, ecquid cogitâſſe ac dixiſſe putabis? illum videlicet nonniſi artibus magicis evadere potuiſſe: qui rumor cùm de illo ſpargere-

tur, ne Christiano nomini malarum artium nota inureretur, statim emisso dialogo festivissimo, quem *Probum* inscripsit, rem totam patefecit, Deoque pro tanto beneficio gratias egit.

Videtis jam, Clarissimi Viri, quæ fuerit in subeundo periculo fortitudo? quæ in ferendo patientia atque animi magnitudo? quæ denique in sese liberando dexteritas & ingenium? Atque hâc quidem ratione ex mortis faucibus evasit: sed de recuperandis bonis non erat amplius cogitandum, quod hâc re patefactâ, vix posset in Italiæ vastitate latere; ex qua tamen, ceu charissima patria, non equidem libenter migrabat, dummodo alicubi latere licuisset.

Itaque cùm istud animo versaret, Sale cum uxore & liberis proficiscitur, quod est Ducatus Mediolanensis oppidum, à peregrinantium aulicorumque consuetudine paulo remotius. Sed cum illic quoque statim agnitus esset à quibusdam Mediolanensis & Papiensis Reip. Principibus, qui in suas villas vicinas ex urbe æstatis tempore migraverant, vi quasi ab illis in Papiensem Academiam tractus fuit, & in ea publicus Professor creatus. Quo loco admiratione dignum est sane, quantæ authori-

tatis

tatis & exiſtimationis fuerit. Nam etiamſi ſtatim fuiſſet patefactus, ejusque capiendi mandatum Inquiſitores haberent; tamen ita ſibi primariorum civium & ſtudioſorum, (qui magnâ copiâ ex variis Nationibus in eam Academiam confluere ſolent,) animos conciliaverat,ut Satellites Inquiſitorum toto triennio eum capere nequiverint. Nam magna ſtudioſorum caterva eum è ſua domo, quæ illi cum primario quodam ejus Reip. cive communis erat, in auditorium deducebat, & ex eò iterum domum comitabatur. Sed tandem cum Pontifex Senatui ſub fulminis ſui pœna, mandaret,ut hominem caperent;illinc Venetias proficiſcitur. Cumque ne hîc quidem tutus eſſet,Ferrariam contendit,ut de ſuis rebus cum Renata, Ludovici XII. Galliæ Regis Filia, Ducis Ferrarienſis uxore, conſilium caperet, cujus benevolentiâ cum propter eruditionem, tum ob puriorem religionem jam diù fovebatur. Hæc illum ad Lucenſes in Hetruriam mittit, rata, poſſe hominem illic latere: ac fuit certe ab illis humaniſſime exceptus, & in publicum illius Academiæ Profeſſorem electus. Sed cùm nondum annum illic egiſſet, ecce Pontificis ad Senatum litteræ adſunt, cum mandatis, ut caperetur,

Romamque traheretur. Senatus pro sua humanitate decernit, nequaquam esse capiendum, sed etiam illi significandum, ut fugâ sibi consuleret.

Quamobrem cùm videret, non posse se amplius in Italia esse tutum, statuit in Germaniam transire, & cum Renatæ Ducis commendatitiis litteris ad Tigurinos Bernatesque profectus, ab illis in Losannensis Scholæ moderatorem susceptus est, cui, antequam Basileam veniret, quatuor integros annos, magna cum laude magnoque Studiosorum emolumento præfuit.

Cæterum cum in aliis suis erroribus, tum in hac præcipuè in Germaniam profectione, dum in summis angustiis constitutus esset, divinam opem præsentemque DEVM sibi adesse sensit. Quod eo libentius commemoro, Clariss. Viri, ut nos omnes, in similibus angustiis constituti, Deo omnia nostra committere discamus. Ecce enim, cùm ex Germania, ubi sedem jam constituerat, in Italiam abducendæ uxoris & liberorum causâ rediret, nec tamen in Lucensem urbem, ubi illos reliquerat, auderet ingredi, sed in vicino oppido, cui Pessa nomen est, subsistens, expectaret, innotescit iterum. Cumque inermis nec quicquam tale expectans, prandium

dium ſumeret, adeſt ex improviſo Præfe-ctus Inquiſitorum, quem *Bariſellum* Itali nuncupant, cum lictoribus: quibus ante portam diſpoſitis, ipſe cœnaculum, in quo ſolus prandebat, ingreſſus; *Dabis*, inquit, *te captivum ſummi Pontificis nomine, in meam poteſtatem.* Cœlius cùm & ipſum coram videret, & lictores reliquos juxta gradus portam obſervare cerneret, nec ſupereſſe ullam evadendi rationem, ſurgit è menſa, & ſe in ejus poteſtatem daturus, obviam procedit; cultellum tamen, quo cibum ſecando præparabat, forte manu retinet. Hic Bariſellus ſubito, cum & grandi corpore virum ſibi obviam procedere videret, eundemque cultrum manu tenere, ſtatim metu concidit. Cœlius exit è cœnaculo, deſcendit, per medios lictores tranſit, ſalutat, non agnoſcitur, ingreditur ſtabulum, equum conſcendit, aufugit. Cumque ipſi poſtea, agnito eo, quod factum eſſet, canibus equisque velocibus inſequerentur: ecce adeſt ſubito de cœlo tempeſtas quædam tam vehemens, ut ab inſtituto diſcedere cogerentur.

Hâc igitur ratione iterum è mortis faucibus evaſit: non equidem humanâ aliquâ ope, ſed præſentiſſimi Divini Numinis gratiâ. Etenim ſi Apoſtolorum cæte-

rorumque divorum Historias considere-
mus, deprehendimus certè, illos sæpe ex summis periculis mirabili quodam modo planeque divinitus fuisse liberatos: quod etiamsi ita sit, tamen nunquam tam illustres fuerunt eorum liberationes, quin hæc quoque inter illas locum habere, & cum illis aliquo modo conferri queat.

Losannâ deinde Basileam venit; Anno Salutis M. D. XLVII. quo tempore *Sebastianus Monsterus* Academiæ gubernacula tenebat; eratque ulterius profecturus, nisi quidam ex Academia atque clarissimis hujus urbis Typographis, nempe *D. Martinus Borrhaus Theologus*, *Hieronymus Frobenius, Nicolaus Episcopius, & Michael Isingrinus*, quibus Viri eruditio nota erat, ut hic subsisteret, rogâssent. Cùm autem & urbem amœnissimam, & summam hominum literatorum humanitatem cerneret, libenter substitit: eodemque anno in hac Academia politiores literas profiteri cœpit, & quoniam Leges non sinunt quenquam publicè docere, qui gradum aliquem non habeat, Magisterii insignia eodem tempore, cùm D. Henricus Pantaleon Facultatis artium Decanus esset, unà cum Thoma Grynæo, & Joanne Acronio

Frisio

Friſio ſuſcepit, ſed ſedendo, eodem plane modo, quo Bucerus in Anglia, ultimo vitæ ſuæ anno, Cantabrigiæ promotus eſt: quod proinde iis ſolum conceditur, qui ætate & eruditione inſigniter excellunt.

Hîc vero, Clariſſimi Viri, longa mihi eſſet habenda narratio, ſi vellem demonſtrare, quâ cum laude ab eo tempore uſque ad illum diem, quâ vitam cum morte ſanctiſſimè commutavit, annos propemodum viginti tres docendo ſcribendoque tranſegerit. Sed quoniam meam dicendi tenuitatem tantam eſſe ſcio, ut obſcurare illud citius, quàm illuſtrare poſſim, nec abuti etiam patientiâ veſtrâ oporteat; pauca quædam de hominis morte, de ſcriptis docendique ratione, &, quam ex hisce omnibus ſibi comparavit, authoritate, exiſtimatione, æternaque memoria memorabo. Quæ certè omnia tanta fuerunt, ut non modo doctiſſimi quique & præſtantiſſimi in hac urbe Viri cuperent ſuos liberos ab eo potiſſimum erudiri, ſicuti ſcimus omnes, & exemplum nobis eſſe potuit *Bonifacius Amerbachius*, omnium Germaniæ Juriſconſultorum prudentiſſimus, qui *Baſilium* filium, nunc itidem clariſſimum JCtum, ab eo ſolo primum inſtitui voluit: verum etiam exte

ræ gentes, & ab hac urbe remotissimæ, illius potissimum causâ, hucusque suos miserint. Neque verò opus mihi fuerit, argumentis longè petitis id comprobare: Vos, Vos, inquam, omnes, qui in hoc amplissimo theatro considetis, testes mihi hujus rei locupletissimi esse potestis. Et si exemplum aliquod audire lubeat: quid superioribus annis Magnificum Dominum *Johannem Kisckam*, *Palatini Vitebliensis Illustrissimi Principis filium*, ex ultimis Lituaniæ terris, cum magna nobilium caterva, ad nos usque proficisci compulit, quam Cœlii potissimum videndi audiendique desiderium? Neque isti tantum Nobiles ac Principes ab eo erudiri docerique voluerunt, verum etiam summi Orbis Christiani Principes ac Monarchæ tantum illius eruditioni tribuerunt, ut maximis propositis stipendiis, illum ad sese petrahere, Scholisque suis præficere conati sint.

Primum enim Summus Pontifex Romanus, cum eò, quod extra fines Italiæ esset, cogere non posset, & cuperet tamen illius in scribendo operâ uti, mandavit Episcopo Taracino, cui erat hâc cum Cardinali Caraffa transeundum, ut cum Cœlio nostro de reditu in Italiam ad suam Sanctitatem

tem paciſceretur: proponeret ipſi, dummodo de Religione non diſputaret, impunitatem, maximum ſtipendium, & filiabus ſuis dotes ampliſſimas. Quod cùm Sabaudiæ Dux audiiſſet, ipſe quoque ei non minora, quàm Pontifex, propoſuit, ſi modo in Taurinenſem Academiam rediret: cujus rei conficiendæ eo majorem ſpem habebat, quod exiſtimaret, illum in Patriam facile reverſurum.

Nec mihi prætereundus hoc loco MAXIMILIANVS, Summus Romanus Imperator: nam cum filii ejus D. *Horatii Curionis* operâ jam ante uteretur, parentem quoque ante annos quinque ad ſe pertrahere, & Viennenſi Academiæ præficere voluit.

Quid de Vaivoda Tranſylvaniæ Rege dicam? annon is quoque cum ante tres annos in Alba Julia urbe Scholam inſtituere vellet, Patri quidem præter cætera beneficia, quæ eſſet collaturus, ſi eo proficiſci vellet, ſexcentos, & AVGVSTINO Filio trecentos Thaleros in ſingulos annos offerebat? Ille verò, Clariſſimi Viri, hiſce omnibus atque aliis pluribus, quæ brevitatis causâ prætereo, hujus urbis amœnitatem, quietemque præpoſuit: gratus videlicet ob hoſpitium, quo benigne in Helvetia tunc fuerat exceptus, cùm nullibi tuto quieſce-

re liceret. Quare ſapientiſſimè quoque fecit Sanctiſſimus hujus Urbis Ampliſſimusque Senatus, qui dum hominis tantam gratitudinem videret, eum totamque Familiam, ante biennium circiter, civitate donavit, quo fruerentur non aliter, ac ſi ab avis abavisque ſuis hîc eſſent generati. Tantam laudem atque gloriam ſcriptis docendique dexteritate ſibi comparavit: quamobrem requireret ordo nunc, ut de utroque diceremus. Sed quoniam Scripta tot tantaque ſunt, ut ne breviter quidem de iis ſine longa oratione diſputari queat, recenſebo vobis tantum nomina & titulos ſuarum lucubrationum, non equidem omnium, ſed earum, quæ nobis jam veniunt in mentem, eodemque etiam ordine, quo illæ nobis ſuccurrent. Ac primum quidem ſe nobis offert

Nucis Encomium, quod Juvenis admodum ſcripſit.

Probus, Dialogus, cujus ſupra mentio facta eſt.

Araneus, de Providentia Dei.

De Animarum Immortalitate.

De pie educandis liberis.

Paraphraſis in principium Evangelii Johannis.

Paradoxa Chriſtiana.

Horta-

Hortatio ad Religionem.
Oratio de bonis artibus.
Encomium Scribarum.
Encomium ejus, qui pro patria occubuit.
Orationes funebres.
Oratio in Antonium Florebellum.
De antiqua Ecclesiæ Christi authoritate.
Christianæ Religionis institutio.
De Doctrina puerili ac literis libri quinque.
Grammatica Latina.
Liber de perfecto Grammatico.
De ratione Grammaticæ docendæ.
Summa totius Artificii differendi atque tractandi.
Dialectica.
Dialecticæ ex Perionio Compendium.
Commentaria in Perionium.
Historia Belli Melitensis.
Pasquillus extaticus.
De Ponderibus Romanorum.
Sabellici Historiæ continuatio.
Diogenis Orationes è Græco conversæ.
Hermogenis Rhetorica.
Sermones aliquot Bernhardi Ochini, item *Francisci Guicciardini omnes Historiarum libri, ex Italico in Latinum conversi.*

Titus

Titus Livius, Aristoteles, Plautus, Isidorus correcti.

Ciceronis Orationes omnes emendatæ, earumque artificium indicatum.

In Philippicas multasque alias orationes; item *in partitiones oratorias, in librum de claris Oratoribus atque Topica Commentaria.*

Nizolius locupletatus.

Thesaurus Latinæ Linguæ castigatus & auctus.

Multa præterea exaravit, quæ nunc in memoriam certe non veniunt. Quare iis omnibus præteritis, tantùm pauca quædam docebimus dę ratione, quam observandam in docenda Regina rerum Eloquentia diceret, sicque ad illius obitum & finem orationis accedemus.

Cum Eloquentia rerum & verborum cognitione, amborumque artificiosâ tractatione contineatur; & res atque artificium quidem ex Historiis, Artibus & Scientiis petantur; verborumque vis ex bonorum auctorum observatione cognoscatur: ad tria generalia præcepta omnem docendæ Eloquentiæ rationem revocandam esse dicebat. *Primum* enim in Authore, qui Eloquentiæ causâ suscipitur explicandus, sensum verborum esse decla-

ran-

randum, atque ad hanc rem varias Historias, variosque ex diversis Scriptoribus locos, qui facerent ad institutum, adducendos. *Deinde* artificium oratorium, quod in iis lateret, analyticè demonstrandum. *Tertiò* ad singula verba accedendum, & veluti illa ad aurificis stateram librando, quænam singulorum vis esset, explicandum. Quæ proinde diu multumque observantes, non posse non eloquentes fieri & facere.

Hoc modo totum vitæ suæ cursum docendo, scribendo, peregrinando, varios casus, variamque fortunam experiendo, confecit. Quibus omnibus in rebus laboribusque suis, sicuti semper Divini Numinis gratiam sensit: ita vel inprimis præsentissimum Deum sibi adesse cognovit, cum jam ætatis suæ anno sexagesimo septimo, Servatoris autem M. D.LXIX. corporis vinculis solvi, & ad cœlestem Patriam, è qua primam originem omnes habemus, evolare deberet.

Primum enim nequaquam ex improviso inopinaque morte præventus est, sed ipse ei, eo loco ac tempore, quo bene diu eam exspectavit, & concupivit, obviam processit. Nam ex quo ei filiæ tres Virgines lectissimæ, in gravissima hujus urbis pesti-

peſtilentia, ante annos fere quinque occubuiſſent, & de Horatii filii obitu etiam intellexiſſet, ſemper cogitavit de ratione feliciter ex hac vita migrandi. Superiori anno, cùm Auguſtinus quoque filius obiiſſet fatalem diem, ipſeque ei oculos clauderet: *Oculos*, inquit, *tibi claudo, Fili, quos tu mihi parvo poſt tempore claudere debuiſti.* Sciebat enim Vir divino quodam inſtinctu, ſibi mox hoc iter eſſe ingrediendum. Itaque ſtatim poſtea res ſuas ordinare, Familiæ proſpicere, ſacris Literis operam navare, & itineri ſe ſe præparare cœpit. Atque ejus præcognitionis majus adhuc argumentum illud ſuppeditat, quod paucos menſes, antequam in morbum incideret, ſe atque uxorem ad vivum depingi curavit: cujus rei cum cauſam ſemel quidam ſciſcitaretur; *quoniam*, inquit, *mox hinc diſceſſurus, cupio, ut mea Familia hanc meam effigiem conſpiciens, recordetur mei, & præceptorum, quæ vivus illi de pie inſtituenda bujus vitæ ratione præſcripſi.* Sicque deinceps diſceſſum hunc quotidie meditari nunquam deſinebat. Decimo octavo die Novembris, quo ultimam lectionem habuit, mihi horâ ſecundâ ante Collegium obviam factus, ſtatim, poſtquam me inſpexiſſet; nos tamen, inquit, miſeri homines ſumus. Ego vero

quod

quod putarem, de iis dicere illum, qui literas & studia sectantur: imo, inquam, sumus aliis beatiores. Ille; non hoc volo, inquit, sed dico universum genus humanum plurimis miseriis esse obnoxium: quamobrem gaudeo sane, quòd mox sim ex illis omnibus liberandus. Nonne enim audis, quod de Daniele Osiandro dicitur? cumque me id plane ignorare significarem: narrat ille mihi totum id, quod de eo tunc ferebatur, voce satis lugubri: qua de re cum loqueremur, mox adest Huldricus Hugobaldus finitâ suâ lectione, cum ego domum versus, ille ad legendum ultimâ vice perrexit. Postridie ordinem pro more ejus muneris, quod tunc Decanus sustinebat, convocavit, ut de emendanda Collegiorum disciplina cogitarent. Quamobrem cùm in eam sententiam omnes descendissent, ut ipse Collegiorum Statuta Legesque ad se reciperet, & pro suo arbitrio emendaret: ille contra rogat universos per Christum, ne sibi jam jam ex hac vita migraturo id onus imponant: oportere enim se nunc aliis rebus esse intentum, schedas, sarcinamque colligere, & quæ huic itineri essent necessaria, præparare. Tam divina scilicet est humana mens, ut etiam res futuras certò præcognoscat.

Sequen-

Sequenti die Dominicâ cœpêre mox eum vexare sub vesperam gravissimi quidam catharri ad ventriculum & intestina decumbentes, quos pectoris angustia, vomitus vehementes, & pituitosæ dejectiones sequebantur, quæ proinde illi per eam noctem totamque fere sequentem diem molesta fuerunt: tertiâ die cùm natura imbecillior non posset se exonerare, oriebantur ex pituitosa materia flatus, hypochondria & ventriculum excruciantes. Quibus etiamsi ex clarissimorum hujus urbis Medicorum consilio, qui simul quatuor aderant, fomentis aliisque rebus, quæ ex usu esse videbantur, prospiceretur; tamen natura admodum debili existente, parum proficiebatur. Itaque cùm quarto die cathatrus ad pulmones converteretur, vix dimidiam noctem attingens, ob spiritus difficultatem animam efflavit.

Quemadmodum autem in cæteris vitæ actionibus, ita & in hoc morbo acutissimo insignem pietatem, summamque in fide constantiam, verbis factisque declaravit. Nam & Cœnæ Dominicæ usum sibi administrari postulaverat, & eâ fide rectâ ad Dominum JESVM commigrare se velle asserebat, quam in hisce Germaniæ Ecclesiis diu jam prædicari docerique audiisset.

Tertio

Tertio post die, qui erat sextus Calend. Decembr. in summum Templum, simul magnâ doctissimorum Virorum, Studiosorum, & honestorum Civium comitante catervâ, delatus, & eo loco, quo Rhenus Cæmeterium alluit, apud Filium Augustinum, & tres Filias conditus est. SIMON SVLCERVS autem, Summus Ecclesiæ Basileensis Antistes, Funebrem Orationem habuit, in qua, sicuti res ipsa postulabat, de ejus Viri ingenio, eruditione ac pietate multa præclarè dixit.

Talem, Clarissimi Viri, tantumque Virum, quantum jam audivistis describi, aut forte, longe majorem amisimus. Itaque cogitandum fuerit, vobis quidem ornatissimi Studiosi, ut quantum ex tanti Viri jactura vestris studiis decedit, tantum studio & diligentiâ suppleatis. Vobis verò etiam, Viri ornatissimi, & Almæ hujus Academiæ Proceres, opera danda est, ut Juvenes diligenter instituendos curetis etiam deinceps, ne forte vobis aliquando deesse queant, quos in defunctorum locum substituatis. Atque id eo magis faciendum existimo, quod dum memoriâ repeto hujus Academiæ vestræ statum, qui decem plus minus annis fuit, (tantum enim fere temporis est, ex quo primum illius membrum

factus, & aliquam harum rerum notitiam habere cœpi,) tantum profecto Doctissimorum Virorum numerum interea occubuisse deprehendo, ut non huic, sed Germaniæ prope universæ Academiis sufficerent. Quantus enim Theologus fuit Martinus Borrhaus? Quantus Jurisconsultus Bonifacius Amerbachius? Quis erat ejus gener Huldrichus Iselius? Qui Marcus Hopperus? Johannes Huperus Archiater Basileensis, & alii? Ex Medicis autem quanti fuerunt Oswaldus Berus ille senex, & tanquam alter Hippocrates, itemque Philippus Bechius, Guillelmus Gratarolus, Jacobus Huggelius, Joannes Acronius Frisius? Linguarum politiorumque literarum cognitione quantopere excelluêre Sebastianus Castalio, Augustinus, Cœlii hujus nostri Filius, & Johannes Oporinus Typographus? Nec prætereundi sunt Theologi illi, itidem interea temporis defuncti, qui, etiamsi Doctoris nomine caruerunt, reipsâ tamen veri fuerunt Ecclesiæ Doctores, & Viri omnibus modis eruditissimi: Joannes Junius, Marcus Bertschius, Thomas Gyrfalkius, Severinus Erzbergerus, Conradus Lycosthenes, Albertus Sulcerus, Jacobus Hertelius, Erardus Balmannus, Joannes Mederus: Annon magna fuit isthæc Do-

ctissi-

ctissimorum Virorum copia, qui omnes brevi temporis spatio vitam cum morte in hac nostra Academia commutârunt? possem plura hujus generis præterea adferre, quæ cùm Cœlii hujus, tum aliorum Clarissimorum Virorum causâ, vel lacrymas vobis possent movere: sed quoniam temporis & vestræ quoque patientiæ ratio habenda est, omnia nunc lubens, volensque prætereo, & Finem dicendi facio.

FINIS.

Epitaphium Cœlianum.

CVM SIBI EX HAC VITA MORTALI BREVI

discedendum esse, Vir ille ex divino quodam instinctu cognosceret, ipse sibi tale paravit Epitaphium, eoque voluit post obitum, suum insigniri Monumentum.

HOSPES HAVE ET DISCE
NON COELIVS HEIC
SED COELII CΩMA IMMO CHMA
SPIRITVM CHRISTVS HABET

CETERA NOMEN
VERÆ PIETATIS
HVMANITATIS
INSIGNISQ. CONSTANTIÆ
QVOM CΩMA IN שמים* Cœlum.
TVNC VERE ERIT
COELIVS SECVNDVS
CVRIO
HOSPES SI DIDICISTI
VALE
RELIQVIT AET. SV. AN. LXVII.
SAL. CIↃ. IↃ. LXIX.
AD VIII. KL. DCB.

M. PAVLVS CHERLERVS
COELII SEC. CVRIONIS
Amicæ Memoriæ poſuit:

Arte potens, pietate gravis, ſermone politus
COELIVS, hîc lenes in molli funere ſomnos,
Juxta chara ſibi quondam, ſua pignora, carpit.
Cumque his exurget, priſcis revidendus amicis,

Luce

Luce ſub extrema: cum tu, fortiſſime JESV,
Viva Dei ſoboles, ſonitu præeunte tubarum,
Advenies Judex liquidis in nubibus acer;
Judicioque premes orbem, & nova præmia reddes;
Præmia grata probis; reprobis ingrata, ſed æqua,
Et Fidei vacuis ipſorum debita factis.

CONTINVATIO FAMILIÆ COELIANÆ.

COELIVS SECVNDVS CVRIO, ex viginti tribus ſui parentis liberis, unicus filius ſuperſtes, ex MARGARETHA BLANCA ISACIA, uxore ſuaviſſima, ſuſtulit liberos tredecim, ex quibus ad maturam ætatem pervenêre *Filiæ quatuor*, Violanthis, Angela, Celia, Felix, & *Filii tres*, Horatius, Auguſtinus, Leo.

VIOLANTHIS nata Cevæ in Italia, 8. Novembr. Anno Chr. 1532. à parentibus religionis veræ causâ in exilium euntibus, Lauſannam A. C. M. D. XLII. abducta, ibi per annos quatuor ad pietatem &

omnem honeſtatem ſyncere educata fuit. Poſtea Anno M.D.XLVII.unà cum parentibus Baſileam transmigravit, ubi tandem omni virtutum genere exculta, HIERONYMO ZANCHIO, Theologo Clariſſimo, Anno M.D.LIII. nupſit. Zanchius Argentinam docendi cauſâ concedens, ſuaviſſimum illic cum ea conjugium, ſed brevi annorum ſpatio,expertus eſt. Tertio enim puerperio,eoque infauſto, Anno M.D.LVI. ad Chriſtum Jeſum,quem ſyncerâ coluit religione, cupidiſſima conceſſit, cum quo vivit beata, illum expectans diem, quo ſuo corpori reddita, integrâ immortalitate fruetur. In ejus buſtum tunc ſequens amici cujusdam factum fuit Epicedium:

Non cineres, non oſſa putes hoc condita buſto,
Sed Violas, flores, grato & odore roſas.
Nam quæ in vernanti requieſcit molliter herba
Chara Viro Conjunx, hæc VIOLANTHIS erat.
Cujus in æthereis lætatur ſpiritus oris,
Donec ſumma dies corpora viva dabit.
Sume igitur vivo de ceſpite, ſume Viator,
Pallentes Violas, grato & odore Roſas.

D. O.

D. O. M. S.
VIOLANTHI CVRIONIÆ C. S. C. F.
CONJVGI SANCTISS. ET CARISS.
OB INSIGNEM PROBITAT. INDVST.
CANDOREM FIDEM AMOREM
CONSTANT. PATIENT.
IN LONGISS. ET GRAVISS. MORBO
ADMIRABILEM
PIETATEM INCOMPARABILI
HIERONYMVS ZANCHIVS ITALVS
OPTVME MERENTI
MOESTISS.
F.

ANGELA nata Lausannæ, An. M. D. XLIII. die XV. mensis Septembris. Fuit hæc Angela ingenio perspicaci, memoriâ fidelissimâ, animo liberali & candido, laudis ac decori, elegantiæ ac munditiei avida: quo fiebat, ut aliquid semper discendi, ex quo laudem consequeretur, cupiditate flagraret. Nam subinde illum Hetrusci Poëtæ rhythmum in ore habere solita: *Altro diletto che imparar non trovo*, id est, *unica discendi mî semper cura, voluptas.* Linguas quatuor intelligebat, & commode satis loquendo exprimebat, *Germanicam, Italicam, Gallicam, Latinam*:

quas omnes usu potius atque ingenii bonitate quam præceptis didicerat. Parenti sæpe magno ad collatione Codicum corrigendos Authores Latinos, erat auxilio, & si quando molestum esset legere, ipsa anagnostæ vicem supplebat. Hujus etiam inter alias hæ extant Epistolæ Latinæ.

ANGELA C.

PATRI OPT. SVO S. D.

Inepta sum, mi Pater, quæ ad te Latine, rudis puella scribere audeo, sed inepta non sum, quia tu jussisti; inepta essem, si non pariter, quemadmodum & in eo, quod mihi libertatem dedisti, à te, si quid opus haberem, petendi. Faciam igitur, ut cum tibi omnia debeam, plura etiam velim debere. Oro te, mi Pater, ut ad maxima tua, atque innumerabilia beneficia erga me, hoc etiam addere ne graveris, ut mihi eam vestem facias, quâ ab humeris ad cingulum totæ vestimur, cujus ego nomen Latinum nescio. Qua ex re, & quo ornatu, nihil dico: id enim totum benevolentiæ tuæ permitto; quæ sciam te omnis elegantiæ amantissimum

mum eſſe. Quod ſi etiam ſororibus meis cariſſimis, Cœliæ ac Felicillæ feceris, erit id mihi multo gratius. Mi Pater vale. Baſileæ ædibus noſtris M. D. LXII.

ANGELA CVRIONIA AVGVSTINO FRATRI S. D.

Literæ tuæ, amiciſſime Frater, tanto intervallo ſcriptæ, nos omnes recrearunt: timebamus enim, ne ut annis proximis, in morbum incidiſſes. Sed cùm intelligam te ſanum eſſe, & conditionem honeſtiſſimam habere, gaudeo, quantum debeo. Quod autem me, & per me Sorores minores natu mones, & ad virtutem, maximè verò ad pietatem hortaris, promittisque, ſi tuæ ac parentum noſtrorum exſpectationi reſpondero, te multa bona mihi facturum, ago tibi maximas gratias, ac promitto, me cum Dei auxilio daturam operam, ut talis ſim, qualem eſſe puellam decet hoc genere natam, atque in tam honeſta & Chriſtiana domo educatam. Id quod etiam de meis chariſſimis Sororibus Cœlia & Felicilla, videor poſſe promittere. Tibi verò, mi Frater, Deum oro, ut quæ cœpiſti ad optatum exitum

 perdu-

perducere concedat, quo & nos tecum ex tua virtute fructum aliquem capiamus, & tu meritam laudem consequaris. Te videre, mi Frater, atque amplecti omnes vehementer desideramus. Vale. Mater nostra charissima & Sorores te amantissimè salutant: nam Pater tibi scribit. Basileæ, die XII. Sept. M. D. LVIII.

NOBILISSIMÆ PVELLÆ SOPHIÆ SBASIÆ POLONÆ,

Angela Curionia S. D. P.

Si mihi esset ea facultas, Generosa Sophia, quâ tibi pro magnifico & præstantissimo dono ad me misso, gratiam possem referre, id multo facerem libentius, quàm nudis verbis ac rudi meo & impolito sermone. Verum cum meæ præsentes rationes id non ferant, hujus mei grati animi significationem qualemcunque, ne tuam istam eximiam erga me, sine ullo meo merito, benignitatem, silentio prætercam, eâdem generositate, quâ munus dedisti, accipias oro. Famulus vester Stanislaus mihi tuo nomine auream catenam, tum pondere tum artificio

ficio præstantem, donavit. Regale sanè munus, & tuâ istâ animi generosi altitudine dignum: pro quo hactenus tibi non egi gratias, propterea quod cum is in Italiam ad Fratrem tuum transiret, eum hâc viâ in patriam rediturum sperabam. Nunc autem cùm intelligam eos aliâ viâ domum rediisse, tibi eorum optatissimum adventum gratulor, & pro immortali dono, gratias, si possum, ago immortales, agamque dum vivam, spondeoque me, si aliâ ratione referre non potero, memoriâ perpetuâque observantiâ culturam. Pater meus & mater mihi mandarunt, ut te ipsorum nomine, amanter atque officiosè salutarem. Idem fecerunt meæ Sorores Cœlia ac Felicilla. Vale Sophia nobilissima. Basileæ die 1. Novembr. M. D. LXIII.

Tandem Anno M. D. LXIV. in universali ista lue pestifera, die penultima Julii peste tentata & triduo consumpta, secunda die Augusti ad Christum Jesum mirâ alacritate migravit, ætatis suæ anno XXI.

In hanc Augustinus Curio Frater:

Hîc jacet immiti consumta, heu, peste puella,
ANGELA, Virginei lausque decusque chori.

Ossa

Oſſa quidem parvo conduntur marmore, verum
Cum Chriſto liber ſpiritus aſtra tenet.

Epitaphium ejusdem.

ANGELÆ CVRIONIÆ
NOBILI ET GENEROSÆ PVELLÆ
CVJVS
DIVINO INGEN. ATQVE INDVSTRIÆ
NIHIL DIFFIC. VNQVAM EST VISVM
QVOD INGENVAM PVDICAMQ.
PVELLAM DECERET
QVÆ
ITALICE GERMAN. GALLICE
VENVSTE LOQVEBATVR
LATINE NON IGNARA
OMNIS ELEGANTIÆ DECORISQ.
STVDIOSA
CANDORE ANIMI VIRGINALI VEREC.
RELIGIONE IN DEVM
PIETATE IN PARENTES
CARITAT. IN FRATR. SORORESQ.
COMITATE IN OMNES INSIGNI
FVIT
COELIVS SECVND. CVRIO PATER ET
MARGARITA ISACA MATER
IN BEATÆ REPAR. SPEM
FILIÆ DVLCISSIMÆ AC
PRÆSTANTISSIMÆ.
F.

COE-

COELIA & FELIX natæ Lausannæ, illa in principio anni M. D. XLV. hæc mense Junio An. M. D. XLVI. Et hæ moribus probatissimis fuêre, virtutibus & artificiosâ puellarum industriâ nulli secundæ. Cœlia autem ejusdem mensis Augusti die XI. FELIX die XIII. in eundem morbum inciderunt. Illa ad vicesimum primum diem sustinuit, hæc quarta à decubitu die migravit. Harum trium Sororum lapidi sepulchrali sequens inscriptum mnemosynon.

PIET. VIRT. HONORI D.
ANGELÆ COELIÆ FELICI
PVELLIS NOBILISS.
QVAR. INGENIVM CANDOR INDVST.
PIET. PVDOR, MORVM ELEG. ET
SANCTI. GRATIA DEO,
MVLTIS NOTA,
PROBATA BONIS
PARENTIB. JVCVNDA
FVERVNT
COELIVS SECVND. CVRIO PATER ET
MARGARITA ISACIA MATER
TRIBVS ANIMVL. PRÆST.
DVLCISS.
VT EAR. QVOD MORTALE FVIT
IN BEATÆ REPARAT. SEPM
CONDERETVR
HOC MONVMENTVM
P. C.

HORA-

HORATIVS Curio natus eſt Caſale, cognomento S. Evaſii, quæ urbs Montis-ferrati Caput eſt, An. M. D. XXXIV. Hic animo magno, ingenio ſublimi, judicio acerrimo præditus, ad ſtudia liberalis doctrinæ à primis annis fuit educatus. In iis, talis ſucceſſus, ut anno ætatis ſuæ XX. Philoſophicâ & Medicâ Laureâ Piſis fuerit donatus. Tunc ex Italia in Germaniam rediens, in multorum Principum notitiam paucis annis devenit. Tandem etiam ob excelſas animi dotes & prudentiam admirabilem in Imperatoris Ferd. aulam vocatus, ad conſilia adhibitus fuit. Ejus memoriale hoc ſequens poſteritati relictum:

DEO IMMOR. ET V. S.
HIC SITVS EST HORATIVS CVRIO
C. S. C. F.
PHIL. ET MEDICA LAVREA
AN. ÆTAT. SVÆ XX. PISIS DONATVS
CVJVS
INGENIVM PRVDENT. ET FIDEM
ADMIRATI REGES
EJVS OPERA IN MAX. NEGOTIIS
SVNT VSI ET
FERDINANDO EJVSQ. F. MAXIMIL.
AVGVSTIS COGNITVS
AD INTIMA CONSIL. ADHIBITVS EST

GRA-

GRAVISSIMISQ. DE REB. PRO
CHRIST. REG.
BIZANTIVM MISSVS
IN IPSO MVNERE EXCESSIT E VITA
MAGNO SVI DESIDERIO
NON PARENT. MODO MOESTISS.
PROPINQ. ET AMICIS
SED ET IPSI CÆSARI ALIISQ.
QVIBVS FVIT NOTVS
RELICTO

Anno Ætatis ſuæ XXX. die XV. Febr. humanæ Salutis M. D. LIV. Maximiliani juſſu amici
F. C.

COELII PATRIS in HORATII F. Obitum, Luctus ex Virgil. concinnatus.

Hîc Juvenem mœſti ſublatum in littore ponunt,
Qualem virgineo demeſſum pollice florem,
Seu mollis violæ ſeu languentis hyacinthi:
Cum neque folgor adhuc necdum ſua forma receſſit:
Nec * tam mater alit tellus virusque miniſtrat.

Et

* Legendum ſine dubio jam.

Et jam fama volans tanti prænuncia luctus
Tecta subit miseri tot passi funera Patris.
Hîc, ubi vix tandem vox est laxata dolore,
Tene, inquit, miserande puer cum læta veniret,
Invidit fortuna mihi, ne regna videres
Nostra, neque ad sedes victor vehere-re paternas?
Non hæc, heu, misero de te promissa parenti
Discedens dederas, cum me complexus abires,
Cautius ut velles sævæ te credere genti,
Gnate mihi, longâ jucundior unice vitâ:
Quem nunc tam longe non inter nota sepulcra
Detinet invisa & cœlo & mihi barbara tellus.
Quis mihi te casus, quæ vel tam fervida virtus
Eripuit mihi te? miserum, cui languida nondum
Lumina sunt gnati carâ satiata figurâ,
Non ego te gaudens lætanti pectore misi,

Haud

Haud ignarus eram, quantum nova gloria, quantum
Et prædulce decus juvenili in pectore posset.
Primitiæ juvenis miseræ, tantique laboris
Dura rudimenta, & nulli exaudita piorum
Vota precesque meæ: vos, ô mea gaudia, natæ
Felices, ô tanti expertes usque doloris.
Contra ego vivendo vici mea fata, superstes
Restarem ut genitor.
Infelix: non nate mihi sors ista, senectæ
Debita erat nostræ: salve mihi maxime nate
Æternumque vale. Nec plura effatus ibidem
Concidit exanimis.

AVGVSTINVS CVRIO C. S. F. Salis Insubriæ oppido natus. Anno Salut. M. D. XXXVIII. Et hic studiis literarum consecratus, fratri Horatio nihil quicquam cedere voluit. Tales enim in Italia progressus fecit, ut in ipso juvenilis ætatis flore inclarescere cœperit. Mortuis sororibus, ac horrendâ istâ peste expirante, à patre domum revocatus, mox ad pro-

fessionem publicam Academiæ Basileensis fuit promotus, sed & hic fato divino, brevi annorum spatio suarum laudum circulum concludens, ultra biennium publico docendi muneri non præfuit, & Anno Salut. M. D. LXVII. in cœlestem Academiam migravit.

COELII P. in COELIVM AVGVSTIN. F. Lacrymæ.

O longe ante omnes mihi quæ me carior ipso est
Lux mea, quâ vivâ vivere dulce fuit.
Tu mea, tu Fili, suspiria pectore ab imo
Ducta cape, & fusam cum lacrymis animam.
Tu mihi, tu matri fato præreptus acerbo,
Liquisti tenebras omnibus & lacrymas.
Vt mea tu moriens fregisti commoda Fili!
Tecum una nostra est pene sepulta domus.
Omnia tecum una perierunt gaudia nostra,
Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Cujus ego interitu tota de mente fugavi
Hæc studia atque omnes delicias animi.

Heu

Heu mihi, jucundum misero nunc lumen ademtum est,
Lumen tum vitâ dulcius atque animâ.
Occidit exemplum Juvenis memorabile morum,
Doctrinâ insignis, dulcis & eloquio.
Vix dum vicenos octonos egerat annos:
Tot bona tam parvo clausit in orbe dies.
Parte tamen meliore sui super astra locatus,
Cum Christo vivit perfruiturque Deo.
Vivit & in terris; nam solers plurima scripsit:
Liquit & ingenii pignora docta sui.
His Augustini clarescet nomen ubique:
Ingeniumque probum fama loquetur anus.

VIVIT.

Epitaphium ejusdem.

JANVA VITÆ
DEO SER. SO. SAP. S.
COELIVS SECVNDVS CVRIO
AVGVSTINO F. DVLCIS. SANCTISSQ.
POLYHISTORI
AC FACVNDO BASIL. SCHOLÆ
RHETORI

CVJVS CORPVS HIC CVM III.
SORORIB. LECTISS. JACET
SPIRITVS CVM CHRISTO
NOMEN IMMORTAL. SCRIPTIS
VIVIT IN TERRIS
SOCIO ET HÆREDE STVDIORVM
ORBATVS
DVM REVIVISCIT
P.

Vixit Annos XXIIX., obiit An. Dom.
M. D. LXVII. die XXIV.
Octobris.

HVJVS AD EXEMPLVM JVVENES
FLORENTIB. ANNIS
VIVERE RITE DEO, DISCITE, RITE
MORI.

Aliud à Theodoro Zwingero pos.

CHRISTO S.
AVGVSTINO CVRIONI
BASIL. SCHOLÆ RHETORI
QVI HONESTISS. PIETATIS ET
ERVD. CERTAMINE
SVSCEPTO
IN IPSO ÆTATIS FLORE
MORTE VINCI
QVAM * PATRIAM VINCERE
MALVIT

VERI-

* Omnino legendum est PATREM.

VERITATIS ET VIRTVTIS
CVLTORI MAX.
SARACENICΩN SCRIPTORI
HIEROGLYPHICΩN AVCTORI
* *AMERICÆ* SCRIPTORI
ITALIÆ INTERPRETI
THEOD. ZVINGERVS OB STVD.
MORVMQ. ELEG.
COLLEGÆ ET AMICO
PIIS CVM LACR.
P.
M. D. LXVII.
AVGVSTINVS ERAS IN TERRIS EXVL
OBERRANS,
NVNC AVGVSTVS ERIS COELO RE-
CEPTVS AVITO.

* Videtur ſubſtituendum AFRICÆ: neque enim de Americæ regionibus quidquam edidiſſe Auguſtinum noſtrum conſtat; at verò Maroccanum Regnum calamo luſtravit.

LEO CVRIO natus eſt Salis Inſubriæ oppido, die XIII. menſis Jan. Anno Salut. M. D. XXXVI. Et hic in Germaniam deportatus, ſtudia literarum perſecutus eſt. Poſtea cum Auguſtino Fratre in Italiam ablegatus, ibidem plenius ea excolere perrexit. Sed quod ingenium haberet πολιτικότερον, citius à ſtudiis abreptus fuit. Peragratâ Italiâ cum Magnifico Domino Johanne Kiscka, Palatini Vite-

blienſis Filio, (cujus in oratione panegyrica mentio facta eſt) juvenis in Lituaniam diſceſſit, & per aliquot annos ibidem manſit. Interea etiam Illuſtri & Generoſo Comiti Tainſchinio innotuit, cum quo in Poloniam profectus, complures annos ibi tranſegit. Hîc bello contra Suecum aliquoties interfuit: captivitates ſuſtinuit, magna pericula navalia ſubivit, ex quibus omnibus potenti DEI dexterâ liberatus fuit. Ad legationes & peregrinationes adhibitus, Sueciam, Daniam, Angliam, Galliam, Italiam, Hiſpaniam peragravit. Inde etiam complures Linguas, Latinam, Germanicam, Gallicam, Italicam & Polonicam dexterrime locutus eſt. Tandem mortuo Fratre Horatio & omnibus Sororibus, (exceptâ Dorothea Peregrina, quæ in Orat. panegyrica Margaretha nominata, in Italia apud Iſaciam Familiam manſit, nec unquam educi potuit) & Auguſtino Fratre valetudinario, ex Polonia à Cœlio Patre Baſileam revocatus fuit. Ægerrime ex Polonia dimiſſus, Baſileam mirifico parentum gaudio, ſalvus & incolumis rediit, anno M. D. LVII. de conjugio mox conſilium initum, ut in hac unica ſtirpe Familia honeſtiſſima conſervaretur. Uxorem duxit Flaminiam Muraltam, Martini Muralti Juris-

Jurisconſulti Locarnenſis & Luciæ Orellæ filiam, menſe Decembri anno eodem. Utraque autem iſta proſapia inter alias nobiles Locarnenſium Familias, tunc Religionis causâ Tiguri exulabat, & ibidem adhuc Dei benedictione in plures ſtirpes propagata conſervatur. Durante hoc conjugio, horrendas captivitates in Gallia à Guiſianis perpeſſus eſt, in quibus admiranda ejus eluxit conſtantia, animi magnitudo & prudentia incredibilis: Dei tamen protectione inter iſtas conſervatus, ejusdem propitiâ curâ tandem liberatus fuit, &c uxori ac liberis, magnâ bonorum ſuorum jacturâ, reſtitutus. Ejus memoriæ tale apud patrem Cœlium & Fratrem Auguſtinum, in ambitu Cathedralis Eccleſiæ Baſileenſis, monumentum extructum eſt:

LEONI
CVRIONI C. S. C. F.
RELIGIONIS PVRIORIS CAVSA
CVM PARENTIBVS EXVLI
NOBILI INTEGRO
SYNCERO
PEREGRINATIONIBVS
CAPTIVITATIB. LABORIBVS
ATTRITO

 AN.

AN. CH. M. D. C. I. DIE OCTOB.
ÆTAT. SVÆ LXV.
EXTINCTO
CONJVNX ET LIBERI
AMORIS ET PIETATIS
ERGO
M. P.

Lapis ejus Sepulchralis ſequentes inſcriptiones continet:

ALHIE LIGT BEGRABEN DER EDEL VND EHRENVEST LEO CVRIO, SAMPT DER EDLEN FRAVWEN MARGARET ISACIA VON MEILAND SEINER MVTTER, STARB ER DEN VI. OCTOB. AN. M. DC. I. SEINES ALTERS VBER DAS LXV. SIE ABER DEN XII. MAJ. AN. M. D. LXXXVII. IHRES ALTERS IM LXXVIII.

In Meditullio Lapidis.

Hie ruht mein Leib, der in ſeim Leb'n
Groſſer Unruh war ſtets ergeb'n,
Und vil Arbeit hat ausgeſtanden,
Füraus in weit und frembden Landen:
Damit ich meim Gott diente recht,
Verließ ich jung mein Land u. G'ſchlecht:
Und daß ich diente männiglich,
Europam *faſt durchreiſet ich,*

Mit

Mit grosser G'fahr, war offt g'fangen,
Für treue Dienst den Lohn empfangen.
Ließ mich fromm, treu, uffrecht stets finden,
Den Ruhm verlaß ich meinen Kindern.

Reliquit Filios quatuor, Filias tres. Ex filiis Nicolaus Leo An. Chr. 1609. æt. XIX. Francotalii obiit; Augustinus M.DC.XIII. Lutetiæ in Gallia, quo militem Capitaneus duxerat, extinctus est: Hieronymus, MAVRITIO Hassiæ Landgravio à Consiliis intimis, & Galliarum Regis designatus itidem Capitaneus, Basileæ anno M. DC. XIV. vitam finiit; Cœlius familiam porro propagavit. Filiarum duæ priores, Lucia atque Esthera, in gravissima urbis peste an. 1610. mortuæ; tertia Margaretha Johanni Buxtorfio, Westphalo, Ling. S*. in Acad. Basil. Professori nupsit.

** **
* *

Hæc ab Exemplari typis expresso sic satis fideliter descripta sunt: unum verò alterumve locum, in mendo mihi cubare visum, adjectâ è regione notulâ sanitati restituere allaboravi. Cæterum prodiit sermo ille panegyricus eâdem paginarum serie cohærens cum oratione

funebri vernacula: *Ein Christliche Trost-Predigt von der Sorg Gottes für uns Christen; welche zu Basel im Münster den 7. Mertz im Jahr 1614. bey der Bestattung des Edlen, Ehren und Not-Vesten Herrn* Hieronymi Curionis, *König. May. in Franckreich und Navarren bestellten Haubtmanns, durch* Joh. Jacobum Grynæum, *Dienern Gottes am* Evangelio *daselbst, gehalten, und von* Samuele Grynæo Juniore *excipirt worden, Basel 1614.* formâ quartâ; curante Johanne Buxtorfio, qui & Familiæ Cœlianæ continuationem composuit, atque omnia Illustrissimo Principi Mauritio, Hassiæ Landgravio, brevi inscriptione dicavit. Neque enim à Stupano condita fuisse monumenta genealogica & biographica reliqua, id evidenter demonstrat, quod non eodem utrobique nomine, quæ in Italia remansit Cœlii Filia, appellatur. Nec si quis alius præter ipsummet Buxtorfium auctor extitisset, cur ejus nomen non laudasset editor, ulla in promtu causa est.

Ex auctoribus, qui Cœlii S. Curionis sive vitam, sive scripta, sive laudes exhibent, ad manus mihi sunt Gesnerus in Biblioth. à Frisio aucta p. 128. Reusnerus in Iconibus 2dæ recognit. Jobinianis p. 321. Thuanus

nus Histor. L.XLVI. T.II. P.II. p.453. edit. Paris. 1606. 8. & P. III. T. III. p. m. 326. edit Paris. 1609. Tossanus Dan. Oratione funebri in obitum Joh. Buxtorfii P. p. 9. Luc. Gernlerus Orat. secular. de Academiæ Basileens. ortu & progr. p.m.44. Könіgius Biblioth.p.228. Hofmannus in Lexico Univers. T. I. p. m. 463. & 509. Teissier Elog.des homm.sçav. mihi T.I.p.334. Basileenses in Lexico Histor. Univers. T. I. p.1116. *Jöcher* in Lexico Eruditor.p.753. Fabricius Historia Biblioth. suæ P. III. p. 261. quem pag. 477. de hieroglyphicorum libris, utrum Cœlio Augustino F. an Cœlio Sec. P. tribuendi sint, mirum est eam ob rationem hæsisse animo, quod filio quoque Cœlii prænomen fuisse dubium habuerit; cum quos priori loco allegaverat & Frisius & Königius id ei Cœlii nomen præfigant: licet Königius in eo falsus sit, quod historiam Belli Melitensis à Cœlio Sec. P. conscriptam, Augustino F. adjudicet. Quæ verò Cl. Struvius in Collectan. MSCtorum Fasc.V. p.75. seqq. exhibet singularia, à V. Cl. Beyschlagio Bibl. Brem. Class. VII. p.580. itidem laudata, ex hoc nostro panegyrico de verbo ad verbum transcripta esse, quivis ea inter se collaturus statim deprehendet. Neque etiam præ-

præfatio ſolum, quam ad Eliſabetham Angliæ Reginam Olympiæ F. Moratæ opuſculis præmiſit, ſed ipſa potiſſimum horumce piiſſimæ atque eruditiſſimæ Fœminæ libellorum collectio inque dias luminis auras editio Cœlii noſtri curæ atque honori aſſerenda venit: quem ultimis ſuis literis Olympia, animam mox efflatura, id rogaverat. Illa quoque verba, quæ literatiſſimo huic politiſſimoque Viro l. c. p. 576. difficilia intellectu viſa ſunt, cum in Cœlii S. C. epiſtolis eodem plane modo conſtanter legantur, recte ſe habeant oportet, ac ſimpliciter ita capiantur, Julium III.P.R. (de eo enim ſcribere apparet Moratam) in perſcrutandis ac flamma ferroque extirpandis veritatis Evangelicæ cultoribus adeo furere, ut præ tragicis rabiei ſuæ exemplis, quæ is ediderit, vix in cenſum veniant, quæ ad aſſerendam papalis culminis tyrannidem Paulus III. anteceſſor molitus fuerat.

Pantaleonem, Proſopographiæ Auctorem, qui & Cœlium Patrem L. A. Magiſtrum, facultatis, ut vocant, tum Decanus renunciaverat, nec nullo officiorum cultu ab eo devinctus videri inde poſſit, quod & Horatii F. opuſculis Eduardo Angliæ R. conſecratis carmine præluſerit, nullum ta-

men

men erudita atque illustria inter πρόσωπα locum Curioni nostro concessisse tantum non indigneris. Etenim in opere Latine abs se edito ejus ne verbulo quidem mentionem injicit: in versione verò vernacula, accessionibus hinc inde ditata, eum quidem memorat, at ubi minime quæsieris, nec nisi ὡς ἐν παρόδῳ. Nimirum extremam in Sebast. Munsteri Elogio ducturus lineam, sequentem in modum pergit P. III. p. m. 343. *Wie ich dises Monsteri Leben am 25. Novemb. im 1569. Jahr verteutschet, und in sein Ordnung gestellt, (durch welches mir der alte Kummer wider in etwas erneuert,) nimme wahr, so stirbt auch an disem Tag* M. Cœlius Sec. Curio, *ein Italiener, welcher in die 23. Jahr* Lectionem oratoriam *bey uns versehen, und durch seinen hohen Verstand und mancherley Bücher allenthalben in der Christenheit sehr bekannt gewesen. Diser ward erstlich, als* Monsterus Rector, *und ich* Decanus artium *gewesen, unter die* Professores artium *angenommen, hat sich allezeit friedsam und wohl gehalten, und ist gleich so lang wie* Monsterus *bey uns verharret, darzu in des Münsters Creuzgang ehrlich begraben worden; welches ich ihm zu Gedächtnus hie melden wollen.*

Hære-

Hæreſeos unitariorum dicam Cœlio noſtro impingi, manes ejus omnium utique invitiſſimi patientur. Nec eam culpationem ſatis abunde fulcit paraphraſis, quâ Evangelii D. Johannis initium velut commentariolo illuſtrare conatus eſt: modo quis eam animo paululum benigniori nec nimium ſuſpicaci meditetur. Plus quidem juſto ſibi indulſit Cœlius, quod in arduis divinæ manifeſtationis myſteriis frena luxurianti ingenio laxaturus, quomodo abſtruſiſſima ea, de quibus ὁ θεόπνευςος θεολογεῖ, ſeſe habuerint, dilucidum ac planum facere ſibi ſumat. Tum ſi quid porro deliquit, in eo maxime peccatum, quod de ſacri ordinis rebus ſcripturus, à communibus & quaſi in Canonem receptis Eccleſiaſticorum Scholaſticorumque auctorum terminis tantum non ubique recedat: unde tamen animo quoque à noſtris alienum fuiſſe dogmatibus, non prono ſtatim alveo conſequitur. Neque verò innumerabilem illam hominum multitudinem, quotquot iiſdem forte vocabulis, v. c. trium in unitate Eſſentiæ Divinæ perſonarum, parique totidem ſyllabarum tenore de eadem re utuntur, eandem pariter cognitionis ſenſûsque formam intus & in mente induiſſe, eâdemque proin ſanâ caſtâque fide

teneri

teneri recte quis contenderit. Primum enim nexus, qui notiones ideasque intellectûs inter, & earum sive ore sive scripto dati solita signa & symbola intercedit, nonnisi ex contingentibus est, nonnisi arbitrarius, atque adeo diversæ susceptionis discrimen tantum non infinitum subire paratus. Deinde innumeris plane modis non cerebri solum humani constitutio, sed ipsarum quoque mentium indoles atque enatarum à prima statim educatione percipiendi rationum species variant: ut quæ dissimillimis omnino motibus sive tubulos sive Spiritus animales hinc inde afficiunt, eodem luminis sensusque interioris habitu apud animam sisti, iisdemque plane conceptibus apud omnes agitari ne possint quidem. Porro quam longe à se invicem disjectum est duplex illud cognoscendi genus; vulgare unum, exotericum, tumultuarium, quo res vix per transennam nec nisi superficietenus videntur: alterum veri nominis, sapientibus proprium, accuratum, solidum, quo rerum ipsarum facies, quantum licet, intimius introspicitur. Quam autem late sese extendit illa præjudicatæ opinionis lues, ut qui vocabula quædam ac dicendi modos ab ineunte ætate millies usu triverunt, consuetam illam

fami-

familiarium formularum facilitatem ipſius cognitionis atque intelligentiæ loco habeant: qui proinde, fieri aliter non poteſt, quin ab iis omnibus, quos abjecto caſſæ dictionis putamine in rem præſentem collectâ mente itare, nec meros dare ſonos juvat, immani cogitationum intervallo relinquantur. Sed & pauciſſimi exiſtunt, qui quæ puro tantum intellectu apprehendere fas eſt, abſque corporei phantaſmatis contagio luſtrare apti nati, ſublimibus illis diviniſſimorum myſteriorum rationibus vel à limine ſalutandis rite initientur: miræ autem varietatis differentiam ac penitus ineffabilem obtinere inter omnium ac ſingulorum de talibus ſive errores ſive notitias neceſſe eſt, qualia ut aſſequantur, parum cum eorum ingenio congruit. Quid? quod mentium noſtrarum ſibi relictarum nec cœlico favore adjutarum vires prorſum ſuperat in divinis acutum cernere, ut cum à recta veritatis inacceſſæ linea ſemel deviaverint, multiplici fallacium imaginum ubertate verſus nullam utique non plagam incurveſcant: cui malo omnium maximo quæ terminis, ut vocant, ac formulis idem ſonantibus medela quæri atque adhiberi aſſolet, bone Deus! quam nihil averruncando conducit.

Vice

Vice tamen versâ ſæpenumero contingit, ut quos vocibus & dictione quam à ſe invicem longiſſime abire audias, ſenſu mentisque agnitione quam ad ſe mutuo proxime accedant; omnisque ita fax diſſidii, quam phraſεως utrinque diſcrimen accendere uno loco videbatur, unitâ placitorum amice inter ſe conſpirantium vi in fumum alibi ventosque abeat. Cujus rei documentum innocentiæ Cœlianæ bono capturus, ut illum περὶ τȣ λόγȣ καὶ τῆς Οἰκονομίας ſobrie ſenſiſſe conſtet, tres duntaxat particulas ex eadem illa libellorum farragine excitabo, in quam & Exordii Johannei paraphraſis, cum dias luminis in aures prodibat, conjecta fuit. Anteſtabor primo Araneum ſive de Providentia Dei libellum oppido elegantem, à quo omnis illa opuſculorum farrago nomen obtinet. Ejus igitur ſub finem Cœlius, poſtquam ſcitam nobis priſcorum de Arachne & Minerva fabulam narrâſſet, in myſticæ ſubito arcanæque Theologiæ Doctorem evaſurus, magnumque ex mythico hoc involucro myſterium explicare aggreſſus; „Minerva, inquit p. m. 81. quam veteres pro „Dea ſapientiæ, hoc eſt pro ſapientia ipſa „coluêre, Dei Filius Jeſus Chriſtus, æterna „patris ſapientia eſt. Nam & Palladem illi

„ è Jovis capite ortam dicebant; & ipſa Dei
„ Sapientia apud ſapientem quendam pro-
„ clamat: Ego ex ore altiſſimi prodii. Hæc
„ igitur Sapientia hominem — ſimulac
„ conditus fuit, ſuis artibus inſtruxit. — il-
„ le autem ſibi adeo placere cœpit, ſe ad-
„ mirari & colere, ut magiſtram Sapienti-
„ am præ ſe contemneret. — & defeciſ-
„ ſent omnino, niſi eſſent divinâ voce &
„ miſericordiâ ſublevati. Facta namque
„ tunc prima pollicitatio fuit de victoria
„ per mulieris ſemen, nempe Chriſtum,
„ adverſus mortem, peccatum & legem
„ obtinenda. Id quod poſtea vates Eſaias
„ tanquam de re jam peracta — vaticina-
„ tus eſt. — Deus nobis contra peccatum,
„ mortem & inferorum potentiam, quæ
„ lege condemnante in nos habebant im-
„ perium, dedit victoriam per Jeſum Chri-
„ ſtum Dominum noſtrum. Is enim nos
„ redemit ab execratione legis, dum pro
„ nobis factus eſt hoſtia, peccatum & exe-
„ cratio ipſa. „ Alterum teſtimonium di-
cat, quam Fulvio Peregr. Morato, Olym-
piæ Patri, de liberis pie educandis Cœlius
inſcripſit, epiſtola. Ibi religionis docendæ
rationem expoſiturus, „ Deum, inquit p.
„ 132. cuncta condidiſſe verbo ſuo, (quem
„ & Jeſum Chriſtum, Dei Filium, divina o-
„ racula

„racula docent appellandum,) — misisse „Jesum Christum Filium suum, verum „Deum, eundemque verum Hominem, „Spiritus Sancti satu, Mariæque conce-„ptu — generatum,editum. — Deum an-„te tempora eodem verbo Regnum sibi „ex omnibus constituisse ac destinâsse, — „cujus rei signum est ipsa fides, Spiritus „Sancti opus,— horum omnium duo no-„bis monumenta, quæ Sacramenta ap-„pellant, (quasi signa quædam, quibus „Christus Deus noster,fœdus suum,quod „nobiscum æternum percussit, obsigna-„vit, —) esse relicta„ κ.τ.λ. Extremâ acie prodeat, quæ paraphrasin proxime excipit, brevissima ad veram religionem adhortatio: in ea Cœlius, „quid, ait, esse „potest aut jucundius aut magis proprium „hominis Christiani, quàm mens bene de „Deo & Christo sentiens, atque omnem „cœlestem doctrinam edocta? — de Deo „enim, semotâ Christi Filii Dei mentione, „certaque persuasione,Judæi,Philosophi, „Maometes æque subtiliter, splendidè, „graviterque facere verba possunt. Ve-„rum cum Christum non teneant, sine „fundamento ædificant, (est enim Chri-„stus Dei vera, unica & permanens ima-„go,effigies & species); idcirco quicquid

„ vel dicunt vel cogitant, collabi ac efflue-
„ re necesse est. — Nos unum Deum in
„ Christo, & unum Dominum Jesum Christum in Deo amplectimur & colimus. „
Hactenus ipsissima Curionis nostri verba, quem cum Serveti furoribus aut aliorum, quos dicunt, unitariorum deliriis nihilominus fecisse, si quis pugnare velit, nullus equidem intercedo, quin operâ — Mulgeat ille hircos, & vulpes jungat eâdem.

Nec in contrarium allegare satis est, quod arctam Cœlius cum Lælio pariter Socino ac Bernardino Ocello coluerit amicitiam. Lælium & Melanchthon & Bullingerus, quanta apud Orthodoxos, utriusque partis Protestantes nomina! honorificè appellârunt. Ochini pietatem non Olympia solum Morata, castissimæ confessionis socia, eximium in modum suspexit, sed ipse quoque Eduardus Rex puriora sacra Anglis suis redditurus, ad se vocavit, ac inter primos istius divinæ fabricæ architectos habere voluit. Anne vero mirum est, Transalpinos hos, patriâ terrâ ob sanctioris religionis cultum profugos, eâ inter se coaluisse animorum conglutinatione, quam, quum dulcissimâ libertatis Evangelicæ Christianæque charitatis consuetudine colliquesceret, ut rigidâ sententiarum

tiarum ex asse omnium conspiratione ferruminarent, non opus habere videbantur, ferreum, igneumque zelum, quo Cisalpinos restitutæ fidei fratres passim exarsisse comperiebant, minime gentium imitatuti. Probet igitur, quantum volet, Clar. Alwœrdenius, inter Serveti sui amicos numeratum quoque fuisse C. S. Curionem: Sectatoribus tamen ejus annumerandum fore, inde nondum patebit. Profecto nec miser ille homo, ut ut phrenesi laborâsse censendus sit, manuumque potius medicarum quam carnificum indigus fuisse, ab omni adeo lepore, ab omni ita penitus arte destituebatur, ut nisi à paris insaniæ reo laudari colique non potuerit. Seb. saltem Munstero laudabilis visa est opera, quam vel in Ptolemæum abs se editum Servetus contulerit. Ita enim præfat. in Ptol. Geogr. Basil 1552. excusam, postquam Pirckeymheri industriam debitis ornâsset elogiis, „multa tamen, „subjicit, fugerunt hunc „bonum Virum, quæ post eum depre„hendit oculatissimus Michaël Villanova„nus, qui non pœnitendas vigilias locavit „in Ptolemæum, emendando corrupta, „explicando retrusa, & scholiis illustrando „obscuriora, nos autem utrumque secuti. Quis Munsterum, tam præclare de Serve-

ti laboribus sentientem, si fors & occasio tulisset, ut hominem obviam haberet, obviis ultro excepturum fuisse ulnis, nulloque non benevoli animi cultu prosecuturum facile negaverit? quis vero eapropter Serveti sectatoribus nisi iniquissimus accenseat? Miranda autem res est, nos in adaugendis hæreticorum hominum copiis tantum non cornicum oculos configere; quum ipsi illi, quorum tamen hæc congestio interest, vel omni adhibitâ solertiâ nil quod eo spectet, contuentur. Quid, quæso, non moliti cum Sandio Ben. Wissowatius, Biblioth. Anti-Trinitar. auctores, ut corrasis undique nominibus, quo jure, quâve injuriâ parum curaturi, formidabilem nobis hujusmodi furfuris numerum, velut Medusæ caput, objicerent. Illis tamen, quod sponte à nostris oblatum magni mercarentur, non licuit esse tam acutis, ut Curionem quoque inter suos referendum ullâ ratione cernerent. Quam silentii eorum auctoritatem, uti vocant, negativam exosis tantisper opponemus suspicionibus præjudiciisque, dum Cœlium nostrum inter unitarios pertinere argumentis meridianâ ipsâ luce clarioribus omnique majoribus exceptione evincatur.

Cæte-

Cæterum nec Clar. Alwardenii nec Ptolemæi à Serveto curati meminisse possum, quin simul cogitatione deferar in locum de la Bibliotheque Raisonnée, T. II. p. 120. ubi tum Viri illius Eruditissimi de Serveto Historia præclarè illuminatur, tum verba exhibentur, quæ miserum hunc medicum desperatæ in S. Scr. calumniæ damnarunt. Partem eorum ultimam Clariss. Bibliothecæ hujus Conditor, cum priora Gallice reddidisset, intactam reliquit, quod sensum assequi non valuerit. Nec sane nisi Germanus aut Germanicæ saltem Linguæ callentissimus quis temere assequetur. Ita vero se habent: „quare „promissam terram, pollicitam, & non „vernacula Lingua laudantem pronun„cies.„ Nimirum terram Canaan vulgari nostro sermone *das gelobte Land* insigniri, res lippis & tonsoribus nota est. Cujus epitheti cum gemina omnino sit notio, ut, si ab etymo simplicioris verbi *Loben*, (laudare) deducas, laudatam vel laudabilem, sin ab altera paulum adauctiori, *geloben*, (polliceri) promissam, condictam significet: nonnisi posteriorem hîc, minime autem priorem illum, sensum obtinere asserit Scholiastes; qui si non calumniandi animo egisset, sed etymi rationem unice vo-

 luisset

luiſſet haberi, tolerari in eo facile poſſet: veri enim utique ſimillimum eſt, id vernaculâ noſtrâ nominis inde Terræ Sanctæ hæſiſſe, quod, velut promiſſionis Terram vi pollicitationum Divinarum patribus ſuis factarum gens Judæa occupaverit. Hic verò diffiteri nequeo, ingens mihi ex his verbis ſubortum dubium, annon verum dixerit Servetus, quando primâ ſtatim fronte non ſe auctore nata hæc ſcholia reſponſabat. Etenim vernaculæ ſuæ loco habuiſſe Germanorum Linguam Hiſpanum hominem, omnemque ejus proprietatem, uſum, homonymiam ad unguem calluiſſe, ut credam, à me impetrare non poſſum. Germanum, quisquis ille nequam fuerit, ea calamo concepiſſe, ſaltem ex vernacula tranſtuliſſe, cuivis rem propiùs penſitanti ſic ſatis certum apparebit. Quis autem non rideat novum hunc ex Medentium Schola Atlantem, terrarum orbem ſuis inſcribi-paſſum humeris, cum peregrini eum ſuſtinerent? aut quis non ſtolidam monſtroſi capitis indignetur pertinaciam, quâ alienas quoque calumnias in criminum ſuorum rationes referri delectatus eſt, conviciorum ſcilicet eas & cachinnorum halitu, modo Diis Genevenſibus placuiſſet, facillime difflaturus?

'Επιμε-

** **
* *

Ἐπίμετρον Editoris.

Pauca admodum quum de Cœlio, tam celebri Viro, in Lexico suo Critico Tom. I. f. 942. habeat Bælius, curiosissimus alias rerum memorabilium indagator, facile inde colligi potest, ipsius notitiam & oculos fugisse Stupani orationem, bona fruge plenissimam, sed perraro hactenus obviam, atque adeo, quæ luci publicæ nostra opera redonaretur, dignissimam.

C. S. Curionis imago & elogium in quarta etiam parte Iconum illustrium Virorum à Jano Jacobo Boissardo edi cœptarum, per Jo. Adamum Lonicerum autem continuatarum p. 154. sqq. exhibetur. Mortis Jo. Oporini præsagia, quæ Curio noster observavit & descripsit, habentur in Sylloge vitarum selectiorum quorundam eruditissimorum ac illustrium Virorum, quam B. Christiani Gryphii curæ debemus, p. 634. sqq. Sunt autem pii sermones inter amicissimos Cœlium & Oporinum de morte, paulo ante hujus obitum, reciprocati, quos deinde Noster literis consignavit.

Posteris filii Leonis accensendi veniunt multi Viri celeberrimi, ac non de Basilea tantum sua, verùm orbe etiam literato præclarissime meriti, Buxtorfii nempe, Werenfelsii, Zwingeri, Gernleri, Grynæi, Freyi &c.

Elegiam prolixam ad Curionem nostrum, trium filiarum, Angelæ, Cœliæ & Felicillæ præmaturum obitum lugentem, Græco sermone scripsit Martinus Crusius, quæ cum Latina Leonhardi Engelharti conversione, ibidem ligata, legitur in ejus Germano-Græcia Libr. VI. f. 278. sqq. Idem in annotationibus f. 300. vivis veluti eas depingit coloribus, cumque rarissimi exempli virgines fuerint, Lectoribus meis non injucundum fore spero, si verba illius huc adscripsero. *ANGELA Statura fuit mediocri, sed nondum ad crescendi pervenerat metam, quod vix annum 18. excessisset: corpore non quidem pingui, sed bene habito, proportione efformato, recto, satis firmo: color magis ad candorem, quam ad fuscum inclinans, cum pauxillo rubore, æqualiter diffuso: facies longiuscula, citra maculam & vitium ullum: frons lata & aperta: oculi non plane glauci, sed ad nigritiem circa pupillam vergentes, & lucidi: supercilia fusca, spissa, distincta, decenter incurva:*

labium

labium inferius non indecore prominulum: coma densa, satis longa, nonnihil crispa, colore subrufo: manus candidulæ, non ita longæ. COELIA *paulo, quam Angelo, procerior: latioribus humeris & pectore, corpore delicatiore: facie non longa, sed decenter ex rotunditate porrecta: labiis corallinis: crinibus longis, crispis, ad auri colorem vergentibus.* FELICILLA *colore subfusco, sed vivido & sanguine perfuso: facie longiuscula, fronte lata, oculis nigris: capillo raro & subrufo. Tales earum icones pictas ego & Guilielmus Canterus ὁ μακαρίτης vidimus 2. Decemb. A. 66. cum D. Cœlio & humanissimo ejus filio Augustino pransi.*

Addo, quæ Crusius ibidem de earum obitu ac sepulcro commemorat: *Angela peste laborare cœpit d. 30. Jul. A. 64. Postea linei panni detritam plagulam petens, eam, nixa pulvinis, in fasciolas aliquot, recto filo, laceravit: sic etiam alias duas plagulas. Mox tria illarum capita ingeniosissimo modo in rosæ modum copulavit: sicque supra suum pectus posuit. Deinde ad extremum se pervenisse sentiens: O Jesu, inquit, me tibi commendo, ô mi Jesu, amplectere me. Tandem ad preces adstantium sublatis oculis, manuque dextra in altum, tanquam si sana esset, porrecta, O Jesu, inquit, trahe.*

trabe. Mox bis terve singultiens expiravit d. 2. Augusti. Pater statim oculos ejus clausit, brachiumque etiam tum erectum stans reduxit. Secuta est eam Felix d. 16. & Cœlia d. 21. Aug. & ipsæ fide in Filio Dei nixæ. Sepultæ sunt, sicut Angela petierat, honesto & virginali habitu in Templo primario urbis, in quo conciones audire consueverant. In monumenti angulis 4. insignia 4. Cœlius incidi voluit, sua, uxoris, & suæ uxorisque matrum. In parte autem superiore inter utramque parentum insignia, tria Serta, decenter inter se implicata, ex rostro integræ columbæ pendentia: ad pedes inter reliqua duo insignia, tres accensas lampades. Hoc à me sic interpretatur: (*) Tria serta, tres gratiæ, aut S. Trinitas, serta victricibus imponens: serta, virginitas victrix: inter se implicata, dilectio mutua: columbæ, simplicitas, ἀκακία: lampades accensæ, obviam itio Sponso Christo.

Extat quoque loc. cit. f. 284. seqq. ejusdem Crusii epicedion Græcum, Cœlio Augustino Curioni scriptum, & Latino etiam carmine redditum. In annotationibus f. 302. juvenem eruditissimum hoc elogio prosecu-

(*) Passive hac voce utitur Crusius, qua ratione eam quoque alicubi usurpavit Ammianus Marcellinus.

proſecutus eſt Cruſius: *Magnam jacturam in hoc juvene literæ resque publica fecerunt. Scripſerat enim jam Hieroglyphicorum libros duos, qui Pierii libris additi ſunt, & de Sarracenorum origine, imperio, rebusque toto terrarum orbe per* IↃCC. *annorum ſpatia geſtis libros tres, in quibus utrisque operibus tanta antiquitatis cognitio elucet, ut, ſi pueri dicendi ſunt ex Ægyptii Sacerdotis ſententia, qui nullam antiqui temporis memoriam tenent, is jam ſenex alterque Neſtor ſit habendus, qui tantam tamque accuratam antiquitatis memoriam poſſederit. Italiæ deſcriptionem, regna atque imperia ex Leandri Alberti Bononienſis commentariis vertebat in Latinum ſermonem, & caſtigabat, ac locupletabat. Alia multa incboarat, quibus qui ſupremam manum apponat, tanquam Phidiæ operi aut Apellis, vix aliquis eſt futurus.* Collegit quoque C. Auguſtinus Curio Petri Bembi Cardinalis opera Latina in unum corpus, ac duobus voluminibus comprehenſa Baſileæ A. 1567. in forma octuplici typis exſcribenda curavit.

Inter opera ejus affecta referenda eſt etiam nova totius orbis terræ deſcriptio, in quam procemium, ſeu potius procemii fragmentum cum Hiſtoria Sarracenica & Marochenſis regni deſcriptione &c. Baſileæ

leæ ex officina Oporiniana An. 1568. in 8. prodiit: Subjuncta est his operibus C. Secundi Curionis de bello Melitensi à Turcis gesto historia, cujus in auctorem hoc extat Guilielmi Canteri hexastichon:

Quanta ferox Crispo fertur debere Jugurtha:
Debebit, Cœli, tanta Valetta tibi.
Quantum prisca suum venerantur sæcula Crispum,
Tantum te nostri, posteritasque colet.
Namque & credetur Valetta præstare Jugurthæ:
Nec tu Crispo usquam cedere visus eris.

II.

II.

DE

Vita & Meritis JOANNIS HOMELII,

Eximii quondam perinclutæ Academiæ Lipſienſis Mathematici.

§. 1.

Innata in patriam pietas poſtulat, ut, cum hactenus in opere hoc variorum vitas deſcriptas exhibuerim, nec civium meorum obliviſcar, qui virtute ſua atque eruditione, grata poſterorum recordatione dignos ſe reddiderunt. Enarrabo igitur hoc loco majoris doctrinæ quàm famæ Viri, JOANNIS HOMELII, ſæculi ſui Euclidis (a), vitam ac res præclariſſime

(a) Sic ob inſignem Mathematicarum diſciplinarum peritiam in epicedio ipſi ſcripto vocatur ab Andrea Ellingero, qui præterea invidendo hoc eum decoravit elogio:

Præ-

me geſtas, qua potero, diligentia. Eo autem lubentius hoc officium inſigni Viro præſto, quod memoria ejus pene interciderit, & Biographorum nullus, quod ego quidem ſciam, mentionem illius habuerit (b). Intereſſe vero dilectiſſimæ patriæ meæ arbitror, ut tam eximii civis nomen luci ſuæ, quantum pote, reſtituatur, cum

Præclarus Homilius, ille
Dilectus, Joachime, tibi gener omnibus ille
Et venerabilis & carus, quo tempore longo
Non majus meliusve habuit divina mathesis
Ingenium, ſapiente haud indignum Hellade quondam
Doctaque Italia florente. Opera ardua mentis,
Quæque labor manuum effecit cœli æmula curſus
Aſtrorumque vagis obeuntum motibus orbes
Et lingua monumenta hujus perfecta in utraque
Poſteritas veniensque olim admirabitur ætas.

(b) Solus, quod mihi conſtet, Kœnigius in Bibliotheca Vet. & Nov. p. 417. ejus meminit. En vero tibi integram, quam de ipſo ſuppeditat, notitiam: *HUMELIUS (Joh.) Mathematicus, natus eſt An. 1518. obiit An. 1582.* Plura non habet Kœnigius; in his tamen pauculis errorem commiſit in anno emortuali deſignando, qui non A. 1582. ſed 1562. fuit. Quin ipſi eruditi Lipſienſes, qui laudabili opera Lexicon Biographicum Doctorum concinnarunt, intactum dimiſerunt Homelium, fulgidum quondam Academiæ ſuæ ſidus. Licet enim Part. I. pag. 1364. voci HUMMELIUS adſcripſerint: *ſiehe HOMMELIUS*, fruſtra tamen in loco, ad quem Lectores remiſerunt, Hommelium quæras, cujus ne verbulo quidem ibi ſit mentio.

cum ex ejus virtutibus multum gloriæ in illam redundet. Vere enim Lucianus, (c) judicavit: ὅσα σεμνα καὶ θεια νομιζȣσιν ἀνθρωποι, τȣτων πατρις ἀιτια καὶ διδασκαλος, γεννησαμενη καὶ ἐντρεψαμενη καὶ παιδευσαμενη *Quæcunque divina, quæcunque veneratione digna homines existimant, horum causa atque magistra est patria, quæ nos genuit, aluit atque instituit.*

§. 2.

In lucem hanc editus Memmingæ est JOANNES HOMELIVS A. R. S. MDXVIII. (d) parentibus probis ac ho-

---

(c) In encomio Patriæ.

(d) Colligo hoc è sequenti Casp. Walteri Annæberg. disticho, quo tempus ætatis, annum, mensem & diem mortis Homelii indigitavit:

LVstra oCto aC bInos bIs natVs HoMILIVS annos,
HIC obIIt IVLII LVX VbI qVarta fVIt.

Cui ὁμοψηφος est Abrahamus Cæsius Flaminius in epicedio ipsi concinnato scribens:

Bis binos & viginti bis Homilius annos
Natus, heri durum mortis obivit iter.

Cum ergo Vir præstantissimus A. 1562. fato functus sit, annos natus XLIV. inde facile colligi potest, lucem hanc eum primum A. 1518. adspexisse. Thema illius genethliacum exhibet Jo. Garcæus in Astrologiæ methodo, sive opere de judiciis geniturarum f. 158. ita tamen, ut & in prænomine ipsius & anno natali notando erraverit: Jacobum enim eum nuncupat, atque A. 1528. natum esse scribit.

neſtis,& patre quidem,vel ob hoc de Rep. optime merito, quod talem filium genuit, Xenodochii noſtratis Arcario ſeu redituum Adminiſtratore Matthia Hummelio. Ita enim & parens & Noſter nomen ſuum primo expreſſit, ſicuti quoque Philippus Melanchthon in literis ad Proceres Memmingenſes ſcriptis, quas ſuo loco inſeremus integras, nec non Joachimus Camerarius (e), niſi quod ii in nomine ipſius efferendo unico duntaxat M uſi ſint. Poſtea vero mutata vocali HOMELIUM ſe nuncupavit, boni, credo, ominis cauſa, ne ſcilicet fucos, Varroni fures dictos, mellaque ab apibus confecta conſumere natos, quos vernaculo ſermone *Hummel* vocamus, imitari videretur, cum apum potius φιλοπονων, quibus nullus otio perit dies, exemplum ſequi contenderet Vir laboris amantiſſimus. Tandem Camerarius eum HOMILII nomine inſignivit, ad ſignificandam, uti exiſtimo, egregiam ipſius in converſatione comitatem, quam & alii in illo laudarunt, quæque eum non æqualibus tantum & inferioribus, ſed ſummis etiam Principibus charum reddidit atque amabilem.

§. 3.

(e) Epiſtolar. Tom. I. Lib. I. p. 47. ſeqq.

§. 3.

Incidit ejus pueritia in auſpicatum illud ævum, quo non ſacris tantum Dei beneficio in patria dulciſſima nativus ſuus flos ſuusque decor feliciter reſtitui, verum bonarum etiam literarum pretium augeri, reique ſcholaſticæ ritè conſtituendæ major cura haberi cœpit. Juvat hac occaſione quædam de primis ſcholæ noſtræ originibus inde arceſſendis adſpergere, cum hinc quodammodo eluceat, quid temporis illius ratio contulerit ad excolendum teneræ primo ſub flore juventæ egregium, quod à natura Homelius erat nactus, ingenium; in patria enim ipſum prima eruditionis ſuæ poſuiſſe rudimenta Henricus Salmuthus, Theologus quondam Lipſienſis, teſtatur (f). Scilicet ſub ipſum novi luminis apud nos

Dd 2 exorien-

(f) In oratione, Homelii laudibus referta, quam habuit, cùm ille M. D. LX. d. IX. Maji Rectoris in Academia Lipſienſi ſpartam adiret. Ex hac, à Celeb. Kappio cum ipſo benevole meo rogatu communicata, nonnulla in meos uſus excerpſit, mihique ſuggeſſit Vir eruditiſſimus M. Jo. Georgius Lotterus, amicus meus incomparabilis. Extat autem ea declamatio in libello, hunc titulum gerente: *Orationes à Johanne Pfeffingero & Henrico Salmutho Theologis in Academia inclyta*

exorientis diluculum duo fuere, qui pubem noſtram literis imbuere laborarunt, Joannes nempe Schudelinus & Paulus Hœppen. Illius notitiam nobis conſervavit epiſtola ab Eraſmo Roterodamo, Muſarum ocello, ad eum exarata, quæ inter reliquas à ſummo hoc Viro ſcriptas hodienum publice extat (g), manifeſto argumento, fuiſſe eum Virum laude dignum, utpote quem tantus heros amicitia ſua dignatus eſt. Hœppenium vero infelix vitæ exitus nobis cognitum fecit: juſſu enim Tribunorum fœderis Suevici in foro noſtro ſub finem truculentæ ſeditionis, quam furibunda Corydonum caterva infauſto ſidere excitaverat, capite plexus fuit, inſimulatus nimirum ab iis cujusdam

inclyta Lipſienſi annis diverſis pronunciatæ, cum ab iis pro antiquo more Rectores ex Bavarica (quam vocant) natione, ſolenni conventu indicto, ſubditis commendarentur Viri Clariſſimi Joach. Camerarius Papeberg. Henricus Salmuth Suinfurt. Jo. Homilius Memmingenſis, Leonhardus Lycius Hippolſtein Victorinus Strigelius Kaufbeierenſis, Jo. Stromerus Aurbachius, Georgius Masbachius Suinfurt. collectæ & editæ à Jo. Salmutho SS. Theol. Lic. Serveſtæ A. M. D. LXXXVIII. in 4.

(g) In veteri editione, à Frobenio Baſileæ A. 1521. in fol. curata f. 536. in nova autem, eaque minore Baſileenſi p. 352. Confer, ſi lubet, quæ de hac epiſtola annotavi *in der kurtzen Reformations-Hiſtorie der Stadt Memmingen* p. 34.

jusdam cum turbulentis illis homuncionibus collusionis; jurene an injuria, haud facile dixerim, cum monumenta fide digna nos in hac re destituant. Sed videntur hi non publicis auspiciis docuisse, verum suo ipsorum arbitrio ludum aperuisse literarium. Scholam autem publicam, in certas classes distributam tum demum Magistratus apud nos recte, ni indicia me fallunt, constituit, cum veritas divina altiores paulo in civium animis radices egisset. Nec dubito, B. Lutherum laudabile illud institutum multum promovisse admonitione longe gravissima, ad Consules & Senatores omnium Germaniæ civitatum scripta & publicæ luci exposita, in qua solidissimis rationibus eos ad scholas erigendas ac liberaliter fovendas exhortatus est. Et videtur quidem Lyceum nostrum natales suos ab eo circiter tempore repetere, quo Augustana Confessio Carolo V. gloriosissimæ recordationis Imperatori exhibita fuit. Id primus, quod sciam, moderatus est Joannes Cleberus, cumque sociis à Magistratu ipsi datis juventutem ad piam eruditionem, ac eruditam pietatem, Deo gratiam largiente, fideliter manuducere contendit. Fuit is Vir non insigni minus politiorum literarum peritia, quam rara

in Deum fide ornatus, tantusque Evangelicæ veritatis amator, ut jucundos potius lares, dilectissimam thalami consortem, suavissima casti amoris pignora, & quicquid charum ipsi erat, quam illam deserere maluerit, cum Sphyngem illam Augustanam, seu novam religionis formulam, animas *interimere* à Theologis purioribus dictam, suo suffragio approbare, & adolescentium, fidei suæ creditorum, animis ceu suave quoddam virus instillare, coram ipso Augustissimo Cæsare intrepidus recusaret, ab eo propterea urbe nostra fugatus, & hospitium peregrinis in oris quærere jussus (h) hoc nomine, si non in Martyrum, in Confessorum tamen Christi album referendus. Hujus in docendo dexteritatis, si nullum aliud extaret testimonium, id tamen unicum sufficeret, quod ab Ambrosio Blaarero, Theologo præstantissimo atque perspicaci & idoneo bonorum ingeniorum æstimatore, nomine Celsissimi Wirtembergiæ Ducis Ulrici pro Athe-

næo

(h) Rebus verò Protestantium deinde in meliorem statum restitutis, & formula illa penes nos abrogata, revocatus à Magistratu nostro est, sed paulo post ob senectutem rude donatus, surrogato in ejus locum Martino Crusio, Viro hodienum celeberrimo, cui Schola nostra multum debet.

næo Tubingenſi avidiſſime expetitus fuerit, ſed abnuente noſtro Magiſtratu, & tantum non cum celebri illo Viro, quem alias faciebat maximi, expoſtulante, quod tam egregio juventutis formatore ſcholam ſuam orbare voluerit.

§. 4.

Ab hoc igitur potiſſimum Doctore Homelius & virtutum veræque pietatis præceptis, & bonis literis atque artibus imbutus, ea jecit, adſpirante divino Numine, in ſchola patria fundamenta, quibus deinde proſperrimo ſucceſſu altiora ſuperſtruere poterat ſtudia. Cumque naturæ quodam impulſu ad aſtrorum ſcientiam ac reliquas diſciplinas Mathematicas comprehendendas à teneris incitaretur, ad eas tamen flagrantiſſimo ardore conſectandas exemplis domeſticis, quorum magna vis eſt, ſummopere inflammatum eſſe illum exiſtimo. Florebant enim tunc temporis duo Memmingenſes, Matheſeos ac Aſtronomiæ præſertim ſtudioſiſſimi, quorum memoriam, oblivionis tenebris fere ſepultam, hic paucis, bona, ſpero, Lectorum meorum cum venia, reſuſcitare operæ pretium duxi. Unus erat Nicolaus Ellenbogius, Ordinis Benedictini, Mona-

chus Ottoburanus, Anno circiter M. CCCC. LXXXIII. patre Joanne Udalrico, Medicinæ Doctore tum haud incelebri, natus, qui primùm parentis exemplo sedulam studiis philosophico-medicis operam in Acdemia apud Montempessulanum impendit, deinde verò A. MDV. monastico Ordini adscriptus, Latinis literis Græcas & Hebraicas conjunxit, suaque præcipuè cura, omni præconio dignissima, effecit, ut A. M. D. XLIII. in florentissimo Monasterio Ottoburano Gymnasium trilingue (i) institueretur. Quasdam egregii hujus Viri epistolas manuscriptas inter reculas meas adservo (k), quæ ipsum in Astronomia haud mediocriter

(i) Teste Mabillonio in itinere Germanico p. m. 48. De hujus Gymnasii auspiciis, Mæcenatibus ac primis Professoribus vid. P. Francisci Petri Sueviam Ecclesiasticam f. 841. In splendidissimo autem Monasterio Ottoburano redivivum hodie nobis sistit Ellenbogium Maxime Rever. atque Eruditissimus P. FELIX STANG DE KUNIZ, Capitularis ac Bibliothecarius Dignissimus, Vir non tam generis nobilitate, quàm candore, humanitate, aliisque raris, quibus splendet virtutibus, maxime conspicuus, quem honoris & amicitiæ causa nomino.

(k) Ex novem libris ejus epistolarum restare libros septem in Bibliotheca Colbertina refert Joannes Mabillonius, immortale Ordinis sui ornamentum, in descriptio-

criter verſatum fuiſſe evincunt. Alter Jacobus Stoppelius, artis ſalutaris Doctor ac Poliater Memmingenſis, non felici tantum medendi peritia, verum inſigni etiam Matheſeos ſcientia magnum ſuo ævo nomen adeptus eſt. Laudat aliquod ejus inventum teſtis αὐτοπτης, D. Joannes Eccius in epiſtola ſua (l) de itinere Italico ſcribens: *Vidi eo tempore Memmingæ pileum Coſmographicum in planum ad nutum projicibilem, ab excellenti Archiatro Jacobo Stoppel mei amantiſſimo noviter & mirificè elaboratum.* De quibusdam phænomenis in cœlo A. 1514. conſpectis eum ſcripto publicè edito egiſſe, memorat Martinus Cruſius (m). Præterea luci expoſuit Lexicon Geographicon, omnium forte à renatis literis primus. Integrum hujus operis titulum ex Bibliotheca Uffenbachiana univerſali (n) adſcribere viſum eſt. *Repertorium in formam Alphabeticam redactum, in ſe continens totius jam cogniti*

 Orbis

ſcriptione itineris ſui Germanici p. 49. edit. Hamb. Binæ etiam illius epiſtolæ ad Jo. Reuchlinum τοι παν exaratæ leguntur inter Reuchlinianas Tubingæ A. 1514. in 4. excuſas.

(l) Typis exſcripta eſt illa cum tribus Eccii orationibus Auguſt. Vind. A. 1515. in 4.

(m) Annal. Suevic. Part. III. Lib. X. Cap. IV. f. 550.

(n) Tom. II. Appendic. II. p. 107.

Orbis Terras, Maria, Fontes, Flumina, Montes, Gentes, Civitates atque Villas, secundum eorum longitudines ac latitudines tam ab ipso Ptolomæo, quam cœteris modernioribus lustratas. Sacræ Scripturæ hystorias legentibus cœterisque Historiographis ac Poëtis perutile, per eximium Medicinæ Doctorem Jacobum Stopel editum &c. Impressum Memingen per Albertum Kune, opera vero & impensa ejusdem Doctoris ac Mathematici insignis, anno salutis 1519. in fol. His igitur præclarorum civium suorum exemplis Homelio, suapte natura ad id studiorum genus ducto, calcar admotum esse reor, ut eo fortius atque alacrius ad ejusdem palmæ honores curreret.

§. 5.

Is positis rite in schola patria literarum tyrociniis ad majora eruditionis incrementa capienda in Athenæum Argentoratense missus est, magni tum nominis Doctoribus florentissimum, inter quos caput efferebant Wolfgangus Fabricius Capito, Caspar Hedio, Martinus Bucerus, Nicolaus Gerbelius, Jacobus Bedrotus, Joannes Sturmius, Joannes Sapidus & Christianus Herlinus, cujus præcipuè dexterrima institutione in scientiis

tiis & philosophicis & mathematicis, adeo tenere sibi deamatis, multo cum studiorum suorum profectu Noster usus, ingenium, judice Henrico Salmutho (o), ad cogitandum ratiocinandumque & scientiæ subtilitatem à primo ortu effictum atque conformatum magis magisque feliciter expolivit. Fuit Herlini tanta in docendo perspicuitas ac facilitas, tam excellens eruditio, ut ipse Philippus Melanchthon, at quantus Vir! jam senex dicere de eo non dubitaverit, se grandi illa ætate Herlini fore auditorem, si Argentinæ viveret (p). Insimul vero etiam sedulo ab ore Theologorum & cumprimis Martini Buceri pependit, cujus curæ eum patriæ Patres, multa ecclesiæ suæ de exquisitis Homelii dotibus promittentes emolumenta, enixe commendaverant, ut tantum Virum & studiorum suorum directorem, & vitæ testem haberet. Non possum hac occasione illaudatum prætermittere egregium morem, ab illo tempore ad nostram usque ætatem ab Amplissimo Reip. patriæ Magistratu observatum, com-

(o) In oratione supra laudata.

(p) Teste G. M. Kœnigio in Biblioth. Vet. & Nova pag. 394.

commendandi nimirum Stipendiarios suos, divinioris scientiæ studio consecratos, atque in Academias abeuntes, cuidam spectatæ probitatis ac fidei magnique nominis Viro, cujus veluti sub oculis vivere, & secundum ejus consilia studia sua instituere tenentur, ne scilicet bona ingenia, quod proclive illis est, juvenili impetu in devia abripiantur, vel præpostera ratione summa imis miscendo in omnibus aliquid, in toto nihil, uti vulgo dicitur, discant. Quem morem sæpe dignis præconiis extulisse, utque frequentius quoque ab aliis observaretur, in votis habuisse memini Præceptores meos venerandos, Theologos consummatissimos, D Jo. Franciscum Buddeum, τον νυν ἐν ἁγιοις, ac D. Gustavum Georgium Zeltnerum, hodienum (& faxit Deus, adhuc quam diutissime!) de Christi Ecclesia atque orbe literato præclarissime merentem. Sed ex hoc diverticulo in viam redeamus.

§. 6.

Comparatis igitur sibi Argentorati indefessa aliquot annorum diligentia variæ doctrinæ opibus, superiorum jussu Wittebergam se A. 1540. contulit, ibique

non

non diſcentium modo ſubſellia impiger Doctorum ejus Academiæ celebratiſſimorum auditor occupavit, ſed & bonarum artium Magiſter merito ſuo creatus inſignes, quas inexplebili ſtudio congeſſerat, animi divitias aliis expoſuit, docendique dexteritate ingenuis adoleſcentibus multum profuit, tanti præſertim ob eximias, quibus eum ſupremum Numen largiter inſtruxerat, dotes, à Philippo Melanchthone, illo omnium elegantiarum promo condo, habitus, ut illum ægrè e Wittebergenſi Academia dimitteret, utpote non ei ſolum, verum univerſæ etiam Germaniæ uſui olim atque ornamento futurum. Haud injucundum fore Lectoribus meis ſpero, ſi binas ſummi Viri literas ad Magiſtratum Memmingenſem datas, prolixi in Homelium affectus indices, hic ex ipſis autographis inſeruero.

A.

Gottes Gnad durch unſern Heiland Jheſum Chriſtum zuuor, Erbare, Fürneme, Weiſe, Günſtige Herren, nachdem der Wolgelart Magiſter Johannes Humelius, nu mer bey zweien Jarn durch euch in der Univerſitet alhie gutwilliglich unterhalden,

vnnd

vnnd ehr iezund widerumb heim erfordert, hab ich nit vnterlassen wollen, an E. W. zu schreiben, vnnd bitt ganz vleissig, E. W. wolle dieses mein schreiben, das guter Meinung geschibet, freintblich verstehen, E. Weisheit, als die Verstendigen wissen, was besonder zu dieser Zeit daran gelegen, das man gute Ingenia, vnnd die in Loblichen Künsten vnnd Christlicher Lehr ein guten Verstand haben, fürdere, vnnd zur Kirchen regierung vfziehe. Weil ich denn weiß, das bemelter Humelius seer guter Sitten, verstendig, vnnd wolgelart ist, bin ich erfrewet Ewr Kirchen vnnd Stadt halben, das durch Gottes gnad alda ein solche Person zu finden, vnnd bitt E. W. wolle Ihr bemelten Humelium günstiglich lassen beuohlen sein, Ehr hat albie guten vleis gethan, vnnd nit allein selb studirt, Sondern auch andern furt geholffen, Ihnen gelesen, vnnd sie geübet, das viel ein besonder gefallen an ihm gehabt, Were auch ohne Zweifel vieler schuler nuz gewesen, so ehr lenger bey uns hette bleiben mögen. Ewr W. weiß auch, das im vergangen Jar die Zerung sweer gewesen, dazu ist Ihm etwas vf den Gradum vnnd vf die Reise vfgeloffen, darumb bitt ich vleissig, E. W. wolle ihm zu dem Stipendio, So Ihm gereicht, ein dreissig fl. zulegen, E. W.

wolle

wolle hierinn ſeine Geſchicklicheit bedencken, auch Ihn meiner Vorbitt genieſſen laſſen, der ich e. w. vnnd dieſen Chriſtlichen Stenden trewlich, vnnd wie E. W. weiß, nit mit geringer arbeit zu dienen pflege, der ich mich auch ſchuldig erkenne. Gott gebe gnad dazu. Bitt derwegen E. W. wolle ſich gutwillig gegen Humelio erzeigen, das will ich zu groſſem danck annemen, als ſo es mir gethan, vnnd euch zu dienen willig ſeyn, Godt bewar eüch alzeit. Datum Wittenberg. Montags nach Invocavit Anno XLII.

E. Weisheit

williger

Philippus MelanthoN.

B.

GOttes Gnad durch ſeinen Eingebornen Son Jheſum Chriſtum vnſern Heiland zuuor, Erbare, weiſe, fürneme, günſtige Herren, Erſtlich bitt ich E. W. wolle an meinem ſchreiben nit ein vngünſtig misfallen haben, denn es von mir trewlich vnnd zu gut den Löblichen Studien gemeint wirt, vnnd iſt dieſes die ſach, darumb ich bedacht an E. W. zu ſchreiben, E. W. ſehen, das in

dieſer

dieser unrugigen Zeit wenig Leut grüntlich studirn, So es doch in der Warheit also ist, das die Christenheit der Studien hoch bedarff, vnnd schreckliche Blintheit zu besorgen, So durch untergang Loblicher Künsten ein Barbarey volgen würde, wie bei den Türcken, welchs Gott gnadiglich verbüt, Weil denn Godt besondere gnad Magistro Johanni Humelio, der in Ewr Stadt geborn ist, geben hat, hab ich ihm allezeit geradten, das ehr bei den Universiteten, als da viel Ingenia beisamen sind, vnnd nit ein Kunst allein, sondern alle nüzliche Künsten gelert werden, lenger bleiben solt, dazu sind ehr in Universiteten selb mehr Vrsach sich zu vben so ehr andre lehret, disputirt &c. wie ehr damit ein gut lob bei vnß erlanget, darumb ehr sich nu widerumb in die Vniuersitet alhie begeben, doch so fern ehr E. W. bewilligung vnnd Hülff haben mocht, Weil denn bemelter Magister Johannes Humelius solcher guter geschicklicheit ist, das ehr nu ein gut fundament hat in theologia, sprachen, vnnd ganzer philosophie, vnnd zu hoffen, ehr werde durch Gottes gnad der Christenheit sehr nüzlich dienen, vnnd nu nach dem fromen vnnd Hochgelarten Gryneo ganzer deutscher Nation ein zier werden, bitt ich ganz vleissig E. W. wolle Ihr diesen Magistrum Johannem

nem Humelium günstiglich lassen beuoblen sein, vnnd Ihm lenger In der Vniversitet zu bleiben, erlauben, auch zur Vnterhaltung das stipendium, wie zuuor, volgen lassen, welches one zweifel wol bewant sein wirt, denn wie ein Kriegsman bei dem Hauffen, vnnd zu feld lernen muß, also ist es mit dem Studio auch, das ein einig Ingenium allein wenig ausricht, Sondern es müssen viel leüt beysamen sein, da einer den andern hert, vnnd erjnnert &c. Ich bitt ganz vleissig E. W. wolle sich gutwillig erzeigen, denn warlich dieser Johannes Humelius hatt durch Gottes gnad besondere gaben, die zu erbauen nuzlich ist, dazu ist ehr züchtig und sittig, vnnd ist den Regimenten nit wenig daran gelegen, das man solche leut zur Kirchen regierung vfziehe, die friedlich und sanftmütig sind, zu solchen sitten auch diese schönen Künsten dienen, die ehr lernet. Darumb wolle E. W. Ihr diesen man günstiglich lassen beuolen sein, E. W. zu dienen bin ich allezeit willig, Godt bewar e. w. allezeit. Datum Witteberg. 3. Octobris Anno XLII.

E. Weisheit

williger Diener

Philippus MelanthoN.

Inſcriptio:

Den Erbaren, Weiſen, vnnd Fürnemen Hern Burgermeiſternn vnd Stadt zu Memmingen, meinen gunſtigen Herrn.

§. 7.

Tanti igitur Viri precibus facile annuens Senatus patrius Homelio veniam diutius Wittembergæ permanendi ſtudioſæque juventuti doctrina ſua inſerviendi, additis etiam beneficiis, conceſſit. Anno autem MDXLIII. cum Ludovicus, Comes Kœnigſteinenſis, à Sereniſſimo Electore Saxoniæ ſincerum & eruditum verbi divini præconem deſideraret, idem Melanchthon Magiſtratum noſtrum epiſtola d. 1. Martii ſcripta impenſe rogavit, Illuſtriſſimo illi Comiti aliquandiu Homelium ſuum commodare ne gravaretur, eo tamen pacto, ut deinde ad Academiam rediret. Nullus ambigo, quin & hoc Viri maximi precibus datum ſit. Tandem vero in patriam revocatus eſt, ut miniſterio eccleſiaſtico in pago vicino *Blæſſ* fungeretur, cum forte nullus tum in urbe locus vacaret. Præſtitiſſe autem eum in ſacro hoc munere

munere fideliter, quæ ſuarum erant partium, dubitare nos nequaquam ſinit pia Viri integerrimi eruditio ardensque purioris doctrinæ ſtudium, quo animatus A. MDXLVIII. propter obtruſam noſtræ etiam civitati interimiſticam, quam vocant, formulam ſtatione ſua abire, quam à recta conſcientia vel latum unguem diſcedere maluit.

§. 8.

Quum igitur pura non amplius evangelicæ religionis, cui addictiſſimus erat, dogmata gregi commiſſo inſtillare ipſi liceret, jam ſtudiis mathematicis orbi inſerviturus, nidulum aliquem in Academia quadam ſibi quærere animum induxit. Hac fini Auguſtam Vindelicorum delatus, inde ulterius profecturus, innotuit Auguſtiſſimo Cæſari Carolo, comitia eo tempore ibi celebranti, atque ſummam ipſius gratiam tam probatiſſimis moribus quàm excellenti mathematicarum diſciplinarum peritia ſibi feliciter conciliavit. Erat enim Carolus uti aliis virtutibus, tanto Imperatore dignis, ornatiſſimus, ita & ſummus literarum patronus, quem Muſæ ceu verum ſuum Apollinem

 vene-

venerari poterant. Conveniebat in ipsum maximo jure illud Juvenalis:

Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum:
Solus enim tristes hac tempestate Camœnas
Respexit.

Non autem impense solum Augustissimus Heros amavit doctos, ac beneficum & liberalem se iis præbuit, sed ipse etiam ingenuis artibus haud mediocriter instructus fuit. Quantopere historiarum cognitione delectatus sit, admirabundi prædicant scriptores συγχρονοι (q). Cosmographiæ, cujus peritissimus (r) erat, beneficio gentes, regiones, vias, transitus, portus ita in animo suo descriptos habuit, ut asserere non dubitaverit, sed haud facile ab aliquo his in rebus decipi posse, quod & de munimentorum extructione affirmavit Vir Architecturæ quoque militaris scien-

(q) Vid. Jo. Manlii Locorum communium Gollectanea, p. 550.

(r) Adeo in illa versatus fuit, ut Gemmam Frisium, Virum doctissimum, erroris adminuerit in mappa mundi, quam postea, errore sublato, illi Gemma dedicavit. Vid. Melch. Adam. Vitas Medicorum Germanorum p. 74.

ſcientiſſimus (s). Phyſicam artemque ſalutarem ita coluit atque intellexit, ut nec medicationibus uteretur, quas non ipſe prius conſideraſſet & examinaſſet (t). Siderum vero tam ſedulus ac perſpicax ſcrutator fuit, ut multos, huic ſtudio præcipue deditos, ſuperaverit. Inter graviſſimas occupationes,

media inter prælia ſemper
Stellarum cœlique plagis ſuperisque vacavit (u).

Memorabile oppido eſt, quod de ipſo hanc in rem Melchior Adami (x) ex Erhardi Cellii oratione funebri Philippo Apiano habita refert: *Cum Cæſar die 26. Aug.* (A. 1546.) *in bello Germanico caſtra ad Ingolſtadium poſuiſſet, Proteſtantes continuo triduo bellicis tormentis, quæ bombardas vocant, bis mille ſeptingentos ſexaginta octo globos in Cæſarianos emiſerunt. Hic cum C. Julii exemplo Carolus in ipſis*

(s) Teſte Bonajuto Lorito in Architectura Militari Lib. I. f. 25. verſionis German.

(t) Vid. Orationes poſtremas à Phil. Melanchth. ſcriptas ac Witteb. 1565. editas p. 106.

(u) Hæc verba de Julio Cæſare uſurpavit Lucanus.

(x) In Vitis Philoſophor. German. p. m. 349. Hanc rem jucunde etiam narrant eruditi auctores Parnaſſi Boici Vol. II. p. 131. ſq.

castris & medio belli ardore siderum doctrinam coleret, ac revolutionum cœlestium leges & periodos consideraret, Petrum Apianum in castra, vix dum posita & urbi vicina evocavit, ut in machina à se facta, certis rotulis orbes circumducentibus, repræsentante planetarum motus proprios, Cæsari coram certius singula monstraret. Illo ipso die, prid. Cal. Sept. cum globi ex hostium castris emissi circumvolitare magno agmine cœpissent, ut unus quatuor librarum pondere per ipsum Cæsaris tentorium, omnibus tamen illæsis, abiret, trepidante Apiano, & caput subinde inclinante, Carolus, nulla prorsus timoris significatione edita, pedem loco nusquam movit. Quamplurima tum secum habuit instrumenta mathematica à Gerardo Mercatore artificiosissime parata, quæ in horreo quodam igne ab hostibus clam succenso liquefacta & consumta fuerunt (y). Ejusdem belli tempore familiarissime secum duxit Turrianum Cremonensem, magni nominis mathematicum (z). Quin & sedens in thermis, cum pedis curationi vacaret,

(y) Teste eodem Melch Adam l. c. p. 393. Nova deinde per eundem sibi confici Imperatorem laudatissimum jussisse, idem testatur.

(z) Vid. Mich. Piccarti Observat. historico-politic. Decad. I. Cap. V. p. 26.

caret, otium interdum horologiis artificiose describendis fefellit (a) Imperator, omne præconium virtute sua longissime supergressus.

§. 9.

Tanto igitur Principi, cui in deliciis erât,

Aerias tentare domos cœlique profundas
Remigio rationis opes lustrare, suisque
Acclinare oculis distantia sidera, & horum
Censuræ ingenii varios supponere motus.

tanto, inquam, Principi adeo acceptus erat Homelius, solertissimus orbium cœlestium rimator, ut multa & jucunda consuetudine eum dignaretur, horas, à publicis laboribus vacuas, cum ipso suavissime transigeret, imo ejus institutioni se traderet, inque illius societate siderum meatus sæpenumero dulci voluptatis sensu lustraret. Quid quod maximum Cæsarem ita Nostri conversatione delectatum fuisse è certis documentis cognovimus, ut eum etiam in consiliis secretioribus secum interdum retineret, cumque legatos undique ad se missos audiret, ac illis responsa daret, nonnunquam eo mentis suæ interprete ad Germanos uteretur. Omnium rarissimo, quo quidem strenuis literarum cul-

(a) Vid. Manlii Locor. Commun. Collectan. p. 554.

cultoribus gratius obtingere poteſt nullum, tum fruebatur Homelius ſpectaculo, præſens intuitus & admiratus tanti Imperatoris ſtupendum,quo cum alias ſcientias tum præcipue Aſtronomiam proſequebatur,ardorem, cunctis ſane ſæculis memorabilem. Ejus juſſu Auguſtæ jam fabricare cœpit Noſter horologium illud artificioſiſſimum,quod non horas tantum, ſed & Solis Lunæque ac Siderum vias meatusque mira ratione monſtrabat,ab Auguſtiſſimo Carolo omnibus aliis, quæ adſervabat ſatis multa, undique à præſtantiſſimis artificibus ei oblata, hujusmodi operibus antepoſitum. Quod tam eruditi inque his rebus verſatiſſimi Monarchæ judicium Homelium noſtrum,ſi nihil præterea aliud præſtitiſſet, immortali memoria dignum reddidit. Non auſim aſſerere, horologium hocce idem fuiſſe, quod Auguſtiſſimum Caroli Fratrem Ferdinandum Solymanno Turcarum Imperatori cum aliis muneribus per legatos ſuos obtuliſſe, Paulus Jovius (b) refert; ſimile tamen ei fuiſſe cum haud ab re videatur, quomodo ille

(b) Hiſtoriarum ſui temporis Tom. II. Lib. XL. p. 169. edit. Venet. 1566. in 4.

ille id descripserit, adjicere juvat. Scilicet nominat istud eruditæ admirationis argenteam machinam, in qua non horarum modo spatia, sed errantium etiam siderum motus, menstruique Solis ac Lunæ coitus exactissima ratione monstrabantur, intus scilicet dentatis rotis certisque ponderibus, admirabili momento, vel in multum ævum minutissimas temporum mensuras dispensantibus, quum inter celeres tardosque orbes in tam vario inæqualique polorum ordine, audaci quadam supremi motoris æmulatione cuncta congruerent. Ea, uti addit Jovius, à peritissimis astronomis excogitata perfectaque Maximiliani Cæsaris fuisse dicebatur.

§. 10.

Quum vero egregio huic operi, Carolo Augustæ adhuc versante, ejusque perfectionem avidissime expectante, Homelius extremam manum imponere non potuisset, exhibuit demum illud jam consummatum ei Bruxellis (c), Cæsarisque animum ingenti & gaudio & admiratio-

(c) Vid. Historicam relationem de Joanne Friderico, Electore, Mauritio & Augusto, Ducibus Saxoniæ,

ne complevit. E gratia ergo, qua apud Auguſtiſſimum hunc Mæcenatem pollebat, jure poterat ſibi ampliſſimæ dignitatis ſplendorem ac plurima vitæ commoda polliceri, ſi ejus aulam ſemper ſequi voluiſſet; ſed maluit religionis evangelicæ amore ductus iis in locis ſtabilem fortunarum ſuarum ſedem quærere, ubi plura cœleſtis veritatis doctrina in cathedris ſacris libere perſonaret; abiit igitur iterato, propitio Numine ſecundante, in Saxoniam, ac tandem à fortiſſimo Heroë MAURITIO, novo Electore, in famigeratiſſima Lipſienſi Academia Mathematum Profeſſor conſtitutus eſt anno, ſi recte conjicio, MDLI. nactus ſic exoptatiſſimam occaſionem illas diſciplinas, ad quas profitendas quaſi natus erat, ſtudioſæ juventuti non feliciter minus quàm fideliter tradendi. Tam verò ante, quàm poſt muneris ſui auſpicia per triennium Miſniam pervagatus, & ſtudioſe ſitum urbium, hominum ingenia, mores, doctrinam, eccleſias, civitatum diſciplinam, artes, venas metallicas, agros, gubernationis

---

niæ, Luthero & Philippo, à Godofredo Arnoldo Tomo IV. Hæreſiologiæ ſuæ inſertum pag. 93. edit. I. & p. 387. edit. II.

tionis formam contemplatus decrevit secum (d), picturam aliquando hujus regionis vel mappam chorographicam edere, quæ num in lucem tandem prodierit, me quidem fugit.

§. II.

Licet autem sic longe satis remotus fuerit ab Augustissimo Patrono suo Imp. Carolo, non tamen illius animo benevolam ejus memoriam excidisse, luculenter comprobat singularis gratia, qua mactum ipsum A. MDLIII. benignissime voluit, in equestrem ordinem eum recipiendo, ac insuper sacri Lateranensis Palatii Aulæque suæ & Imperialis Consistorii Comitem ex ultroneo favore creando. Ipsas illas tabulas, tantæ gratiæ testes, ex nitidissimo autographo in Homelii honorem huc transferre visum est. En ergo tibi illas.

CARO-

(d) Teste ipso Homelio, tum Facultatis suæ Decano, in oratione d. 18. Jan. A. 1553. Lipsiæ de regione & gente Mysorum habita, cum Magisterii gradus quibusdam decerneretur, quæ eodem anno typis exscripta est, recusa deinde in Tom. IV. Declamat. Melancht.

CAROLVS QVINTVS Divina favente Clementia, Romanorum Imperator Auguſtus, ac Rex Germaniæ, Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Inſularum Balearium, Sardiniæ, Fortunatarum, & Indiarum, ac terræ firmæ maris Oceani &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Lothrici, Brabantiæ, Lymburgiæ, Lucemburgiæ, Gheldriæ, Wirtembergæ, &c. Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolis, Artheſiæ, & Burgundiæ, Palatinus Hannoniæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Ferretii, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ, Landtgravius Alſatiæ, Marchio Burgoviæ, & Sacri Romani imperii &c. Princeps Sueviæ &c. Dominus Friſiæ, Molinæ, Salinarum, Tripolis, & Mechliniæ, &c. Honorabili noſtro, & Imperii Sacri fideli dilecto Joanni Homelio, Artium magiſtro, ſacri Lateranenſis Palatii, aulæque noſtræ Cæſareæ, & Imperialis Conſiſtorii Comiti Palatino. Gratiam noſtram Cæſaream, & omne bonum. A majoribus noſtris, quos non ſolum rerum geſta-

rum

rum fælicitate, sed prudentia, judicioque adæquare semper studuimus, ita fieri solitum esse accepimus, ut quibus inesse aliquid, quod à communibus auris vulgi alienum esse compererant, iis demum beneficio sibi obligandis, atque ad virtutem excitandis, operam omnem atque industriam impenderent. His rebus factum est, ut præclaros domi Cives foverent, quorum consiliis respublicæ omneis recte sustinerentur, & foras strenuos invictosque milites emitterent, quorum virtuti nihil invium, constantiæ, nihil invictum foret. Atque hæc quidem invitandi ad virtutemque excitandi munia, quamdiu observata sunt, rem Romanam, quam augendam nobis Deus Opt. Max. tribuit, nullo tumultu oppressam esse, nullis hostium furoribus cessisse, nec defuisse, qui pro Patria, proque Romanis legionibus sese ultro diis manibus devoverent. Sicque & rempublicam eam semper maximo in honore non incolumen modo, sed victricem omnium gentium, nationumque fuisse constat, atque ab eadem non fortitudinis modo, sed & litterarum & prudentiæ eruditionisque

nisque exemplar petitum esse. Hinc est quod nos hujusmodi bene merendi studium summa ope assequi nitentes, ad eos exornandos libentius animum inducimus, qui vitæ ornamentis, warisque animi dotibus inter cæteros eminent. Attendentes itaque insignes animi tui dotes, ingenium, doctrinam, ac cum aliarum honestarum artium, tum præcipue jucundissimæ illius partis philosophiæ, Mathematices videlicet, haud vulgarem cognitionem, assiduo studio & diligentia comparatam, ac mira ingenii felicitate, iudiciique dexteritate auctam, & confirmatam, synceræ insuper in nos, & sacrum Romanum Imperium fidei & devotionis affectum, grataque & fidelia obsequia, quæ nobis annis superioribus, in conficiendo magno studio, & diligentia horologio, in quo motus Planetarum singulari artificio, & industria descripti, & expressi sunt, ultro præstitisti, quæque deinceps nobis & sacro Romano Imperio præstiturum te plane confidimus, tuque præstare bene poteris, & debebis, dignum sane te judicavimus, quem aliquo Cæsareæ liberalitatis & muni-

munificentiæ noſtræ dono proſequeremur. Proinde motu proprio ex certa ſcientia noſtra animo deliberato, ſano quoque Principum, Comitum, Baronum, Procerum ac aliorum noſtrorum, & Imperii ſacri fidelium accedente conſilio, & de noſtræ Ceſareæ poteſtatis plenitudine, te prænominatum Homelium ſacri Lateranenſis Palatii, aulæque noſtræ, & Imperialis conſiſtorii Comitem fecimus, creavimus, ereximus, & Comitatus Palatini titulo clementer inſignivimus, prout tenore præſentium facimus, creamus, erigimus, atque aliorum Comitum Palatinorum numero, & conſortio gratioſe adſcribimus & aggregamus, Decernentes, & hoc Imperiali ſtatuentes edicto, quod ex nunc in antea omnibus & ſingulis privilegiis, gratiis, juribus, immunitatibus, honoribus, conſuetudinibus, exemptionibus, & libertatibus, uti, frui & gaudere poſſis, & debeas, quibus cæteri ſacri Lateranenſis Palatii Comites hactenus potiti ſunt, ſeu quomodo libet potiuntur conſuetudine vel de jure. Dantes & concedentes, tibi præfato Joanni Homelio amplam autoritatem,

tatem, & facultatem, qua possis & valeas, per totum Romanum Imperium, & ubilibet terrarum facere, & creare Notarios publicos seu tabelliones, & Judices ordinarios, ac universis personis, quæ fidæ, dignæ, habiles, & idonei fuerint, (super quo conscientiam tuam oneramus) Notariatus seu tabellionatus, & Judicatus ordinarii Officium concedere, & dare, ac eos, & eorum quemlibet per pennam, & calamarium, prout moris est, de prædictis investire. Dummodo tamen ab ipsis Notariis publicis, seu tabellionibus, & Judicibus ordinariis per te creandis, & eorum quolibet vice, & nomine nostro, ac Sacri Romani Imperii, & pro ipso Romano Imperio debitum fidelitatis recipias corporale, & proprium juramentum in hunc modum, videlicet Quod erunt nobis, & Sacro Romano Imperio, & omnibus Successoribus nostris Romanorum Imperatoribus, & Regibus legitime intrantibus fideles. Nec unquam erunt in consilio, ubi nostrum periculum tractetur. Sed bonum, & salutem nostram defendent, & fideliter promovebunt. Damna nostra pro sua possi-

poſſibilitate vetabunt, & avertent. Præterea inſtrumenta tam publica, quàm privata, ultimas voluntates, codicillos, teſtamenta. Quæcunque judiciorum acta, ac omnia alia, & ſingula, quæ illis, & cuilibet ipſorum ex debito dictorum Officiorum facienda occurrerint, vel ſcribenda juſte, pure, fideliter, omni ſimulatione, machinatione, falſitate, & dolo remotis, ſcribent, facient, atque dictabunt. Non attendendo odium, pecuniam, munera aut alias paſſiones vel favores. Scripturas vero, quas debebunt in publicam formam redigere in membranis mundis, aut papyris, non tamen chartis abraſis, fideliter, ſecundum terrarum conſuetudinem conſcribent, legent, facient, atque dictabunt. Cauſasque Hoſpitalium, & miſerabilium perſonarum, nec non pontes, & ſtratas publicas pro viribus procurabunt. Sententiasque & dicta teſtium, donec publicata fuerint, & approbata, ſub ſecreto fideliter retinebunt. Ac omnia alia, & ſingula recte, juſte, & pure facient, quæ ad dicta officia quomodolibet pertinebunt conſuetudine vel de jure. Quodque hujuſmodi, Notarii publici,

ſeu tabelliones, & Judices ordinarii per te creandi poſſint, & valeant per totum Romanum Imperium, & ubilibet terrarum facere, ſcribere, & publicare contractus, & inſtrumenta, quæcunque Judiciorum acta, ultimas voluntates. Decreta, & auctoritates interponere, in quibuscunque contractibus requirentibus illa, vel illas, ac omnia alia facere, publicare, & exercere, quæ ad dictum officium publici Notarii ſeu tabellionis, & Judicis ordinarii pertinere, & ſpectare noſcuntur. Decernentes ut omnibus inſtrumentis, & ſcripturis per hujusmodi Tabelliones, Notarios publicos ſive Judices ordinarios fiendis plena fides ubique adhibeatur. Conſtitutionibus, ſtatutis, & aliis in contrarium facientibus non obſtantibus quibuscunque.

INSUPER tibi præfato Joanni Homelio concedimus, & elargimur, quod poſſis, & valeas Naturales Baſtardos, Spurios, Manzeres, notos, Inceſtuoſos copulative vel disjunctive, & quoscunque alios, ex illicito & damnato coitu procreatos maſculos ſeu fœminas viventibus, vel etiam mortuis eorum parentibus, (Illuſtrium tamen principum, comitum

mitum & Baronum filiis duntaxat exceptis,) legitimare, ac eos ad omnia & ſingula jura legitima reſtituere, & reducere, omnemque genituræ maculam penitus abolere. Ipſos reſtituendo, & habilitando ad omnia, & ſingula jura ſucceſſionum, & hæreditatum bonorum paternorum, & maternorum, feudalium, & emphiteuticorum, etiam ab inteſtato, cognatorum, & agnatorum, & ad honores, dignitates [illegible] omnes actus legitimos, ac ſi eſſe[illegible]itimo matrimonio procreati ob[illegible] prolis illicitæ penitus quieſcente. [illegible] quod ipſorum legitimatio, ut ſupra [illegible]a, pro legitime facta maxime habeatur, & [illegible]neat, ac ſi foret cum om[illegible] ſol[illegible]tatibus Juris. Quarum d[illegible] ſp[illegible]liter autoritate Imperiali [illegible] [illegible]mus, & intendimus. Dummodo tamen legitimationes hujusmodi per te fiendæ non præjudicent filiis, & hæredibus legitimis, & naturalibus. Sintque ipſi per te legitimati de familia, agnatione, & caſata parentum ſuorum [illegible]ac arma, & inſignia eorum defer[illegible] & valeant. Efficianturque [illegible] parentes illorum nobiles fuerint, ſintque

 ac

ac debeant omnibus actibus publicis, & privatis, Officiis, Juribus, honoribus, ac dignitatibus quibuscunque, uti, frui, & gaudere, quibus veri legitimi consuetudine vel de jure gaudent, utuntur, & potiuntur. Non obstantibus legibus, decretis, statutis, consuetudinibus, & aliis in contrarium facientibus quibuscunque. Quibus omnibus, & singulis motu, scientia, autoritate, & potestate, quibus supra, in quantum huic [illegible] concessioni contravenirent, vel [illegible] contravenire possent, pro [illegible] derogamus, & derogatum esse [illegible] per præsentes. Similiter eadem [illegible] autoritate damus, & concedi[illegible] præfato Joanni Homelio am[illegible] [illegible], & facultatem, qua [illegible] cum omnibus, & singulis infamibus quacunque notentur infamia dispensare, & famam eis realiter, & cum effectu reintegrare, omnemque ab eis tollere, & abstergere notæ, & infamiæ maculam, ac eos ad omnes honores, [illegible]us, Officia, & Dignitates quascun[illegible] [illegible]dere habiles, & idoneos. Nec [illegible] adoptare, & arrogare, & tam [illegible] sui juris quam in patris [illegible]

naturalis poteſtate, eosque adoptivos, & arrogatos facere, conſtituere & ordinare. Inſuper filios legitimos, & legitimandos adoptivosque & arrogatos emancipare, & adoptionibus quibuscunque omnium, & ſingulorum etiam infantium, & adoleſcentium conſentire, & veniam ætatis ſupplicantibus concedere, autoritatem & decretum in omnibus interponere. Servos etiam manumittere manumiſſionibus quibuscunque cum vindicta vel ſine, & minorum alienationibus, & alimentorum tranſactionibus autoritatem, & decretum interponere. Minores quoque Eccleſias, & communitates læſas altera parte prius ad id vocata, in integrum reſtituere, & integram reſtitutionem eis, vel alteri ipſorum, concedere, juris tamen ordine ſemper ſervato. Et ut uberioribus gratiis te à nobis auctum ſentias, te præfatum Joannem Homelium, liberosque tuos utriuſque ſexus tam natos, quam naſcituros legitime eorundemque hæredes, & deſcendentes, & deſcendentium deſcendentes legitimos in infinitum noſtros, & Imperii ſacri veros nobiles fecimus, creavimus, & conſtitui-

mus, ac nobilitatis nomine gradu, ordine, titulis & fascibus insignivimus. Prout tenore præsentium facimus, creamus, erigimus, attollimus, & insignimus. Vosque juxta humanæ conditionis qualitatem Nobiles, & tanquam de nobili genere procreatos dicimus, & nominamus ac ab universis, & singulis, cujuscunque præeminentiæ, status, gradus, & dignitatis fuerint, pro veris nobilibus haberi, dici, nominari volumus, & reputari. Decernentes, & hoc nostro Cæsareo statuentes edicto, ut posthac ubique locorum & terrarum, tam in judicio, quam extra in rebus spiritualibus, ecclesiasticis, & profanis quibuscunque, etiam si talia forent, de quibus in præsentibus mentio specialis fieri deberet, omnibus, & singulis privilegiis, honoribus, dignitatibus, officiis, juribus, libertatibus, insignibus, gratiis, ac indultis uti, frui, & gaudere possitis, & valeatis, quibus cæteri sacri Romani Imperii nobiles à quatuor avis paternis, & maternis geniti, & procreati utuntur, & fruuntur, & ad quæ admittuntur, & recipiuntur quomodo libet consuetudine vel de jure. Quo vero

vero ſtatus hujusmodi nobilitationis tuæ luculentius ſplendeſcat, tibi præfato Joanni Homelio gentilitia arma, & inſignia tua, quæ hactenus deferre conſueviſti. Videlicet ſcutum nigri coloris, in cujus baſe colliculus viridis, cui Grus aurei ſeu crocei coloris antrorſum verſa dextro pedi inſiſtens, & in ſiniſtro antrorſum protenſo lapillum ejusdem aurei coloris gerens, conſpicitur. Et ſupra ſcutum galeam communem ſeu clauſam tenijs ſive laciniis nigri aureique ſeu crocei colorum redunitam in cujus cono colliculo viridi grus aurei ſeu crocei coloris antrorſum flexa dextro pede inſiſtens, & in ſiniſtro antrorſum protenſo lapillum ejusdem aurei ſeu crocei coloris gerens, ut infra in ſcuto appareat. Quemadmodum hæc omnia in medio præſentium accuratius depicta cernuntur, non ſolum laudanda, approbanda, melioranda, & augenda duximus, prout tenore præſentium laudamus, adprobamus mutantes videlicet galeam clauſam in apertam cancellatam ſeu torneaream. Volentes, & hoc noſtro Cæſareo ſtatuentes edicto, ut tu præfate Homeli liberique hæredes, & deſcendentes

tui ſupra dicti præfata arma, & inſignia in teſtimonium veræ nobilitatis habeatis, & deferatis ubique locorum, & terrarum in omnibus, & ſingulis honeſtis decentibusque actibus & expeditionibus nobilium armigerorum more tam joco quam ſerio in torneamentis, haſtiludiis, bellis, duellis, ſingulari certamine, & quibuscunque pugnis, ſcutis, vexillis, tentoriis, anulis, ſigillis, ſepulchris, monumentis, ædificiis, clenodiis, & univerſa ſupellectili veſtra, pro veſtræ voluntatis arbitrio. Aptique ſitis, & idonei ad ineundas, & recipiendas omnes exemtiones, libertates, privilegia, feuda, vacationes à muneribus, & oneribus quibuscunque realibus perſonalibus ſive mixtis; Jura quoque & Conſuetudines, quibus cæteri Sacri Romani imperii veri nobiles à quatuor avis paternis, & maternis geniti, & procreati, & hujusmodi armorum ornamentis inſigniti gaudent, & fruuntur, conſuetudine vel de Jure omni impedimento, & contradictione ceſſante.

NVLLI ergo omnino hominum liceat hanc noſtræ creationis, erectionis, confirmationis, meliorationis, decreti, voluntatis, & gratiæ paginam infringere,

re, aut ei quovis auſu temerario contravenire.

Si quis autem id attentare præſumpſerit, is præter noſtram, & imperii Sacri indignationem graviſſimam pœnam triginta marcharum auri puri pro dimidia fiſco, ſeu ærario noſtro, totidemque injuriam paſſi, aut paſſorum uſibus applicanda toties, quoties contra factum fuerit, ſe noverit irremiſſibiliter incurſurum Harum teſtimonio litterarum ſigilli noſtri Cæſarei appenſione munitarum. Datum in oppido noſtro Bruxellis Brabantiæ Die vigeſima octava menſis Novembris Anno Domini Milleſimo Quingenteſimo Quinquageſimo tertio, Imperii noſtri trigeſimo quarto, & Regnorum noſtrorum trigeſimo octavo.

Carol. m. p.

A Perennot.

Ad mandatum Cæſareæ & Catholicæ Mtis proprium

Vt. Seld.

Haller.

(e) Huic diplomati, adeo nitide exarato, ut primo intuitu æri inciſum eſſe arbitrari poſſis, appenſa ſunt Augu-

§. 12.

Hos honores, hæc præmia à magni Imperatoris gratia reportavit Homelius, cui nec in Saxonia, ubi ſedem jam fixerat, deerant Illuſtriſſimi Mæcenates. Præterquam enim, quod Mauritius Elector eum in florentiſſima Academia Lipſienſi publicum Profeſſorem mathematicum deſignaverit, idque eo tempore, quo illa duos jam alios iſtarum diſciplinarum Profeſſores habebat, quorum unus erat Vir eruditiſſimus Georgius Joachimus Rheticus (f); Sereniſſimus ejus Frater &

Auguſtiſſimi Imperatoris inſignia, ceræ rubræ impreſſa & ligneæ capſulæ incluſa. Prima linea CAROLVS QVINTVS literis aureis capitalibus exarata eſt. Inſignia Homelii medium fere diplomatis locum occupant, elegantiſſime picta. Exterius in ſuperiori margine hæc leguntur: *Taxa floren. Rhen. auri viginti non amplior attento quod eſt bene meritus & Cæſari horologium artificiale confecerit:* adjectum à dextris nomen: *Homelius.* Ibidem in medio hæc extant: *Lib. S. Ant. Garnier.* Autographum adſervant Homelii, adhuc Memmingæ florentes, Joannis è fratre Michaele poſteri.

(f) Didici id ex Epiſtol. Joach. Camerarii Tom. I. Lib. I. p. 48. ſqq. Videtur autem ille mox poſt Homelii adventum ſtationem deſeruiſſe, locumque ſuum Homelio ceſſiſſe. Ita enim de eo David Peiferus Origin. Lipſienſ.

& Succeſſor Auguſtus, Princeps ob excelſas virtutes omnium ſæculorum memoria digniſſimus, magno eum complexus favore eſt, cumque Auguſtiſſimi Caroli exemplo aſtrorum ſcientiæ addictiſſimus & ipſe eſſet, ſæpius ad ſe accerſitum, ac ſplendida etiam Conſiliarii dignitate auctum, nunquam ſine ſingularis gratiæ documentis dimiſit. Omnium tenerrimo, quod quidem in hominem literatum cadere poteſt, & hic Noſter fruebatur gaudio, tantum Principem habens ſtudio-

Lipſienſ. Lib. III. p. 385. *Joachimus Reticus in mathematicis diſciplinis eruditus, Geometrica Euclidis ſcite & dextre tractando magnitudines, intervalla, lineamenta, formas & dimenſiones auditoribus ſuis utiliter explanabat; cui ob dicam, quam ſibi ſcriptum iri metuebat, Lipſia abeunti Johannes Homelius ea tempeſtate in Aſtrologia facile Princeps ſubrogatus fuit.* Quid veró cauſæ fuerit, quare dicam ſibi ſcriptum iri metuerit, hactenus fruſtra, etiam Lipſiæ, inquiſivi. Cæterum crebra & honorifica Rhetici mentio inſtituitur in Petri Gaſſendi Vita Nicolai Copernici, ubi p. 310. edit. II. Hagienſis narratur, eum Wittenbergæ antehac matheſin publice docentem celebritate Copernici permotum profeſſionem ſuam dimiſiſſe, illumque in Boruſſia conveniſſe, ut ipſi adhæreret, ejusque diſcipulum ſe profiteretur. Verbo hac occaſione monere liceat, neque Melchiorem Adami, neque Kœnigium, neque Thuanum, neque Reimmannum, Rhetici vitam breviter deſcribentes mentionem habuiſſe profeſſionis, qua is in Academia Lipſienſi cum laude perfunctus eſt.

ſtudiorum ſuorum non laudatorem modo & remuneratorem indulgentiſſimum, verum etiam haud raro ſocium multo jucundiſſimum (g), quin &, ſi ſic loqui fas eſt, diſcipulum. Petrus certe Ramus in ſcripto publice edito gloriam hanc incomparabilem Homelio tribuit (h), cujus ipſa verba hic exhibere non piget: *Homilius & Carolo Imperatori & Auguſto Saxoniæ Electori mathematum magiſter fuit, & ab utroque ampla præmia conſecutus. — — — Landgravii (Wilhelmi Haſſi) mathematica organa Auguſtum Saxoniæ Elect. pari amore Aſtrologiæ incenderunt,*

(g) Hujus rei bis meminit Gamerarius in epiſtolis ad Homelium exaratis, quæ in ejus Epiſtolar. Tom. I. Lib. IV. leguntur, ubi p. 370. ſic ad eum ſcribit: *Lætor te eruditi pulveris cogitationes & copiam rurſum cœlo impendere, poſt terrenas dimenſiones varias & multiplices: & iſta cura illuſtriſſimum Principem affici, magnæ mihi eſt voluptati: Ipſi etiam cognitionem hanc jucundam fore confido.* Et pag. 374 ita: *Globos meos accipies. Neque in promptu erat ſtatim Bornerianum auferre, & nimis ad uſum parvus ille videbatur, & meis uti illuſtriſſimum Principem facile libenterque patior, quos etiam opto tractando deteri, ſicut à cupidis diſcendi ſolent elementorum libelli. Dixi igitur D. Secretario, me ſubjectiſſ. petere, ut illis Princeps uti velit tanquam propriis: tam vilium enim operum donum offerre me pudet.*

(h) Schol. Mathematic. Lib. II. p. 66. ſq.

derunt, jam sua sponte, & Homilio doctore vehementer incensum. Itaque αὐτόματον *astrarium Landgravius optanti Augusto non illud quidem suum donavit, sed elegantius alterum per opifices suos confecit &c.* Insuper & aliorum quorundam Celsissimorum Principum summo favore Noster gavisus est, & cumprimis Joachimi Anhaltini, qui benevolentiam suam ipsi missis subinde splendidis muneribus abunde testatam fecit.

§. 13.

Invenit vero Homelius Lipsiæ non honestum duntaxat inter Viros præstantissimos locum, sed &, divina providentia clementer sic dispensante, thori sociam amabilem, piam, moribusque probatissimam, Magdalenam, magni parentis Joachimi Camerarii, Germaniæ Phœnicis, filiam, quacum jucundissime vixit, duarum filiarum ex ea pater factus, quas autem immaturo funere ante se elatas luxit, ipse in medio vitæ & honorum cursu summo omnium cum mœrore pie denatus

(i) Epistolam à Camerario ad Homelium, cum ejus filiam ambiret, scriptam legimus in illius Epistolar. Lib. I. Lib. IV. p. 369. sq.

natus A. C. MDLXII. (k) d. 4. Julii, ætatis XLIV. Mortem generi tam chari mœstiſſimus ſocer his verbis, è quibus & morbi, quo extinctus eſt, genus cognoſcimus, Hieronymo Wolffio nuntiavit (l): *Ego his diebus amiſi meum generum Io. Homilium opt. diſciplinarum, præcipue* των κυριως μαθηματικων καλεμενων (*) *magiſtrum* ἐδενος δευτερον, μαλλον δε πρωτον των καθ' ἡμας ἁπαντων (**). *De quo me non tam privatus dolor affligit, quam ſolicitat noſtræ Academiæ reſpectus: etſi iſta ſtudia ubique mirifice frigent, cum ſint humanæ ſapientiæ* ἀρχη τε και τελος (***). *Conſumtus ille eſt febre lenta* μαραινομενος και καταδαπανωμενος ὑπο της νοσε (****). *Hæc ſunt ſcilicet miſeræ conditionis*

(k) Hoc ipſo anno defunctus etiam Argentorati eſt ejus Præceptor Chriſt. Herlinus, ſupra laudatus; natus autem alius Aſtronomus præſtantiſſimus Chriſtianus Longomontanus, de quo vide, ſi placet, Clar. Jo. Molleri Hypomnemata ad Alb. Bartholini librum de ſcriptis Danorum p. 184 ſqq.

(l) l. c. Lib. VI. p. 474. ſq. Biennio poſt ad eundem ita ſcripſit: *Triſti deſiderio ſæpe requiro Homilium generum meum, cujus ſi vita haſtenus fuiſſet producta, affirmari aliquid poſſe* περι της των ἀςερων ἐποχης (de ſtellarum ſtatione) *conſiderem.* l c. p. 483.

(*) i. e. *earum, quæ proprie vocantur mathematicæ.*

(**) i. e. *nulli ſecundum, at potius primum eorum, qui ſunt apud nos, omnium.*

(***) i. e. *& principium & finis.*

(****) i. e. *tabefactus & conſumtus à morbo.*

nis humanæ diſcrimina, ἡ δη ἐντευθεν ἀποδημια κοινη ἁπαντων, αλλ ὁ μεν θαττον, ὁ δε βραδιον οἰχεται (*****). *Mitto tibi legenda, quæ à me perturbato & feſtinanter ſcripta ſunt, ut proponerentur conſuetudine Academiæ noſtræ.* Epitaphium ejus exhibet Salomo Stepnerus (m), ita conceptum: *Hoc loco ſepulta ſunt oſſa Clariſſ. Viri & præſtantiſſ. Mathematici* JOANNIS HOMILII *Memmingenſis, qui obiit anno* χρ̄ῖ (n) 1562. *d.* 3. *Jul.* (o) *ac ipſius conjugis Magdalenæ, filiæ Joachimi Camerarii, quæ maritum ſecuta eſt ann.* 1590. *d.* 27. *Jul. una cum* 2. *filiolis. Quieſcant in ſpe reſurrectionis & vitæ æternæ.*

Quem Dux Auguſtus, quem Cæſar magnus amavit,
Eximium ingenio, moribus, arte virum:

Homi-

(*****) i. e. *ſane demigratio ex hac vita communis eſt omnium: cæterum alius citius, alius tardius decedit.*

(m) In Inſcriptionibus Lipſienſibus A. 1675. in 4. Lipſiæ editis num. 2094. & ſq. pag. 356.

(n) Ita exſcriptum ibi eſt.

(o) Ludovicus Camerarius ejus affinis in epicedio ipſi ſcripto diem 4. Jul. emortualem illius nominat, quem & nos ſecuti ſumus.

Homilius jacet heic, saxo qui clausus, eodem
In tumulo tumulum clausa mathesis habet.

Hoc epigramma auctorem agnoscit Georgium Fabricium, Virum literatissimum, in cujus libro Tristium, Poëmatibus ejus sacris annexo, p. 361. illud, sed altero disticho hac ratione mutato, legitur:

Quo situs est, vita perfunctus Homilius, illo
In tumulo tumulum docta Mathesis habet.

§. 14.

Cæterum qualis quantusque fuerit Homelius noster, luculenter demonstravit laudatus Camerarius, Vir summus atque integerrimus, idque in oratione, in declaratione Magistrorum optimarum disciplinarum & artium coram auditoribus, quibus ille probe cognitus erat, habita, & An. 1563. typis seorsim excusa, è qua rarissime obvia Nostri elogium decerptum hoc loco exhibere, mearum partium esse reor. Ita autem ὁ πάνυ.

„Memo-

„Memoria Joannis Homilii venerabilis eſt bonis & doctis univerſis, neque in eo genere ſtudiorum, quæ ille potiſſimum profitendo coluit, excellentes quoque non fuiſſe eum artium harum principem confitentur. Equidem meam propter neceſſitudinem, quæ inter nos fuit, glorioſam de illo prædicationem minus ponderis habere poſſe intelligo, ſed cum & ipſe optimarum artium diſciplinarumque cognitionem doctrinamque profitear, & de his judicium facere audeam, quia certe tam longo tempore, in ſtudio illarum tota ætate conſumta, proficere aliquid debui: quid ego ſentiam, plane & libere dicturus ſum. Non habuit profecto parem collega noſter & ſocius ſtudiorum, Joan. Homilius, gregis ſui quenquam vel acrimonia ingenii vel animi attentione, vel laborum induſtria, vel diligentia cogitandi, vel operum effectione. Quæ tamen, ut morte Proteſilai, ait Homerus, non modo conjugem ipſius viduam, ſed δομον quoque ἡμιτελῆ fuiſſe relictam, ſic illo è medio ſublato una cum ſuis deſtitutis imperfecta non pauca jacent, quædam abſoluta requirunt benignitatem & curam eorum, à quibus in lucem proferantur. Quo mi-

„nus autem hæc doctrinæ pars compre-
„hendens eas disciplinas, quæ proprie
„mathematicæ appellantur, quia his sci-
„entiæ & cognitionis eruditæ atque libe-
„ralis vis omnis continetur: ea igitur quo
„negligentius colitur, hoc magis ab intel-
„ligentibus & iis, qui opem ferre & susten-
„tare casum illorum possent, fulcienda at-
„que conservanda erat. Sed (nostra enim
„querela non emendabitur perversitas)
„hæc omittuntur. Quia autem ope-
„rum (p) Homilii facta est mentio, non
„arbi-

(p) Commemorandum quoque hic, cum varia instrumenta mathematica cum nova pro ingenii sui perspicacia invenisse, tum ab aliis jam inventa in commodiorem Astrophilorum usum melius aptasse, illaque per discipulum suum Bartholomæum Scultetum apparanda curasse. Cujus rei mentionem faciens non possum non hic è Tychonis Brahei Vita, à Gassendo descripta (Lib. I. p. 7. edit. II. Hagiensis) sequentia verba, Homelio nostro honorifica, recitare: *Degebat per id tempus Lipsiæ adolescens industrius Bartholomæus Scultetus, mathesi incumbens sub Joanne Homelio, celebri Academiæ Mathematico, illo scilicet, quem postmodum Ticho adinvenisse retulit elevationem Poli Lipsiensem graduum 51. minutorum 17 ac illi esse standum edixit, præ magna, inquit, diligentia, quam idem Homelius in fabricandis & tractandis organis mathematicis mechanice adhibuit. Scultetus ergo in apparandis mathematicis instrumentis, cujusmodi à Præceptore præscribebantur, sedulus erat; quamobrem Tycho inita cum ipso*

„ arbitratus ſit aliquis, me de ſpecioſis illis
„ operibus Mechanices & Gnomices &
„ Metrices, inque primis Gæodetices artis
„ tantum loqui, de ſolariis inquam admi-
„ rabili ſolertia & incredibili varietate de-
„ ſcriptis, de converſionibus orbium cœ-
„ leſtium & curſibus ſiderum, qui in cœlo
„ perficiuntur, imitatione artificioſiſſima
„ ſimulatis atque expreſſis, ut quemadmo-
„ dum de Sphæra Archimedis ſcripſit Ci-
„ cero, cum Lunæ, Solis, quinque erran-
„ tium motus in ſphæram illig ſſet, effi-
„ ceret idem, quod ille, qui in Timæo Pla-
„ tonis mundum ædificavit Deus, ut tar-
„ ditate & celeritate diſſimillimos mo-

 „ tus

ipſo familiaritate tradidit illi Radium ligneum ex Gemmæ Friſii præſcripto, ſed clam Pædagogo confectum, ut eum per puncta transverſe ducta Homelii more diſcerneret; quo more ipſe poſtmodum Tycho Quadrantum Sextantumque arcus diſcrevit. Tum vero talem adeptus Radium, obſervandis ſideribus è feneſtra quapiam, quoties ipſi ſerenitas arriſit, ſic invigilavit, ut nocteis ſæpe integras eo in ſtudio tranſegerit, idque dormiente interim ignoranteque Pædagogo. Cum vero nonnullis interjectis Gaſſendus memoret, Tychonem, tum Lipſiæ ſtudiorum cauſa commorantem, ipſi Homelio non incognitum fuiſſe, atque ab eo tempore grande aliquid circa Aſtronomiam præſtare præconcepiſſe, vero non abſimile eſt, illum Aſtronomorum deinde Principem Homelii noſtri diſcipulis annumerandum eſſe. Quod ſi ita ſe haberet, glorioſum ipſi foret quam maxime.

„ tus una regeret conversio. In quo tamen
„ genere fabricationem Homilii maximus
„ & non modo virtute præstantissimus, sed
„ sapientia quoque excellentissimus Impe-
„ rator Divus Carolus, Philippi F. Maxi-
„ miliani Nepos, tanti fecit, ut & opus il-
„ lius cunctis aliis, quæ penes ipsum eo
„ tempore essent innumerabilia, antefer-
„ ret, & autorem majestatis suæ præcipuo
„ favore complecteretur, & diu multum-
„ que apud se versari vellet, partim ut ope-
„ ris rationem & usum penitus ipso de-
„ monstrante perspiceret, partim ut de sua
„ etiam sententi . illud augeretur & exor-
„ naretur. De quo ex ipso audita oratione
„ copiosa & præclara exponi possent. Quæ
„ etsi ad laudem Homilii amplificandam
„ pertinent, hoc tamen tempus & actio in-
„ stituta exponi non patitur. Scimus in con-
„ siliis secretis, inter sermones, quos habe-
„ ret Imperator cum intimis suis, sæpe asti-
„ tisse, neque dimissum esse Homilium.
„ Scimus non modo aditum illi in concla-
„ ve Imperatoris, sed ad cubile etiam pa-
„ tuisse. Eamque ob rem Philippus Me-
„ lanchthon, qui Homilium inprimis di-
„ ligebat & faciebat plurimi, joco fami-
„ liari Imperatorem Carolum discipu-
„ lum

„lum ipſius appellabat. Non etiam o-
„ſtentantur modo à me ad Homilium ce-
„lebrandum multiplicia atque diverſa di-
„menſionum, obſervationum, velutique
„metationum cœli & terræ organa, quæ
„etiam nova quædam ab illo compoſita
„fuerunt, exquiſitiſſima ratione & cura
„ſingulari, quibus ingenio divino prædi-
„tum Illuſtriſſimum Principem Electo-
„rem Auguſtum, Principem & Patro-
„num noſtrum clementiſſimum,adeo de-
„lectatum comperimus,ut non modo ho-
„norifica eſſet exiſtimatio de Homilio
„ipſius,ſed vix alio magis quam hoc fami-
„liarius uteretur. Nam ſi addam,peperiſſe
„iſtarum rerum notitiam Homilio non fa-
„mam modo bonam , ſed emolumenta
„quoque, ſimulque dignitatis & faculta-
„tum incrementa addidiſſe, vulgaris ad-
„modum laudationis præconium hoc fa-
„cturus ſim: cum iſta quamvis vulgo pri-
„ma habeantur, & fieri maximi ſoleant,
„non ſint propria virtutis & ſapientiæ
„præmia, quæ plerunque maxima & cu-
„mulatiſſima contingunt indigniſſimis,
„vel meritis etiam ſæpenumero præripi-
„untur ab iis, quibus illa nequaquam de-
„bentur, ſed qui vel illis Heſiodeis κηφηνεσ-

„σιν ἐοικότες, alienis laboribus parta com-
„moda depaſcunt, vel qui eas operas dant,
„quibus ſibi non Reip. ſerviunt, quasque
„non dediſſe, eſſet interdum melius. His
„igitur nominibus Homilium noſtrum
„non laudo, neque memoriam ejus quaſi
„conſecrari poſſe dico. Quæ ſunt igitur
„alia ampliora & ſpecioſiora? Utinam æ-
„terno Deo viſum fuiſſet, ut ab ipſo quæ-
„dam horum perpolirentur, quædam jam
„abſoluta ederentur, non relinqueretur
„ſcilicet noſtræ prædicationi locus, ſed de
„ſe & pro ſe res ipſa loqueretur. Verum
„de aliis nihil modo dicam: unum certe
„eſt memorabile & admirationem pene
„ſuperans, & ejusmodi, ut neque acumine
„mentis comprehendi, neque cogitatio-
„nis ſagacitate evolvi, neque diſſerendi
„ſubtilitate explicari, neque manuum in-
„duſtria deſignari potuiſſe videatur, quo
„lucis umbra, quæcunque illa ſit, & quo-
„modocunque hæc jaciatur ac cadat, geo-
„metricæ ſcientiæ veritate, cujus, ut ſci-
„mus, argumentationes non ſuadent, ſed
„cogunt aſſentiri, demonſtratur. Non me
„fugit, mentionem iſtam neque ſplendi-
„dam eſſe, neque magnopere quorundam
„animos commovere poſſe. Sunt enim
„iſtæ res ejusmodi, ut non verborum co-

„pia commendari,sed suapte bonitate placere velint, neque disputando sed usurpando præclara esse videantur. Verum, „ut spero, hoc opusculum, mole quidem „parvum, sed pretio ingens, aliquando in „lucem proferetur,reperto harum artium „non modo admiratore sed patrono quo„que. Tum igitur, secundum versum „quendam veterem cujuscunque sane, „non malum profecto neque ineptum „tam compositione quam sententia, fu„turum est, ut

Autorum commendet opus, non gar-„
rula lingua.„

„Erat autem in promtu, de Homilii pru„dentia,humanitate,fide, rerum commu„nium cura,&diligentia privatarum quam „longissimam habere orationem. Non e„nim tantum summis viris scientiæ eum „copia, sed morum comitas & vitæ inte„gritas & modestia atque pudor curiosita„tisque fuga & circumspectio in omnibus „rebus & actionibus conciliavit, & fecit, „ut non solum carus sed familiaris quo„que esset. Verum hæc attigisse satis sit. „Nostris enim rebus & huic actioni op„portunior convenientiorque est doctri„næ & eruditionis gloria,quæ in Homilio „fuit vera atque solida, quamque ille dire-

„ cto itinere procedendo consecutus est. „ Isto studii industriæque pulcerrimo ædi- „ ficio supra firmissimum fundamentum „ extructo, id quod in festinatione quadam „ perveniendi ad summum vel inertia vel „ præpostera opinione à plerisque negli- „ gitur, utriusque linguæ Græcæ & Lati- „ næ fuit sic peritus, ut mediocri facultate, „ quicquid vellet, describere hoc vel illo „ sermone sciret atque posset. Asperserat „ Hebraicarum quoque literarum non „ prorsus vulgarem cognitionem, sed hanc „ usu non percoluit. Dialecticæ quidem „ vel scientiæ vel artis vel facultatis, quæ „ in ipso non vulgaris ac communis co- „ piola, sed plane ubertas & divitiæ, ut ita „ loquar, fuerint, cum ex aliis disputationi- „ bus ejus, tum edita oratione intelligi fa- „ cile potuit, quam de argumentationum „ conclusionibus, & harum caussis, & „ natura συλλογισμων, qui sunt rationum in „ differendo complexiones, aliquando ex „ hoc ille loco pronunciavit.

§. 15.

Epitaphiis ac Epicediis defunctum affectus testandi causa certatim prosecuti sunt Viri eruditi, videlicet Joachimus Camerarius socer, Georgius Fabricius Chemnicensis,

nicensis, Andreas Ellingerus, Valentinus Thauus, qui successor ipsi datus est, Jacobus Strasburgus, Josephus à Pinu, Caspar Walterus, Philippus Heroldus. Joannes Vogelius, Abrahamus Cæsius Flaminius, Wolfgangus Plancus, Joannes Gœssingus, Sebastianus Leonhard, Georgius Jost. Nosenus, Ludovicus Camerarius affinis, & Caspar Jungermannus itidem affinis; quæ collegit socer, & cum oratione modo laudata Lipsiæ A. 1563. in 8. typis Vœgelianis excudenda curavit. Nos unicum duntaxat hic adscribemus Casp. Jungermanni (q):

Astra quibus motus toto fulgentia cœlo
Legibus absolvant nocte dieque suos:
Quas faciat radiis obstans solaribus umbras,
In quamcunque cadant, terra rotunda, plagam:

Gg 5 *Quis-*

(q) Hujus filiam, magni Camerarii neptin, in matrimonium deinde duxit Andreas Homelius, J V. D. & Academiæ Lips. Syndicus, nec non Sup. Judicii Aulici Saxon. Advocatus, Nostri ex fratre Michaële nepos, natus Memmingæ A. R. S. MDLIII. d. 23. Nov. à quo, ni fallor, Homelii, Lipsiæ, Weissenfelsæ & Erfurti hodienum florentes originem ducunt. Epithalamium ipsi scripsit Joannes Albinus, quod in primo ejus poëmatum libro legitur p. 139.

Quisque sit erecti gnomonis & indicis usus,
Phœbus ubi nitido lumine complet humum:
Quicquid opus magnum Ptolemæi, vel Megarensis
Euclidis, quicquid tota mathesis habet:
Haud ullus prisci vel nostri temporis ævo
Tam potuit doctis explicuisse modis,
Quam Latio Grajoque disertus Homilius ore
Tradidit hæc claris principibusque viris.
Illustris tituli clemens affecit honore
Hunc invictus tuus Carole Quinte *favor.*
Ipse etiam patriæ Pater & fortissimus heros
Saxonicæ Augustus *Duxque decusque domus,*
Hunc à se voluit studiis & honoribus auctum
Consilii proceres inter habere locum.
Hujus Anhaltinus Princeps Joachimus *amorem*
Testatus misso munere sæpe fuit.

Quin

Quin aliique Duces ipſum coluere, virique
Quos celebres Claria fecit in arte labor.
Prætulit hunc multis inſigni laude Melanchthon,
Unicus Aonii duxque paterque chori.
Quam Joachime gemis generum Præceptor ademtum,
Atque loco patris noſter amate ſocer!
Donec erunt artes, ſolidæ quæ climata terræ
Lucida quæque poli noſcere ſigna docent:
Heroës, ductique viri, ſtudiisque juventus
Dedita eum memori ſemper in ore ferent.
Ipſius, eximium tollent ad ſidera nomen
Pierio ſuaves ex Helicone Deæ.
Scilicet ingenuus candor, doctrinaque præſtans
Ipſius & virtus præmia tanta tulit.
At quæ ſcrutari radioque notare ſolebat,
Nunc vaga ſub pedibus conſpicit aſtra ſuis.

Hic

Hic ubi non horas numerat, metitur & umbras,
Quas æther nullas lumine plenus habet.
Sed pius in Christo, tota quem mente colebat,
Libera perpetuæ gaudia lucis agit.

§. 16.

Quod superest, ingrato silentio prætermittere iniquissimum foret documentum, quo Vir optimus, in lecto jam ferali decumbens, nativam indolis suæ bonitatem etiam posteris demonstratam dedit. Videlicet in supremæ voluntatis tabulis (r), A. MDLXII. d. 18. Junii consignatis,

(r) Nonnulla è testamenti apographo huc in rei memoriam transscribere haud incongruum videtur: — — *Zum dritten schicke und schaffe ich tausend Gulden zu einem* Stipendio *also und dergestalt, dass solche Summa allhier zu Leipzig bey einem Erbaren Rath angeleget, und die Zinse fünffzig Gulden meines Bruders Michael Hommels und meiner Schwester allhie zu Leipzig Kinder und Kindes-Kinder ewiglich, die zum Studiren tauglich und geschickt, gereicht werde. Die sollen aber verbunden seyn, den* studiis *aufs fleissigste nachzukommen, und mit Rath der Herren* Testamentarien *eine* Facultet *vor sich zu nehmen, es seye* Theologia, Jurisprudentia *oder* Medicina. *Hie bitte ich aber die Herren* Testamentarios, *dass sie fleissig achtung darauf haben, worzu ein jeder tüchtig, und dass sie denselben zu solchem ermahnen und treiben, und von andern abhalten wollen.*

Es

gnatis, ſanxit, ut è facultatibus ſuis mille floreni apud Ampliſſimum Senatum Lipſienſem deponerentur, annuique eorum reditus ad alendum quendam ſuorum è fratre Michaële vel ſorore nepotum & poſterorum, qui literarum ſtudiis cujuscunque, uti vocant, facultatis ope-

---

Es ſoll auch ein jeder, ſo ſolches ſtipendium *gebrauchet, den Herren* Teſtamentariis *in ſolchem zu geborchen verpflichtet ſeyn, und ob einer oder mehr, dem erſtlich das* ſtipendium conferirt, *ſich nit wie einem frommen fleiſſigen Studenten gebühret, halten würde, ſollen nach Gelegenheit der Umſtände die Herren* Teſtamentarii *Macht haben, welche ich Ihnen auch hiemit gibe, ihme das* ſtipendium *zu nehmen, und nach einem andern trachten, doch meiner Stifftung gemäſs. Im Fall aber, daſs meines Bruders oder Schweſter Kinder oder Kinds Kinder nit verhanden, das zum* ſtudiren *tauglich, ſo will ich, daſs ein Erbarer Rath meines geliebten Vaterlandes der Stadt Memmingen ihr Stadt Kind eins, zu welchem und wen hieher zu nehmen und præſentiren Macht haben ſolle, und welcher alſo mit Vorſchrifften eines Erbaren Raths von Memmingen an die Herren* Teſtamentarios *gefördert würde, deme ſoll auf gehabt* Examen *das* Stipendium *acht Jahr lang, wie allen andern, zugeſagt und gelaſſen werden, doch will ich der Zeit halber den Herren* Teſtamentariis *nit Maſs ſtellen. ſonderlich ſo einer meines Geſchlechts oder Namens ſich wol angelaſſen, und ihm ein Jahr oder zwey nicht allein zu nuz, ſondern zu Ehren, oder einen* Gradum *in einer* facultet *anzunemen, dienen, iſt mir gar nicht zuwider, daſs es ihme länger vergonnet werde. Und ob es ſich zutruge, daſs einer meines Namens*

operam navaturus esset, impenderentur. Quodsi vero nemo Homelianæ gentis, dotibus ad studia necessariis instructus (cujus rei curam demandavit Doctoribus & Magistris majoris Collegii Principum, quos

---

mens und Geschlechts so weit aus Gottes Gnad käme, dass er in einer Facultet *promoviren könnte und begehren würde, nach seinen acht Jahren, dass man ihm zum besten das* Stipendium *wolt ein Jahr oder zwey passiren lassen, so wollte er sich in der Weile mit* Praxi *oder Diensten hier oder an andern Oertern aufhalten, und hernach* promoviren, *dem soll solches zugelassen, und mit dem gesamten Geld zu seinen Ehren gedienet werden. — —*

Zum vierten so schaffe ich meine Bücher samt dem Bücher-Kasten dem grossen Collegio *also und dergestalt, dass diese Bücher mit dem Kasten bey andern Büchern des grossen* Collegii *behalten werden; wann aber einer meiner* Stipendiaten *die begehren wird sollen sie ihme unabschläglich, als lang er zu Leipzig studirt, mitgetheilet und vergönnet werden, doch soll er sich gegen den Herren* Testamentariis *schrifftlich verbinden, dass er sie wider, wie er sie bekommen, unmaculirt, unzerrissen oder unverändert, Ihnen oder andern Ihren Nachkommen überantworten wolle. — — — Uber solch mein Testament geschaffnen und lezten Willen hab ich zu meinen* Testamentarien *und Trauender gesezt und geordnet die Achtbaren, Hoch und Wolgelehrten Herrn* Doctores *und* Magistros *des grossen* Collegii, *meine Günstige Herren und Brüder, die samtlich und sonderlich Macht haben sollen, solch mein Testament, Geschäfft und lezten Willen auszurichten, und zu vollstrecken, wie ich dann Ihnen vertrau, und Sie von Gottes und gemeines Nuzens wegen zu thun wol wissen, und vor Ihre Mühe schaffe ich Ihnen hundert Gulden, dass sie angelegt werden, und jährlich von Zinsen Ihr Einkommen bessern &c.*

quos Teſtamentarios, uti nuncupantur, conſtituit,) adeſſet, voluit Vir, natalis ſoli etiam in extremis memor, ut incluto Senatui patrio fas eſſet, aliquem ſuorum civium, ad Muſarum caſtra ſtrenue ſectanda aptum, hunc in finem denominare, ac Teſtamentariis, quibus vires ejus explorare incumberet, commendare. Præterea Bibliothecam ſuam majori Collegio Principum, cui ab Anno MDLV. adſcriptus erat, legavit, utque libri inde concederentur uſui ſtipendiariorum ſuorum in Lipſienſi Academia verſantium, qui eos ſartos ac tectos juſto tempore reſtituere tenerentur, mandavit. Neſcio autem, an cum Bibliotheca Viri plane eximii opera & affecta & perfecta, ac reliqua κειμήλια literaria, à Joach. Camerario in loco ſupra citato tantopere prædicata, in illud Collegium etiam pervenerint, atque hac ratione, quod in votis mihi eſt, perniciem evaſerint.

Tantum.

III.

III.

ANGELI SEALTELI
AD ROMANOS JUDICES
Pro
Ambrosio de Gumppenberg
Contra
Joannem Albertum Widmestadium
Orationum
Actio prima.

Præfatio Editoris.

Exhibeo hic, promisso meo satisfacturus, ob summam raritatem recusum illum λογον στηλιτευτικον, in Widmanstadium habitum, cujus in superiori opellæ hujus tomo (a) mentionem feci. Scatet equidem truculentissimis in Virum Optimum conviciis, sed

(a) pag. 243.

ſed ita comparatis, ut, ſi recte judico, nullam plane iis nomini illius æternitate digno inuſiſſe maculam, verum ſuam potius turpitudinem orbi prodidiſſe auctor virulentiſſimus videatur. Primum typis exſcriptus fuit in Italia, & quidem, ni conjectura me fallit, Romæ Anno MDXLIV. in forma quadrifariam complicata. An plures hujusmodi actiones in lucem exierint, neſcio. Hac autem occaſione iis, quæ de natali ſolo Viri ſummi l. c. copioſius diſſerui, pauca adjicere liceat. Satis, uti arbitror, ibi demonſtratum dedi, Sueviam noſtram tanto cive merito gloriari poſſe: interea autem diſtinctius didici, recte eum Nællinga Ulmenſem vocari. Teſtem habeo hujusce rei συγχρονον & fide digniſſimum Martinum Frechtium, Theologum quondam Ulmenſem optime meritum. Hic in Diario eorum, quæ Wormatiæ & Ratisbonæ An. 1540. & 1541. ab illo obſervata ſunt, (quod ipſius manuſcriptum nuper cum aliis quibusdam mihi ex incomparabili Bibliotheca Uffenbachiana (b) comparavi) eum plus ſimplici vice Nællingenſem nuncupat. Unicum duntaxat

(b) Vid. Bibliothecæ Uffenbachianæ Univerſalis Tom. III. p. 278.

taxat inde locum decerpam. Inter ea, quæ Ratisbonæ A. 1541. acta sunt, hæc beatus Vir ad diem 28. Maji retulit: *Cum Musculo adii D. Nællingensem, qui codices Græcos ac Hebræos venerandæ antiquitatis scriptos & nonnullos excusos ostendit, cum numismatibus & imaginibus æreis adfabre fusis Bacchi & Fauni. Arabice scriptum Alcoranum & ab eo Latine redditum vidi. De abusibus Ecclesiæ & Curiæ Romanæ aliqua. Item vitam Constantini à quodam Episcopo & Palatino Bibliothecario adfabre descriptam & Carolo Cæsari dedicatam ostendit.* Alicubi is diserte ipsi dicitur *Noster Nællingensis polyglottus.* Cæterum in Germania etiam eum vulgo *Lucretium* appellitatum esse hæc comprobant verba, in Academiæ Ingolstadiensis Tomo I. à Valentino Rotmaro primum inchoato, ac deinde à Joanne Engerdo absoluto p. 38. obvia: *Ea de re audiamus, quæ Joannes Albertus Widmanstetter, vulgo Lucretius dictus, apud Münsterum* (c) *in Catalogo Archiepiscoporum Salisburgensium refert &c.*

Maxi-

(c) Fortassis in ejus Cosmographia. Duæ autem illius editiones ad manus mihi sunt, in quibus nec Widmanstadii mentio fit, nec ea, quæ de Ernesto Bavariæ

* * * *
* *

Maximè vellem, Iudices, idque his temporibus in hac præsertim exigua bonorum & præclarorum virorum, ingenti autem perditorum hominum copia, veterem illam dicendi libertatem in foro ac judiciis versari, qua majores nostri optime de Repub. meritorum civium laudes extollere, nephariorum autem scelera patefacere, summo cum illorum, & aperto dedecore consueverunt. Hic si mos etiam hac ætate vigeret, & nonnulla ejusmodi prudenter à priscis ad bene beateque vivendum instituta non concidissent, quibus hæc olim Civitas, atque hoc adeo totius orbis imperii domicilium crevit: animadverti, Iudices, neque hunc de Repub. bene merentem, ingenuum ac insontem virum in discrimen capitis, fortunarum, ac nominis adductum iri potuisse, neque illum, qui malo pravoque ingenio, cæterum fraude ac calliditate in-

Hh 2 signis,

riæ Duce & Archiepiscopo Salisburgensi Widmanstadium narrasse Rotmarus l. c. memorat, reperiuntur, sed nudus tantum index Archiepiscoporum Salisburgensium. Forsitan igitur in Latina illius operis versione laudatus Catalogus, qui Widmanstadium auctorem agnoscit, extat.

signis, vitia sua bonarum artium, & assimulatæ virtutis umbra quadam prætexit, violati hospitii, scelerum, ac proditionis impunitatem hactenus consequuturum fuisse. Verum quum hæc tam egregia dicendi libertas paulatim obsoleverit, & jamdudum hic nobis usus ereptus sit, eò ventum est, judices, ut nihil palam & apertè, omnia vero clam & occultè meditentur homines, & moliantur. Id accidit quorundam superiorum principum culpa, qui dum cuncta pro libidine gerunt, immemoris dignitatis & loci, neque cuiquam eorum facta redarguendi potestatem fieri volunt, præclaram hanc dicendi libertatem, eloquentiæ magistram & alumnam Philosophiæ, funditus sustulerunt. Ita deinde indignissimi homines iidemque scelestissimi fraude ac fallaciis, quibus plurimum instructi veniunt, quasque longo usu ac studio collegerunt, ac in pectore lateribusque tanquam in occulto quodam recessu latebrisque condiderunt, viros honestissimos eosdemque candidissimos & incautos sæpenumero adoriuntur, eorumque existimationem labefactare, aut irretitam captare posse videntur. Qui si nonnumquam in judicio vetere illa dicendi libertate corriperentur, eorumque meditationes, & insidiæ

sidiæ detegerentur, profecto scelerum suorum convicti, aut improbitati finem facerent, spemque omnem in vera solidaque virtute firmarent, aut facinorum suorum pœnas penderent. Quorum utrumque vel alterutrum ego, quum præsentis divinam principis nostri mentem atque anteactæ ejus vitæ rationes animo volvo, brevi futurum esse confido. Illuxit enim hoc lumen aliquando, hoc aliquando numen nobis tanquam nautis cæco mari, ac fluctibus actis emersit. Hoc duce, qui sanctissima sua consilia semper in lucem protulit, in aperto excelsoque locavi, neque cuiquam ejus immortalia facta redarguendi, si fas esset, aut metu aut vi potestatem eripuit, in spem venio, veterem illam vereque auream dicendi libertatem, extinctam jamdiu semisepultamque, in foro ac judiciis parvo momento temporis exorituram. Id ego plurimis rationibus vel hac potissimum fore conjicio, quod Ambrosii Gumppenbergi circumventam nuper innocentiam astu dolisque Lucretii, atque in extremum fere periculum adductam, in hoc judicio tandem, in hoc præclarissimo vestro consessu tutari me dicendo permittit. Quod ego libenter onus suscipio, Judices, hoc si

onus modò, ac non potius oneris levamen dici debeat, pro viro fortiſſimo atque optimo, contra timidum & iniquiſſimum, ſuorumque flagitiorum conſcium: pro nobiliſſimo, contra viliſſimum, ac non animi robore, ſed improbæ mentis agilitate ac verſutia quadam nitentem, forti, firmo, & conſtanti animo dicere. Detraham ego illi hodie perſonam, judices, & efficaciam, ut impuri animi velamenta, quibus effigiem ſe ſui veram involvi putat, dilabantur omnia: ita uti Lucretius ipſe qui ſit, luce clarius adſpiciatur, comprehendamque hominem ut alterum in fabulis Protheum, ac tenebo comprehenſum, Iudices, ſe licet in fluvium, in ignem, in anguem, variasque ferarum imagines vertat, modo me attente ac benigne de more veſtro nunc audiatis. Res enim eſt & auribus, & ſenſu veſtro digniſſima, tum propter hujus honeſtiſſimi viri ſalutem, quæ veſtro judicio atque auctoritate conſervanda eſt, tum propter iſtius atrocitatem ſcelerum, quæ legum ſeveritate vindicanda eſt, ne ſe homines allecti impunitate malorum in aperta facinora perditum eant. Atque uti ea, quæ poſterius exponam, animis veſtris inhæreant, & luminibus tanquam

ſubjecta

ſubjecta cernantur, pauca mihi de vita, genere, deque utriuſque moribus ac natura dicenda ſunt. Quorum ego maximam partem his oculis, his inquam oculis, aſpexi: magnumque ſi oporteat, ac veriſſimum hac de re jusjurandum (d) afferam, partem vos etiam ex ipſius ore Lucretii, teſtiumque ſuorum mendacio collegiſtis, partem ad me homines, ſumma fide ac dignitate præditi, detulerunt. Ambroſius Gumppenbergus hic, judices, natione Germanus eſt, patria Noricus, pervetuſta atque equeſtri ortus familia, quorum majores, ob res domi foriſque fortiſſime ac præſtantiſſime geſtas, à Noricorum Ducibus eo uſque ornati honoribus, ac dignitate aucti ſunt, ut olim æterno Ducum decreto ſancitum ſit, ne quis ad ſupremam Noricorum præfecturam (Siniſcalcum vocant,) evehi poſſit, qui non ex illa florenti familia fuerit. Pater ejus inter omnes, quos ad hanc uſque ætatem eadem familia tulerit, quive illam adepti fuerint præfecturam, nobilitate fuit, exiſtimatione, ac virtute facile princeps. Hic igitur ea ſtirpe editus, cum illi ſemper non

(d) *Credit mendaci, quamvis per Numina juret,*
Nemo, ſed illius pondere verba carent.

vetusta modo, verum etiam nova vivaque paternæ virtutis ac nominis exempla domi ante oculos obversarentur, ita ut erat juvenis summa spe atque animi plenus, optimarumque artium studiis, quantum per ætatem licuit, eruditus, Romam propere venit: ubi cum ingenio, diligentia, fide, cæteros omnes Germanos, qui tum in urbe morabantur, antecelleret, summo incredibilique in honore habitus est. Ita uti postea Clemens VII. P. M. ac Cæsar ipse, Reguli, Ducesque nonnulli ad obeundas res gravissimas officiaque perficiunda, certatim unum hunc eligerent, præterea libentius neminem. Et ne singula persequar, attendite, judices. Memorabili illa vereque fatali Vrbis hujus direptione ac incendio, cum in Hælia mole Clemens ipse P. M. ac omnium fere Patrum conscriptorum ordo sanctissimus obsideretur, hicque â Cæsarianis Ducibus interpres effectus esset, quibus id muneris eo tempore negare minime poterat, ita se gessit, ea fide ac pietate usus est in accipiendis ac referendis responsis, ut quid illi Respublica ac Religio nostra deberet, ipse Clemens obsidione solutus optime declararit, quum illum censu protinus auxerit, ornatumque nomine ac dignitate reddiderit.

Et

Et ne quid animis vestris propterea forsan inhæreat, quod vos de fide hujus ac innocentia suspectos aut suspensos efficiat, scitote hunc in sequenti anno, quum Neapolis à Gallis obsidione premeretur, pro Cæsarianis, qui præsidio civitatis erant, eodem interpretis officio functum fuisse. Item scitote eum in exercitu, qui pro Pontifice Maximo adversus Florentiam steterat, quæcumque illi imperata fuissent, magno animo summaque fide fecisse. Quibus officiis ita se commotum Pontifex Max. sensit, ita viri virtute devinctum, ut cum auxiliaribus copiis, quas ex omni veteranorum flore delegerat, ad solvendam Viennæ obsidionem, ac propulsandos Turcas nostri nominis æternos hostes, qui civitatem validissimo ac innumerabili cinctam exercitu delere conabantur, Hyppolitum Medices Cardinalem ejus à fratre nepotem legatum præfecisset, hunc illi præclarissimæ illius expeditionis comitem tradidit, & commeatuum, munitionum ac rerum omnium, quæ bello usui essent, omnem penitus curam, ac potestatem penes hunc esse voluit. In quo quantum profecerit, opere, consilio, locorum peritia, quamque magno nostris militibus adjumento fuerit, Ger-

mania teſtis eſt, quæ Turcas terga celerrimè vertentes vidit, quæve in illo horribili armorum ſonitu virum hunc inter ſuos tot inſignes alumnos ſe peperiſſe lætata ſæpius eſt. Et jure merito quidem. Vir hic enim, Judices, quum eſt elato ac forti animo, quod Germanorum fere proprium eſt, habet etiam cum Italorum ingeniis à conſuetudine, vel à natura potius quiddam commune, ut apertiſſime loqui, quod eſt viri magnanimi, interea non doloſe, ſed prudenter meditari, & conſulere ſciat. Quo fit, ut Germanorum generoſos animos alliciat libere loquendo, Italorum quoque gratiam inire poſſit, egregie conſulendo. Domum habitat in urbe ſatis amplam, marmoreis ſtatuis antiquiſſimis, fictilibus formis, pictura, tabulis, Cryſtallo, precioſaque ſupellectile refertiſſimam: Colit exiguos hortos, at amœniſſimos, in queis Cytrionum, ac medicorum malorum diſpoſitæ arbores odoratiſſimæ conſpiciuntur. Patet omnibus Bibliotheca, quam habet, ingens, inſignis, imo tota domus omnibus patet, præſertim honeſtiſſimis viris, aut iis ſaltem, qui virtutis aut alicujus artis egregiæ ſpecimen præ ſe ferunt. Integrum fere diem aut optimatum ac potentum obſequiis,

quod

quod hic præsertim fieri consuevit, aut amicorum & clientum suorum patrocinio terit. Domum quum se refert, honesta hac voluptate ædium suarum detinetur, seque recreat, ac reficit sæpenumero præstantis alicujus viri congressu, vel Oratoris vel Poëtæ, quocum sermone ac salibus ultro citroque habitis, reliquum diei traducit. Hospitio dignatur omnes, præsertim Germanos, quibus & opis & commodi, quantum potest, impertiri non desinit. Postremo scitote virum hunc, Judices, & huic civitati, & Germanorum nomini, vitæ splendore, fide ac officio, quo nemini deest, dignitate, consilio atque innocentia, magno decori semper fuisse, ac majori indies ornamento futurum. Lucretius hic autem, Judices, sui tantum similibus ut accipio, cognitus est, præterea nemini. Qui sit, unde sit, ipsemet nescit. Nescit? Imo scit optime; verum id callidissimè involuit. Syncerum illi nomen est Albertus Widmestadius, non Lucretius; ex hoc solum (*) colligite, Judices, hominis mentem, ficto nomine utitur. Et est quisquam, qui de ficto nomine fictum animum non conjiciat?

(*) Leg. *solo.*

ciat? Transfugæ eſt, impoſtoris,& ſceleſti hominis, uti ficto non vero nomine. Majores noſtri cognomento virtute parto, non ficto nomine uti conſueverunt. Inde Torquati, Numidici, Africani, Germanici, (obruimus (**) copia) qui bellica virtute Romani Imperii fines propagarunt, ſibique triumphis & cognomento ſempiternam laudem egregie pepererunt. Sed ego illi arbitror placuiſſe nomen Lucretii poëtæ Epicurei, cujus hunc audio ſtudioſiſſimum fuiſſe, magnamque ex eo delectationem capere, quia immortales animos eſſe non probat. A quo quidem errore cæteri omnes, tanquam à fonte manarunt. Sublata enim hac de immortalitate animorum opinione, quæ veriſſimis antiquæ Philoſophiæ rationibus & ſanctiſſimorum Patrum noſtrorum inſtitutis adnixa eſt, quid eſt, quod amplius homines dubitent divinis humana commiſcere, omniaque libidini ſuæ, ceu pecudes, fanda nefandaque peſſumdare. Hic ego multa prætereo conſultiſſime, Judices, de inverſa hominis mente, deque occulta ejus impietate ac ementita religione, quæ partim hauſit ab Epicuro, partim

(**) Lege *obruimur*.

partim à quibusdam infectissimis Germaniæ partibus ipse collegit. Ad singulare vitæ genus ipsius hæc mea festinat oratio, in qua mihi modus adhibendus est, strictimque omnia persequenda, ne in hac tam ingenti, quæ sese offert, ubertate dicendi, aures vestras diutius, quam par est, detineam. Parentibus ortus est obscurissimis, pueritiam in egestate summa transegit, adulescentiam in Italia, seu potius in ea parte Italiæ, quæ magna olim Græcia dicebatur: Hoc Brutii sciunt Calabrique, sciunt hoc omnes fere Siculi, quibuscum summa fuit illi consuetudo. Hic vos, Judices, pro ingenti, quem habetis, rerum usu, morum, gentium, ac regionum peritia, meminisse potestis, quam effreni in mares præsertim, ferantur libidine Brutii Calabrique. O vim temporum, qui olim Italiæ populi bonis artibus ac disciplinis celeberrimi semper habiti sunt: ad quos, fama est, Socratem accessisse, audiendi Pythagoræ cupidissimum: eorum plærique nunc è Græcis honestissimis institutis ac moribus duo tantum, eaque turpissima profitentur, mares amore perditissimo prosequendi, quod Græcorum fere proprium extitit, ac perpetuo mentiendi. Constans fama est, Lucretium in

in his locis ipſum ætatis florem, proſtrata paſſim pudicitia, venalem habuiſſe (e): itemque mentiendi ſtudia facillime atque aſtus omnes edidiciſſe. Exurge, Lucreti, nega, ſi potes, ea, quæ palam ac ſæpenumero te referente cognovimus, te videlicet in his locis quamdiu flos ille tuus adoleſcentiæ viguit, absque ulla patriæ vel parentum ope ſplendidiſſimo veſtium & ſervorum ornatu inceſſiſſe, magnos ſumptus feciſſe, conſpicuum ſemper in equis apparuiſſe (f). Unde illi redditus? unde

(e) *Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes?* &c. Forte hic blatero, quicunque tandem fuerit, ex ſe ipſo impudentiſſimo ore judicavit de Widmanſtadio, illa è gente oriundo, cui nefanda hujusmodi crimina, ut ipſe infra teſtatur, maximo horrori ſunt. Et quam, quæſo, futilia ſunt argumenta, quibus tanti ſceleris reum peragere Virum præſtantiſſimum contendit rabula maledicentiſſimus, in quem illud Ovidii convenit:

Jactat & in toto verba canina foro.

Si conſtans fama fuit, talem eſſe Lucretium, cur, ſodes, Antiſtes Campanus Nicolaus Schonbergius ac deinde Clemens VII. P. M. &c. eum in familias ſuas cooptaverunt? Et quis credat, pientiſſimum Imperatorem Ferdinandum iſtiusmodi monſtrum hominis in tantum honoris faſtigium poſthac evecturum fuiſſe? Jam ex hoc uno impudenti mendacio de reliquis judicium ferri facile poteſt.

(f) En tibi egregia illa & ſtringentia, ſi Diis placet, argumenta, quibus inſulſus nugator in re tam gravi utitur.

unde illi erant proventus? unde illud vectigal? Vestra facit admurmuratio, Judices, ut jam reliqua per vos ipsi conspicere videamini. His igitur artibus instructus, quum audiret astus omnes in hac urbe maximi pendi, cum Antistite Campano, quem honoris caussa nomino, tunc recenti re in Cardinalium ordinem ascito, Romam se contulit: quo defuncto, quum totam urbem fatigasset, neque illi conditio par, aut locus alter suppeteret, animo volvens omnia, quibus hoc dedecus involvi posset, & precibus, & ambitione summa contendit, ut in familiam Pontificis Maximi cooptaretur. Cooptatus est. Fit enim hoc sæpenumero, Judices, ut plerique, commendationis alicujus accessione, in illa recenti Pontificum electione locum inveniant. Sed exitum exspectate, atque hominis impudentissimi levitatem, immoderatamque libidinem intueamini: vix ille

utitur. Widmanstadius absque ulla patriæ vel parentum ope splendidissimo vestium & servorum ornatu incessit, magnos sumtus fecit, conspicuus semper in equis apparuit: ergo catamitorum in censum referendus est, ergo Ganymedis instar turpissimum obsequium Brutiis Calabrisque præstitit. Stolidos sane judices eum habuisse necesse est, si illi admurmuratione sua testati fuissent, se insipidis hujuscemodi rationibus locum dare, ac pollicem premere.

ille receptus erat, cum ægre animum retinens, adſimulati mores apparuere, effictaque illa gravitas excidit. Primum pro toga atque indumento breve ſagulum, inſignis & concinnus capiti pileolus, pluma ſericove conſpicuus, quin etiam aureus torquis ad pectus molliter & apposite defluens: quo quidem ornatu cum per mediam urbem incederet columbulus hic Dioneus, aut per obliquos vicos famoſas omnes popinas exquireret, ſuſtineretque laborioſe infelix una bellua geminas, Lucretium tergo, febriculoſum autem humeris ſcortum Catherinam Senenſem, quam impotenti amore miſer hic deperibat: hæc inter dum omnia Pontifex præſenſiſſet, Lucretius & nomen, & locum, & dignitatem amiſit. Scripſerat jam dudum in Germaniam, ſe Pontif. Max. a Secretis electum eſſe, quod quam inane foret, eadem illico Germania ſenſit, quum illum paulo poſt in Pharneſiam domum ſe dediſſe cognovit, ubi non diu ſatis receptus, Senas profectus eſt. Id quo conſilio fecerit, accipite, Judices. Civitas ea eſt totius Hætruriæ florentiſſima, & quæ ſola prope inter Italicas omnes, quæ mare inferum ſpectant, quæve adhærent Apennino, & Gallicis Alpibus, non modo barba-

barbarorum feritati non succubuit, sed constantissime pulcherrimam libertatis formam retinuit. Ea, Judices, inter cætera, quibus admirabilis est, hoc præcipuum semper habuit institutum, ut cives ejus advenas omnes, quos ad se civitatis nomen ac splendor allicit, summis honoribus atque omni humanitatis genere prosequantur, & non hospitio solum recipiant, sed (quód illi maxime ingenuum putant) fœminarum suarum, quæ lepore, consilio, pudicitia sunt omnium præstantissimæ, consessu & sermone perquam familiari dignentur. Omitto literarum & præclara bonarum artium studia, quibus ea est civitas ornatissima; omitto generis atque animorum conspicuam vere nobilitatem. Hoc non omittam, nullos in Italia cives his esse animo ac fide candidiores. Quæ quum Lucretius animadverteret, & in Vrbe jam, ubi ars arte deludi solet, detectum se satis cerneret, animum extulit, seque illuc ocyssime contulit, ea spe, ut quæcunque cuperet, ab iis astu & simulatione, qua plurimum pollet, facilius obtineret: sin res aliter cessisset, Romam denuo, sive alio, cum ea studiorum opinione, quæ illic simulate profitebatur, aliqua meliori fama rediret. Itaque Senas ingressus, civi-

tatem circumſpicit, optimatum ac nobilium nomina quærit,mores civium explorat,odora qui quadam veſtigat omnia. Cives,ut ſunt in advenas humaniſſimi,complectuntur hominem, circumſtant, deducunt: ille, ut eſt egregius artifex & veterator, opportuno loco, Germanum ſe nobilem dicit, multa Latino Græcoque ſermone, quæ apud Brutios non ſine pudicitiæ jactura didicerat,effundit: magna morum moderatione atque hypocriſi utitur; quibus artibus efficiebat, ut animi ad ſe omnium prope civium allicerentur. Inter quos Lactantium Ptolomæum virum doctiſſimum, iſtius Magni Claudii Ptolomæi conſanguineum, quem ob inſignem ejus facundiam optimarumque artium omnium doctrinam & admiramur omnes & colimus: arte, obſequio ſtudiorumque ſimilitudine ficta quadam ita pellexit, ac delinivit, ut minimo minus abfuerit, quin illi delicatiſſimam virginem, venuſtiſſimam ejus neptem grandi cum dote in matrimonium dederit. Ea res ubi cognita eſt, præclarorum virorum conſilio atque opera, quibus jam illius aſſimulata virtus plane ſuſpecta eſſe cœperat, quive ejus indolis ac formæ virginem Sarmatæ illi capitoſo, ceu turpiſſimo Phocæ Andromachen

chen immerentem exponi dolebant, distracta atque interrupta fuit. Qua de re fractus animo, quod illic ejus fallaciæ parum prospere successissent, repente Venetias est profectus. Hanc repentinam ejus profectionem ut insigni aliquo nomine honestaret, referebat ille sibi Venetias eundum esse, uti compositos à se libros typis illic excudendos curaret. Scisne me de rebus notissimis dicere? ubi sunt à te compositi libri? quos tu libros Venetiis typis excudendos curasti? quam tu rem unquam insignem egisti? Tametsi te disertum Rhetorem, eximium Poëtam, summum Philosophum dici velis, idque imperitæ multitudini præ te feras, ac videri malis, quam esse. Soleo nonnunquam ridere, Judices, interdum acrius commoveri certis hominibus, qui cum ingenuas artes literarum summis, ut ajunt, labris attigerint, id tamen agunt, eo tamen utuntur astu & gravitate in dicendo ac judicando, ut nisi quis acutissimè sentiat ac in eorum artem subtiliori quodam sensu feratur, iidem viri præstantes, ac in omni studiorum genere præclare versati esse videantur. Plerisque etiam vehementissime indignor, qui quum nulla firmiter ac vere perstringant, omnia tamen, ut ita dicam, laxius ample-

cti volunt, ut appareant ii, quos Ardeliones appellamus. Horum Lucretius habet utrumque. Nam in hominum eruditorum cœtu quum est constitutus, hoc illi est ex arte depromptum, ut omnium dicta primum perpendens, obmutescat ipse aliquandiu: post ubi rerum rationes ab aliis & conquisitas & inventas prope conspicit, tum accurrit ingeniosus homo, seque illius rationis & auctorem & principem facit. Itaque eductos alieno labore & studio fructus ipse dum colligit, fit ut a nonnullis in honore habeatur: cæteris autem acrius intuentibus & ludibrio sit, & dedecori. Sed & omnia studiorum genera profitetur audacissime, & Latinam, & Græcam, quin ipsam etiam Hebræorum linguam jactat se didicisse: nec ne solum bilinguem, ut est, sed trilinguem (g) dici nimis ambitiose contendit. Cum illum potius elinguem esse deceret, si se, quam parum in his profecerit, animadvertat. Sed hæc satis de vitæ genere. Quanquam multa supersint, hæc me tamen alio vocat oratio. Nam quas ille hujus inno-

(g) Non trilinguem modo, sed πολυγλωττον jure summo dicendum esse Widmanstadium, nemo jam prudens dubitat.

innocentiæ machinas admovit, quòve ſcelere conflata ea ſint, quibus hunc oppugnare paraverat, crimina, veſtra jam pridem erat exſpectatio, Judices. Cui nunc obviam ibo, atque hac priori ratione velut in harenam ingrediar, ſubſequenti mox pugnaturus, ita uti me virum fortem & fateatur ipſemet, & exhorreſcat. Poſtrema vero cuncta nitentem dolis omnibus, ac tenebris involventem ſeſe, ita excipiam, Judices, ut hominem, ſi Diis placet, veri lumine, fulgure ac telo detegam, afflem, exanimem. Quum Lucretius iſte Venetiis abſceſſiſſet, ac in Germaniam rediiſſet, animo reputans ea, quæ toties adortus in Vrbe fuerat, unius poſſe hominis exitio facillime conſequi, ut hujus auctoritate deleta, clarior ipſe Germanis ab omnibus haberetur, ejusque Provinciæ, quæ totius Europæ latiſſima eſt, procurationes ad ſe verterentur omnes, quæ ad hunc honorifice maximoque proventu confluebant, arte ſtatuit ac fallaciis, quoquo denique modo poſſet, virum hunc è medio tollere, hoc eſt, nomen ejus ac dignitatem extinguere. Vacarat eo tempore Ecſtetenſis (h) Epiſcopi

 ſedes,

(h) *Ecſtetenſem* Italus noſter nominat pro *Eichſtetenſi.*

ſedes, omniumque ejus eccleſiæ ſacerdotum ſuffragiis in demortui locum Antiſtitis ingenti civitatis applauſu Mauritius Huttenus, inſignis vir genere, doctrina, ac pietate, ſuffectus fuerat: cumque idem Huttenus Herbipolenſem præpoſituram, quam ante dignitatis hujus acceſſionem obtinebat, una cum Ecſtetenſi epiſcopatu retinere, omniumque confirmationem à Pontifice Maximo rite confici cuperet, remque hanc in medium protuliſſet, optimorum omnium conſenſu ac voce acclamatum eſt, ad obeunda hæc Ambroſium Gumppenbergum, ſanctiſſimum fidiſſimumque futurum, aptiorem videri præterea neminem. Decernitur illi provincia, mittuntur etiam pecuniæ ad hæc non modo conficienda, verum & ad tutandam Epiſcopi cauſſam contra competitorem clariſſimum Brandenburgenſem Dominum, qui præpoſituram Herbipolenſem gratuito ſibi jure deberi cenſebat. Capeſcit officioſè nimis onus hoc Ambroſius Gumppenbergus, totiusque cauſæ procurationi miſer incumbit, vere miſer ex illa die. Nam fatali quodam furore ac cœcitate impulſus, ita exarſit in excipienda illa gerendaque procuratione, ut eodem fere momento & adverſa cuncta voti compos

evice-

evicerit, rem confecerit, & discriminum suorum omnium ærumnarumque fundamenta jactarit. Ita ut in se toties equum Trojanum introduxisse se diceret, quoties introductæ illius procurationis, exceptique oneris meminisset. Lucretius enim ambitione commotus, & quod hujus exitio perditæ actutum fortunæ suæ subvenire se posse arbitrabatur, in desiderium ac spem venerat procurationis hujus, & officii suscipiendi. Itaque Ecstetum advolat, non fortuito, Judices, ut omnium mendacissimus asserit, sed callidissime doloque malo, Judices, advolat: eo cum venisset, Sigismundum Thungerum reperit Ambrosii familiarem, quem illuc miser iste præmiserat, ut rei, quæ jam prope confecta erat, rationes Episcopo recenseret, acta illi ac mandata deferret. Quod quum Lucretius præsensisset, hominem ingeniosa circuitione aggreditur: postremo oratione & prece, & precio compulit, ut domini fidem deserat: pollicetur se nunquam illi defuturum, idque jurejurando affirmat. Ita exorta est præclara illa in hunc miserum conspiratio, qua nihil ea luce sol indignius vidit. Itaque ex illa die unà semper esse, dolos unà construere, res & consilia, quibus ad hujus internitionem

uterentur, meditari, & conferre homines sceleſtiſſimi conſueverunt. Primum Thungerus ille cuncta, quæ Dominus egerat in Epiſcopi rem, ore mendaci atque inverſo ordine refert, maledicto abſentem Dominum inceſſit ac lacerat, ut abalienato Epiſcopi animo Lucretium illi præponeret, quem ſummis laudibus efferebat. Credidit ille, atque ut univerſi fere ſumus rerum novarum paulo cupidiores, accerſiri jubet Lucretium. Quid multis? ille ſe remque ſuam commendat: hortatur, ut cauſæ procurationem ſuſcipiat, eumque in obeunda re addit Ambroſio comitem, eo tamen animo, ut ille totum in ſe onus adſumat, ſenſim pecuniam dat, literas conficit, ac utrumque citatis equis ad Vrbem jubet ocyſſime proficiſci. Sinite me hoc loco, Judices, ſicut Poëtæ ſolent, qui magno in opere, dum res Heroum geſtas conſcribunt, fabulas nonnunquam admiſcent, ut lepida lectorem varietate quadam oblectent, ac in officio teneant: non fabulam, ſed illius vere pulcherrimum factum perpetuo riſu jocoque digniſſimum recenſere. Adventabat Lucretius noſter cum illo ſuo nequiſſimo pari citatis equis ad Vrbem, cum iterum Senas ingreſſus, Heus, inquit, Thungere, quid obſtat,

obstat, quin hac in urbe nos Jurisconsultos picturato, solenni, latoque diplomate facimus? ut hoc accepto insigni majorem in agendis rebus fidem captemus. Placuit alteri consilium: itaque triduo, quæ de more diluenda erant, argumenta quum didicissent, eorumque solutiones memoriæ mandavissent, ac diluissent egregii nostri ambo hi neobartoli, cum toga soleati, ac involuto capite prodierunt, seque Jurisconsultos impudentissimè salutari tulerunt, quum eorum neuter semestrem saltem operam juri audiendo legibusque dedisset. Quin horologia ex ære auro cælata, quæ ad nos Germania mittere consuevit, elegantissima, quæve Augustæ Vindelicorum à nonnullis Thungerus ille Domino suo deferenda susceperat, iis qui Senis in illo diplomate conficiendo studium atque operam adhibuissent, elargiuntur. Nihil hic dicam, Judices, quam absurde mos hic irrepserit, uti nulla prorsus, aut saltem minima delibuti doctrina homines in gymnasiis etiam celeberrimis Jurisconsultorum nomen acquirant, eamque dignitatem nullo merito quidem, at uno tamen eoque inconsulto diplomate assequi se posse putent, quæ perpetuo labore ac stu-

dio colligi debet: Vos quam id perperam fiat, pro ingenti ſapientia veſtra perpendite. Romam redit Lucretius IIII. Calendarum Octobr. rectaque ad Ambroſium pergit, excipit hominem infelix hic & ſyncero & hilari vultu: Lucretium dextra, Thungerum ſiniſtra tenet, amplexatur utrumque, nil ſane ſuſpicans horum, quæ in perniciem ejus uterque conſtruxerat. O immanem audaciam! vos ne illam domum, e qua proditione dominum detrudere moliebamini, ingredi auſi eſtis? atque illis ædibus ora impudica oſtendere? ingreſſi eſtis, oſtendiſtis, præclari hoſpites nimirum neolycaones: at etiam in his diu noctuque conſediſtis, uti commodius ea ſtatueretis, quæ in exitium hujus confinxeratis, crimina. Initio nulla huic miſero vox præ dolore, aut ira, ut fit, liberior unquam excidit, quam non ille delatoris more protinus adnotarit, eamque unicuique acerbiorem detulerit, ac odioſiorem. Quinimo plæraque nova confinxit, ut inviſum omnibus hominem redderet, eorumque omnium clandeſtinos diu noctuque commentarios fecit, Cæſarem fortaſſe imitaturus. Itane? Nudi ſunt, recti ac venuſti omni ornatu orationis tanquam veſte detracta, nec diligentius quicquam aut exqui-

ſitius

sitius fieri posse rerum capitalium scribæ, tortores, apparitores omnes & carnifices existimarunt. His ille usus est commentariis eo tempore, quo tortoribus excruciandum, falsis criminibus obsessum, & circumventum insontem perfidus hospes hospitem prodidit. Sed hæc alio loco dicenda sunt. Nam hæc interea dum Lucretius apparat ac molitur, Ecstetensis Episcopi literis admonitus est, ut Gandavum statim in Belgas proficiscatur ad Cæsarem. Proficiscitur. Verum antequam hinc pedem referat, instructum in hujus domo servum relinquit, quem in sui locum atque operam sufficit, mandat, ut familiam hujus omnem corrumpat. Interea missis in Germaniam literis, quoquo poterat modo nomen hujus ac dignitatem labefactare non desinit, in hunc acerbissime invehitur. Cumque animadverteret, Germanis viris detestabile vitium illud portenti simile audiri, nobilem Germanum in pueros esse libidine propensiorem, accusat hunc, reumque hujus criminis efficit. Falso equidem, Judices. Namque hujus criminis non modo nunquam in Judicium ab altero quoque est evocatus, præterquam a scelesto illo, sed ne minimam quidem ejus notam accepit. Quod quam verum sit, atten-

attendite Judices, atque animis diligenter adeſte. Nihil enim his actionibus meis aſſequi me magis cupio, quam ſalutem hujus ac veſtram fidem. Nam quæ recenſeam, ita veſtris viſenda oculis, ita manibus attrectanda ſubjiciam, ut facta vere non ficta videantur. Quæ dum expedio, ſunt enim altius mihi quædam repetenda, quæſo ut me, ſicuti facitis, attente audiatis. Multis jam ante annis, quam in Germaniam Lucretius proficiſceretur, quamve Hutteni Ecſtetenſis Epiſcopi rerum procurationem ambiret, dum hic in Vrbe moraretur, neque tum etiam & nominis, & famæ ſuæ naufragium feciſſet: erat illi ſumma cum Ambroſio familiaritas, & animorum quidam fere conſenſus, & conjunctio ſtudiorum, & benevolentiæ mutua quædam & honeſta contentio. Hic illum, opinione quadam fortaſſe præclare de illo habita (nondum enim efficti mores ejus apparuerant) maximopere diligebat: ille hunc & genere, & dignitate, & rerum uſu præſtantem, & quod in ipſius ope opibusque certam ſpem collocarat, & colebat mirifice & obſervabat. Extant epiſtolæ ejus innumeræ Italo, Germano, Latinoque ſermone conſcriptæ, quibus & ſe plurimum illi debere, & gra-

& gratias illi pro ingenti suorum erga ipsum magnitudine meritorum fatetur, habiturum perpetuo, soluturum nunquam fatetur. Extant adhuc, easque oportuniore loco proferam, & sunt ejusdem manu conscriptæ, integræ, non discerptæ, non diminutæ, non confictæ, ad hos apposite usus non sine Divorum numine conservatæ, referuntque incredibilis ejus aut levitatis aut perfidiæ potius argumenta. Hac, ut superius dixi, mutua consuetudine effectum erat, ut ædibus hujus ille sæpenumero frueretur, atque ad hunc tanquam ad amicum & hospitem libentissime se conferret. Tota illi domus patebat, nemo erat ex omni hujus familia tam protervus atque insolens, quin illi obsequeretur, eumque non heri loco haberet. Pro quibus in eum beneficiis audite, quæ rependerit ingratissimus omnium, idemque scelestissimus. Principio summa qua pollet artium varietate ac eloquio, famulorum istius omnium corda pertentat, eosque ad hunc miserum deserendum prodendumque cohortari non desinit. Thungerum primo, qui cæteros usu rerum ac ætate anteibat, alloquitur: Thungere mi, tædet me tui, conditionumque tuarum. Dum tu enim à patria longus abes, ut honori, &

famæ

famæ conſulas tuæ, laborumque tuorum fructum percipias aliquem, Neſcis heu perdite, neſcis, cui nunc inſervias, cuive dedecori tete ſubjeceris. Hic quem obſervas, & colis, cujus alumnus es, cui per tot annos inſervis, fœdo atque infando puerorum concubitu uſque oblectatur, adeo, vix ut nox ulla prætereat, qua non in pueri amplexum veniat. Tune igitur huic inſervias? huic tete probro ſubjeceris? Quin me ſequere, atque hunc à ſanctiſſimis Germaniæ deſcitum moribus deſere. Ego, ut dignum tute locum invenias, penes maximos Principes meos præſtaturum polliceor. Exarſit Thungerus his auditis, ora cæteri ſua ab illius impuriſſimo indignabundi vertere. Nondum enim eorum animos fide imbutos ac probitate, corruperat atque emollierat, quos venenato poſtea melle ſermonis, & prece & precio corrupit, emolliitque. At Thungerum, etſi hoc ille intellecto dedecore, à quo ſemper, quæ eſt Germanorum ſanctitas & virile quoddam robur, abhorruerat, nullam huic penitus calumniæ fidem præſtaret, ac de heri ſui probitate in ipſo etiam ætatis flore ſibi conſcius eſſet: juvenili tamen animo plura volventem, experiundæ rei cupido quædam inceſſit. Abdit igitur heri cubiculo ſe: dein lecto, quo

quo miser hic recubuerat, subrepit clam, ac supponit sese, latitat vigil vix efflans animam, ut istius acta moresque interdiu sibi cognitos noctu etiam experiatur; agnovit, expertus est. Eho dic sodes Thungere, dic nocturne mi pervigil explorator, ecquid est, quod hoc indignum viro videris? ecquid est, quod apertissimo die mediove atque undanti civium foro sacro vel etiam loco non honorifice committi potuisse censueris. At at, illud est, nudavit se, fateor. Id ne flagitii loco pones? oscitavit interea. quæ turpitudo? quæ labes? stertebat assidue; fateor, at hæc naturæ vitia sunt, non animi: nunquid aliud, quod haud honeste fari possis, increpuit auribus tuis, seu subolevit? nihil inquies. Attamen tu non una nocte contentus per complures etiam latitasti. fateris ultrò, visne tu aliud? Nunc vide quæso, quanta perjuro illi fides adhibenda fuerat. Videte vos identidem, Judices, ac scitote, Thungerum illum ex eo tempore, quo periculum hac de re fecerit, omnem hujusce criminis erga Dominum suspitionem exuisse, pristinaque in fide constitisse. Quin egregium forma puerum ejus nepotem in eandem familiam asciri cupiisse, quod cupierat effecisse, puerum ad obsequenda Domini cubicularia collocavisse. Nota nimis eloquor & vulgata,

quæve

quæve in ore omnium ac judicio probata nimis, & cognita sunt. Dii immortales, quam hujus enituit innocentia luce lucidior, cum in illa sæverissima atque exactissima quæstione, quæ de hoc puero tandem habita est, monente atque instigante Lucretio, corruptos etiam testes adhibente, nil est repertum quam Lucretii scelus; pudor hujus ac pudicitia cum diluto & refutato crimine Judiciorum omnium consensu est absolutus. Exposui breviter, Judices, & quo pacto labem inferre candidissimæ istius viri vitæ ater ille ac pestilens homo voluerit; & quo pacto detersa omnia atque exposita in Judiciis, & vestra & reliquorum Judicum sententia, fuerint. Reliquum est, ut atrocissimum crimen illud, quo capiti hujus ac fortunis objecto, existimarat hunc facillime perditum, persequar Judices, quod ejusmodi est, ut auribus vestris in audiendis jamdiu tot improbis artibus illius exagitatis ac defessis, ut arbitror, grave sit onus allaturum. Itaque finem faciam huic primæ actioni meæ, cujus abunde me dignum percepisse fructum existimaro, si vos qua in hac usi estis attentione ac diligentia, reliquis in actionibus meis usuros esse confidam.

Dixi.

IV.

IV.

Epiſtolæ VI. Variorum Ineditæ.

I.

FORSTNERI AD BERNEGGERUM (†).

Matthiæ Berneggero
Viro Clariſſimo
S. P. D.
Chriſtophorus Forſtnerus (††).

Credo, Vir Cl. non eſſe mihi apud te operoſa defenſione utendum, quod integrum biennium nullas ad te literas dedi. Ipſe enim, me tacente, facile conjicis, magnam fuiſſe cauſam, quæ mi-

(†) Ex apographo Summæ Rever. D. Guſt. Georgii Zeltneri.

(††) Honorificentiſſime non minus, quam vere Bœclerus, idoneus certe rerum æſtimator, in elogio Forſtneri, Viri πολιτικωτάτου, quod Wittenius Memor. Philoſ. Decadi VIII. inſeruit p. 503. ſq. de illius epiſtolis judicat, inter cætera hoc eas præconio celebrans: *Pollent epiſtolæ Forſtnerianæ ſingulari quodam elegantiæ & prudentiæ genio, unicuique haſtenus exempli ſunt. Verba* Taci-

hi tanti temporis silentium injunxit. Neque sane, quanquam id optimo jure possem, occupationes intermisso officio prætenderim: ut qui minime ignorem, quam incivilis ista sit apud amicum causatio. Sed vel sola fama docere te potuit, quam assiduis bellorum tempestatibus, & procellis jactari, quam atroci pace afflicti, quibus undique, & quam variis casibus obruti, & tantum non plane eversi fuerimus: qui omnia studia, omnes cogitationes, & pene me ipsum mihi eripuerunt.

At quoniam dulce est, rerum adversarum meminisse, non secus, ac qui naufragium passi sunt, fluctuantes navis tabulas, mercesque, & suas ipsi jacturas grato quodam horrore contemplantur, cum præsertim incommodior valetudo, (nisi quod

Taciti, ex familiari ejus scriptoris usu, decora & tempestiva gratia se ubique offerentia, supra omne imitationis ingenium placent juvantque. Judiciorum contextus, & ex intimo negotiorum sinu emersa series, communi sensui aptam, nihil tamen vulgare spirantem, nec minus reconditam, quam facilem concinnat scripturam &c. Hujus judicii veritatem vel sola hæc epistola satis superque evincit, quæ præterea eximiam rarissimamque Illustris Viri pietatem luculenter testatam facit. Non igitur immerito Celeb. D. Heumannus in Poecil. Tom. II. Lib. II. p 203. ubi quoddam ex ea ἀποσπασμάτιον exhibuit, illam dignam esse, quæ tota edatur in publicum, censuit.

quod medici me quam officiosissime vexant) aliquantulum otii mihi faciat: utar sane hoc beneficio, & tanquam præsens præsenti sine ulla sermonis cura, non tam publicam, quam meam fortunam, qualis illa præteritis his mensibus fuerit, simplicissime tibi repræsentabo. Confido tibi, quem meis, ut tuis, prosperis, & adversis affici scio, gratissimum fore hoc, quicquid est studii.

Biennium est, & ultra, ex quo ultimas à me accepisti, si tamen accepisti. In iis Henrici Rohani adventum, & infelicem æque, ac imprudentem Belfortii obsidionem exposui, simulque mentis jam tum mala, quæ postea vidimus, præsagientis metum tibi testatus fui. Evenit, quod auguratus sum. Nam cum Rohanus nulla re, nisi quod fame, frigore, & aquarum eluvie magnam exercitus partem perdidit, cum selectis copiis in Rhætos abiisset, & Marchio Forcæus, Equitum Magistri filius eo ipso tempore, quo Carolus Lotharingus Brisaci, & Neoburgi ingentes vires colligere nuntiabatur, reliquum exercitum in Lotharingiam reduxisset, fugam illico, & pavorem interpretatus hostis, simul occasioni intentus Bruntrutum, Mombelicardum, & cætera Gallis deser-

ta occupare statuit. Et certe maturius Rhenum transiisset, nisi corruptæ pluviis viæ, & adversa Ducis valetudo eum mutare sedes, & aliquantò Heidersheimii ob aëris salubritatem subsistere coëgisset. Non erat nobis improvisa hæc tempestas, cum ex Burgundia, ex Lotharingia, Basilea, Brisaco, ex ipso denique hostili exercitu indignatio, & ipsorum consiliorum series, ac dispositio nobis quotidie nuntiaretur. Verùm eo major apud nos consternatio fuit, quò minor spes erat vitium, & auxilii contrà tantam hostis potentiam. 400. omnino militum præsidium nostrum erat, cui præerat Antonius Liuronus, Marchio Bourbonnæ, homo militiæ, & bellorum insolens, præterea cognatione Lotharingicis partibus innexus. Quippe mater ex Bassompetrarum familia supererat, & fratrem habebat, quo præcipue Carolus Dux ministro, secretorumque arbitro utebatur.

Et augebat parum sinceræ fidei suspicionem, quod paulo ante Marchioni Tricastrensi, Mareschalli Lotharingici Filio, familiariter eum visenti, arcem, armamentarium, castellum aperiri, monstrarique jusserat. Unde non minus domesticum scelus, quam vim hostis metuebamus.

mus. Periculine magnitudo moverit Dominum Geldricum, Præfectum nostrum, ut de discessu & ipse cogitaret, (nam uxorem & liberos jam olim Bilam præmiserat,) an quod vereretur, ne prædia, quæ ad lacum Bodamicum beneficio Austriacorum Principum possidet amplissima, in fiscum redigerentur, haud facilè dixerim. Abiit hinc ipsis Calendis Aprilis ingenti difficillimarum rerum mole relicta; mihi præcipue, quem etsi prædecessore meo Joh.Christoph.Zengero, dignitate, & reliquis omnibus Collegis meis inferiorem, suo loco consilio & Reipublicæ præsidere voluit. Postridie, quam hinc cum Johanne Friderico Brunicovio, affine suo abiisset, equitatus hostilis primum Hericuriæ, & sequenti die præ nostris mœnibus conspectus fuit. Hericuriam per tubicinem ad deditionem invitatam ex allatis eodem die literis didicimus, cæterorum omnium, quæ extra portas civitatis gerebantur, notitiam, hostis per vicinos late pagos sparsus nobis exemerat: adeo ut Blanmontem oppidum à nostris, quo facilius arx defenderetur, incensum, non nisi post duodecimum diem resciverimus. Quis mihi tunc animus fuerit, tanto periculo, tantisque negotiis occupato,

 ipse,

ipse, Cl. Vir, facile judicabis. Nam, ut verum fatear, initio insolita mihi erat, negotiorum præcipue bellicorum expediendorum ratio, in quibus plerumque à me ipso mihi petendum erat consilium. Deinde obversabantur animo plus quam hostiles Caroli Ducis iræ, & acerrimum nostri odium, nullis ex causis, nisi quod perire nolueramus: tum ingentes copiæ, (quippe 15000. exercitus esse dicebatur,) & ex diverso exiguæ ad necessitatem vires. Intendebat præcipue terrorem, quod hostes omnia igne vastabant, ut non modo collucentes circum circa flammas videre, sed & ex propinquis pagis ignis odorem, fumumque naribus haurire, & collabentium ædificiorum fragorem exaudire liceret. Horroris præterea plenum erat, quod totæ noctes canum venaticorum, quorum aliquot centena Principes nostris rusticis alendos committere solebant, qui tunc cum familia, & pecoribus Mombelicardum, Hericuriam, & Blanmontem commigrarant, campos vicinos peragrantium ululatibus personabant. Tot igitur miseriis circumsesso, curisque anxio succurrit, rebus afflictis, & conclamatis ante omnia cum cœlo transigendum, Deique O. M. opem, & auxilium implorandum esse.

Quod

Quod ſane feci ardentiſſimis precibus, copioſisque lacrymis, quas ipſa periculi magnitudo, & quædam pietatis dulcedo mihi exprimebat. Sed præcipuè Davidis Regis divina carmina nunquam ex animo, & raro de manibus deponebam. Ibi cauſam malorum noſtrorum, offenſam Numinis, & ex diverſo malorum remedium, ſpem in miſericordia Dei, & cum hac inter adverſa pugnantem ſæpè deſperationem, ibi pœnitentis, & terrores horrificos conſcientiæ, judiciumque Dei reformidantis, & alibi ſummi Rectoris admirabili magniloquentia decantantis, ac, ut uno verbo dicam, cœlum & tartaros intra ſe ſentientis imaginem, poſtremo meorum affectuum læta, triſtiaque velut in ſpeculo expreſſa legebam. Erat in Bibliotheca mea, M. Antonii Flaminii explanatio hymnorum iſtorum, quam hactenus ſine cura habueram. Aderat & Patrum quorundam, & inter recentiores Bezæ explicatio. Sed nullus magis ad palatum meum, quam Flaminius, in quo ingenua ſimplicitas, & minime affectata ſenſuum Davidicorum interpretatio major ſit, an ſermonis latini puriſſima facilitas, haud facile æſtimaveris. Igitur his præſidiis, hisque armis inſtructus haud paulò me-

liorem ſpem de rebus noſtris concepi.

Accendebat fiduciam uxor, quæ ad omnes caſus immota eandem Dei providentiam, quæ nos patria ejectos his oris ſtitiſſet, ibi quoque nos ſalvos, & incolumes præſtituram plus quam virili conſtantia diſſerebat. Et ſane propitii Numinis clariſſimum ſignum, & boni eventus veluti ſponſio fuit, quod quatriduo antequam hoſtis aderat, Baro Dannevouſius cum legione ſua 800 peditum, Regis juſſu, inopinantibus nobis, ſupervenit. Quæ res, quantum civibus noſtris animi addidit, tantum hoſtibus, qui cum Bourbonna, & paucis præſidiariis rem ſibi fore crediderant, ademit. Facile mihi amicitia cum Dannevouſio, quem primo congreſſu virum Ducemque cognovi, coaluit. Ergo inter nos partiti curas, ille cum Bourbonna, quem obſequii ſpecie regebat, defendendæ urbis, ordinandæque militiæ partes ſibi deſumſit, mihi cum Collegis rei annonariæ expediendæ, exploratorum mittendorum, ſollicitandorum auxiliorum provinciam permiſit. Summo ſtudio à nobis proviſum fuit, ne qui caſus nobis imputari poſſent. Solidati muri, propugnacula extra portas extructa, proviſa parataque

que non arma modo, ſed obſequium, & parendi amor, quod ſolum intemperantia libertatis civibus noſtris defuit. Comportata in arcem,& caſtellum, magna frumenti,farinæque, tum vini carniumque ſale conditarum vis; & quia rivo mediam civitatem ſecanti impoſitæ molæ tanto populo non ſufficiebant extructa alia ſubitario opere,itemque tres manuariæ,civibusque edicto mandatum, ut quisque in menſem ſibi, & familiæ de farina proſpiceret: Die noctuque ablegati, qui hoſtium res, atque conſilia explorarent. Denique uno die 4. homines dimiſſi, qui Forcæum, Magiſtrum equitum, cum exercitu in Lotharingia ſubſiſtentem, de periculo noſtro certiorem facerent. Succurrebant tunc,quæ de Urinatoribus, & columbis, hirundinibusque tabellariis,& de Epiſtola exentorato lepori inſerta apud Juſtinum tuum, aliaque ſimilia legeram. Memineram præterea Sancium, Galliæ Regis in Germania Legatum de auxiliorum Germanicorum adventu Regem literis, quas inter duas ollæ aheneæ laminas tabellarius cucumarium ſimulans incluſerat, certiorem feciſſe. At nobis magis placuit, unum ex illis 4. carbonarii ſpecie cum literis veſtium inſtitæ inſutis, duos alios cum Scipioni-

 bus,

bus, quibus excavatis literas condideramus, mendicantium habitu dimittere. Quartus, (miraberis Cl. Berneggere, & ridebis scio) epistolium oleo, ne quo alio humore læderetur, pinguefactum (sit venia verbo) peni indidit, & responsum Forcæi ano aliquot dies conditum, incorruptum, nisi quod malum in itinere ex diversorio odorem contraxerat, reportavit. Dum ista à nobis intra mœnia providentur, hostis omnem suam rabiem, quia in homines non poterat, in ipsas domos, & tuguria rusticorum effudit: quæ maximo miserorum damno, & nullo suo commodo longe lateque incendebat. Singulis quoque diebus equitum turmæ portis ad proliciendos nostros adequitabant. Sed hi insidias veriti, continua tormentorum displosione eos submovere satis habebant. XII. Cal. Maji intra horam 6. & 7. antemerid. primus omnium tres in cœlo soles, quos parelios vocant, animadverti: quos, quia intra horæ quadrantem evanuerant, domesticis tantum meis, & paucis, qui me mane salutatum accesserant, monstravi. Insequenti die, qui erat XI. Cal. Maji, qui in editiori arcis loco excubias agebant, peditatum hostis in colle quodam, qui supra Herincuriam, uno tantum à Mom-

pelicardo

pelicardo lapide eminet, apparere nuntiarunt. Et erat omninò facile tympanorum sonitum audire, & signa, vexillaque vento impulsa videre. Adeò ut de consilio obsidionis minime dubitaremus: cum præsertim, qui è ditionibus Austriacis apud nos diversabantur, ab amicis monerentur, ut propere se alio conferrent, nec apud nos includi se paterentur. Et tormenta muralia Brisaco advehi alii annuntiabant. Sed hanc imminentem tempestatem provida cœlestis patris benignitas depulit. VIII. Cal. Maji duo ex illis, quos supra dixi, revenerunt cum Forcæi literis, quibus se cum exercitu appropinquare affirmabat. Ea fama hostes exterriti, specie obviam Gallis eundi, at revera receptui consulentes Hericuriam versus, & Bellifortium cum universis copiis abierunt. Forcæus cum Cardinali Valetta, qui ei à Rege in consilium, & custos additus erat, Ludera, ubi stativa habuerat, Hericuriam versus movit, parte equitatus hostilis, quem in itinere obvium habuerat, ad portas usque Belfortii fugata, & plerisquè in fuga trucidatis. Sæpè ex Ludovico Campanæo, Susæ Comite, quem sub id tempus Bourbonnæ Successorem Rex dederat, audivi potuisse

se eo die, si cum exercitu, Hericuria Belfortium itum fuisset, universas hostium copias deleri. Qui primus in expeditione ista Gallorum error fuit. Nam etsi Forcæus eum sic excusabat, quod exercitus Ludera Hericuriam, bidui iter una nocte confecisset, quodque ob commeatus defectum ultra progredi non potuerit, tamen hoc ipsum imprudentiæ plenum erat, quod de adventu ejus, & annona paranda nemo nos præmonuerat. Et profecto bene cecidit, quod magnam farinæ copiam in promptu habebamus. Nam, qui Romarico exercitum sequebantur commeatus,incuria Gallorum à Croatis semel atque iterum intercepti sunt, ut omnino pereundum omnibus fuerit,nisi à nobis subventum esset. Substitit Forcæus Hericuriæ cum universo exercitu integros decem dies, non sine maximo nostro incommodo. Non enim tantummodo granaria nostra exhauriebantur, sed quicquid in pratis herbidum,satumque in campis erat, à lixis, equisque demetebatur. VII. Id. Maji Cardinalem, & Forcæum Hericuriæ salutavi, qui cum eo ipso tempore hostem Belfortio Lotharingiam versus abire allatum esset.eum è vestigio insequendi consilium cœperunt. In conspectum

ctum sibi venerunt duo exercitus ad Melisseam arcem, ubi 4 aut 5. dies tormentorum displosione, & levibus equitum velitationibus exiguo utrinque damno transacti sunt. Cum summa in utrisque castris annonæ difficultas esset, primus Carolus Dux, quantum potuit secreto, impedimentis præmissis circa noctis initium Belfortium rediit. Galli de discessu hostis alto jam sole certiores facti, ultimam aciem inter impedita sylvarum assecuti 300. circiter pedites ceciderunt. Reliquæ copiæ Belfortium, & inde Rhenum versus inoffensum iter habuere. Interea Johannes Hassiæ Landgravius, & Fecquierius 3000. equites Germanos adductos in vicinos nobis pagos distribuerunt. Ipsi cum Cardinali, Forcæo, Hebburno, cæterisque Ducibus XII. Cal Jun. civitatem ingressi sunt. Vix credibile memoratu, quantum ab illa die laborum, vigiliarum, & inquietudinis mihi adoleverit: Annonæ militaris, præterea tormentariæ rei procuratio, tantorum hospitum digne tractandorum cura, & inter hæc nunquam intermissa civilium negotiorum solicitudo dies noctesque me exercebant. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio etiam futuri pavor me affligebat, quod quicquid miseris agricolis

ab

ab hostis injuria supererat, a nostris æque raptari, quidquid frugum principis horreis sedulitas nostra condiderat, consumi, postremò arva adultis jam frugibus vastari, & equorum pabulo prosterni videbam. Quæ tamen omnia, quanquam acerbissima, spe meliorum utcunquè tolerabamus. Non enim coram tantum, sed pluribus etiam ad me scriptis mox omnia restitutum iri promittebat: (a) præterea nisi pulsis trans Rhenum hostibus, & Belfortio, unde quotidianis excursibus infestabamur, capto, minime regressurum in Franciam exercitum affirmabat. Quod quia tanti nominis Dux, nostrisque religionibus addictus, tam crebro, tamque sanctè testabatur, equidem de fide promissorum minus dubitabam. Sed statim constitit, Gallos vel insita genti inconstantia, vel quia illis nulla nostri cura, (denique quod exercitui annona deficiebat,) Lotharingiam cogitare, properantius, quam ex utilitate nostra: quippe relictis, per quos bellum resurgeret. Fama tamen spargebatur, Bellefortium cum recentibus copiis in itinere esse, qui à Forcæo cœpta perficeret. Ne autem nihil omnino egisse viderentur (nam Carolum

(a) *In MSto deest nomen illius, qui id promittebat.*

rolum Ducem audito Gallos acceſſiſſe ſtatim rediturum minime dubitare debuerunt) Montiojam arcem, & Bruntrutum Epiſcopi Baſileenſis ſedem obſidere ſtatuerunt. Illam Sam — Bellomontius cum præſidio Lotharingico, hanc Burgundi tenebant, 15. dies in utriuſque loci obſidio inſumti. In parte damnorum fuere 4. majora tormenta, imperitia eorum, qui globos æneos æquo majores adhibuerant, dirupta. In Montioja nullum pretium fuiſſe ipſi victores judicarunt, qui captam incenderunt. Itaque irritato verius, quam victo hoſte, & quod peſſimum erat, poſtquam nos omnibus in futurum ſubſidiis denudaſſent, & in extremas anguſtias conjeciſſent, VII. Id. Junii Cardinalis, & Forcæus cum exercitu, ægris, vulneratisque apud nos relictis, in Lotharingiam regreſſi ſunt. Et inde initia, cauſæque novis malis: quatriduo poſt eorum diſceſſum Belfortiani audaciores facti, Hericurienſium pecora abegerunt. Et mox Spiram, ac Germershemium à Cæſareanis captas, Heidelbergam obſideri, Norimbergam, Ulmamque, & Francofurtum ſupplices Cæſari factas, ſimulque ingentes copias Rheno propinquare nunciabatur. Quæ quanquam triſtia erant, tamen propius malum

lum urgebat maligna lues, quæ ardentissima febri præcordia perurens, omnes propè domos pervagata, intra paucos dies certissimam ægris perniciem afferebat. Medici exitiali dissimulatione febrim appellabant. Quo fiebat, ut nemo alterius occursum, aut contactum vitaret, indeque vis morbi indies adeo ingravesceret, ut jam pestem esse ne ipsi quidem negare potuerint. Id quoque malum in parte Gallis acceptum tulimus. Nam prima morbi semina, quos nobis relictos fuisse, dixi, milites intulerant: quæ ad cives, deinde rusticos, arctissime simul, & incommodè degentes facile transibant. Intendebant morbi sævitiam hinc inusitati Solis ardores, inde cœno, fimoque, & cæteris immunditiis, quas confusa militum, civium, rusticorum hominum denique, bestiarumque multitudo congesserat, oppletæ plateæ, quæ vix ulla cura, diligentiaque purgari potuerant. Hic quoque, ut ante, bellicis periculis ego cum familia præsentissimam Numinis tutelam sensi. Integros dies limina ædium, quas tamen in arce inhabitabam, à diversis hominum generibus obsidebantur. Nam quia matutinis horis Senatus apud me habebatur, perpetuo atrium

trium hominibus libellos ſupplices offerentibus, cauſarum patronis, eorumque clientibus plenum erat. Mox à prandio officiarii Principum noſtrorum, Magiſtratus oppidani, cæterique, queis aliqua pars, & cura Reipublicæ, privati denique pro ſuis quisque aut publicis negotiis per apertas fores, & invitantia limina ad me intrantes, uſque ad cœnæ horam, quam ſæpius in multam noctem differebam, audiebantur. Ea perpetua mihi, nec unquam intermiſſa conſuetudo fuit. Nec tamen ex tot mortalium, ex omnibus urbis angulis ad me confluentium conſuetudine, cum præterea domeſtici mei quotidie ob negotia familiaria totam civitatem perreptarent, quicquam unquam mali ego illive contraximus: quanquam in ipſa arce duo ex Comitis Suſæ domeſticis, & ex Principum noſtrorum miniſtris unus peſte extincti fuerint. Præterea Joeſſigi, quem noſti, uxor, quam marito abſente, in ipſas, quas incolebam ædes receperam, poſtquam ulcus peſtiferum uxori meæ contrectandum dedit, eadem, qua à me digreſſa eſt, nocte, diſceſſit. Alia, qua familiariter domeſtici mei utebantur, peſtem ſecum circumferens, cum neſcio cujus rei gratia uxoris famulas arceſſiſſet, unum ex liberis

meis bimulum tunc, & ex febri decumbentem lecto extraxit, & ulnis susceptum fere dimidiam horam circumgestavit. Postremo cum tabulæ testamentariæ in Senatu apertæ legerentur, unus ex testibus, qui signaverat, tum præsens subitò animi deliquio correptus, ingenti casu in terram corruit, qui ab uxore mea, nescio quibus medicamentis refocillatus, cum domum inde reversus esset, intra quatriduum exspiravit. Profecto Cl. Berneggere, non caret miraculo, quod tot circa me jactis fulminibus, minime ambustus, & inter tot funera, quæ tota urbe plangebantur, ego prope solus, cum meis, communi malo exemptus fuerim. Quanquam in eo quoque evidentissime Numinis cura apparuit, quod neque medicus, neque chirurgus, neque minister, qui ægrotis solatia, sacrumque viaticum præbebat, neque denique duo ex infima plebe homines, qui mortuorum cadavera domibus extracta, carroque imposita, vespillonibus tradebant, malo, quod alii nullis medicaminibus, nullaque cautione effugere poterant, abrepti sunt. Interea dum pestis intra muros sæviebat, erat quidem aliqua ab hostibus quies: Sed non cessabat nos fama atrocibus quotidie nuntiis, horrore,

minis-

minisque percellere. Egimus in ſubdola illa, dubiaque malacia uſque ad Decembr. cujus initio Coloredus cum aliquot legionibus in ditione Baſileenſis Epiſcopi, qua à noſtris finibus in Helvetios porrigitur, hoſpitia ſumſit; Spe concepta illis hybernis obſideri, premique nos poſſe: aut ſi occaſio ſe daret, inde Bruntrutum, & Mompelicardum aperta vi invaſurus. Verùm tentato fruſtra Bruntruto, ibique amiſſo Rauchhauperto, unius legionis præfecto, magni inter ſuos nominis, in hyberna regreſſus eſt, inſeſſis montium clauſtris, unde commeatus advehi nobis poterant, egeſtate ad deditionem ſubigi poſſe ſperans. Ita annus ille, & pars ſequentis uſque in Majum, ingentia inter pericula, perquè varias terrorum imagines transacta. Præcipuè annonæ ſumma anguſtia nos premebat, cui tolerandæ, converſo in militum uſum omni Principum noſtrorum frumento, & poſtquam illud defecerat, pecunia, poſtremo ad perquiſitiones, & tributa, & quæ alia neceſſitate præſentium rerum, & inſtantibus curis tantum excuſantur, deſcenſum eſt. Cæterum fine menſis turbidis rumoribus, prorupiſſe Gallos, ac Burgundiam rapi allatum eſt. Belli cauſa jacta-

 batur,

batur, quod Burgundi hoſtes regis, ac præcipue Carolum Lotharingum milite, & commeatibus juviſſent; quodque Gaſtonem fratrem, dum aula abeſſet, pernicioſis conſiliis inſtruxiſſent. Subiit tunc animum meum arcana divinæ juſtitiæ veneratio: Quod vertente rerum vices fato pati malum, qui facere olim aſſueverant, cogerentur. Namque Burgundi ſuperiore anno depopulationem agrorum, & obſidium civitatis noſtræ, atquè adeò exitium noſtrum omnibus viribus procurarant. Vindicta huic bello à Gallis obtentui ſumta, ſed majoribus rebus via præſtruebatur, occupare Burgundiam, ac per hoc Hiſpanis aditus in Belgium, in Briſacenſibus commeatuum ſubvectionem intercipere, denique ſuis exercitibus cellam, & penum parare, hoſtibus famem, & inopiam relinquere. Et quo promtior eſſet Burgundiæ occupatio: miſſi cum validis copiis Bernardus Saxo, & Cardinalis Valetta, qui Gallaſium, quem cum exercitu Cæſariano auxilio venturum Burgundis minime dubitabatur, ad Rheni ripam diſtinerent. Magna erant, & omnino magnum rebus allatura momentum, quæ agitabantur: ſed quæ ſegnitia, ſocordia, & inſcitia rei militaris plane corrupta fuerunt.

runt. Quidam ex ignavia, & perfidia ſuſpectabant. Primo in eo peccatum, quod Gallos uni Polæ obſidioni intentos cætera omnia nota pariter, & occulta, fallebant. Non exploratoribus uti, nec in hoſtium conſilia inquirere, non equitatum coëuntibus Burgundionum ex tota provincia cœtibus immittere ſtudium ullum, aut cura erat. Primis diebus inſano tormentorum ſtrepitu cuncta reboabant. Mox cuniculis res tentata. Sed cum iſta non magis obſeſſorum animos, quam civitatis muros concuterent, continuo langueſcere Gallorum impetus, cunctaque remiſſius agi cœperunt. Et pulveris nitrati inopia laboratum, certa, conſtansque fama eſt. Imprudentia Condæi, & ignorantia rei militaris, an avaritia Millerarii, quem ad ſummam rei tormentariæ præfecturam Cardinalis Richelii cognatio ſubvexerat, tam pernitioſe erratum ſit, ut favor, aut odium fuit, varie vulgatum. Ego utrumque in cauſa fuiſſe crediderim. Interea hoſtium ignavia ſapienter uſi Burgundi ſolicitare Cæſarem, regemque ſuum, auxilia undique arceſſere, delectus provincialium habere, Caroli Lotharingi copias ſuis adjungere, poſtremo nihil ad ſummam diligentiam

intermittere, quod ad servandam patriam, & Polæ obsidionem solvendam pertineret. Sed non opus fuit tantarum virium paratu. Suffecit ille Exul Carolus, & cum Provinciáli milite Vatevillius, Varambonusque,& sola adventantium fama. Nam nisi cum extremo fugientium agmine nulla pugna fuit. Cæterum non ingratum Cæsari accidisse ajunt, turbari Burgundiam, ut ea occasione negata ante exercitibus hospitia occuparet. Igitur non jam Gallasius in gloriæ partem velut Burgundiæ necessarius, sed in Burgundiam, tanquam copiis suis hybernandis necessariam adventabat. Ineptum esset tibi exponere, quæ sub oculis civitatis vestræ gesta sunt: qua arte oppositos sibi Bernardum Saxonem, & Cardinalem Valettam deluserit,utque magnam exercitus partem Drusenhemii Rheno superato Brisacum, & inde in Burgundiam dimiserit: Gallis interim omnibus ignaris, falsoque persuasis,sibi cum universo Cæsaris exercitu rem esse. Quod olim Hannibali Pœno evenisse legimus, qui cum sibi Romanum exercitum oppositum putaret, paulo post magno suo cum luctu didicit, Claudium Neronem validissima parte copiarum clam è castris subducta Hasdrubali fratri

obviam

obviam ivisse, eumque victum occidisse. Primùm Exercitus Cæsariani agmen 3000. equitum Isolanus, & Mercius ducebant: qui pridie Id. August. proxime civitatem nostram transeuntes 4. aut 5. è præsidiariis cum duobus civibus in proximis vineis deprehensos occiderunt. Insecutus est octiduo post Gallasius totam molem belli, & viginti tormenta, quæ campestria vocant, post se trahens, sed ob insolitas pluvias, quæ fluviis, campisque unam faciem induerant, usque ad Calend. Septembr. in pagis nostris substitit, modestius, quam ut hostis videretur; nec enim cæde in agricolas, qui casu quodam ruri deprehendebantur, nec flammis in tecta sævitum. Attamen mora ista, atque ædificiorum campestrium conservatio, præterea Pola, Burgundiaque periculo exempta, postremo anni tempus, nondum adhuc in hyemem præceps, & bellicis laboribus aptum, metum nobis injecerunt, civitatis nostræ obsidionem parari: quo tamen ubi in Burgundiam progredi exercitus cœpit, mox soluti fuimus. Vix eo periculo defuncti novis rumoribus terrebamur, Butlerum, Sanmartinium, & Lambojum cum aliis copiis, magnoque muralium tormentorum apparatu adventa-

re, eosque in mandatis habere, dum Galli propriis defendendis distinerentur, Mompelicardum, & vicina oppida auxilio destituta capere. Verum hi quoque postquam in transitu Luderam irrito conatu tentassent, Gallasiam in Burgundiam sequuti sunt. At paulo post aliquot equitum turmæ remissæ; quæ Burgundico peditatui junctæ Luderam denuo aggressæ intra biduum ceperunt. Quo successu inflati pridie Id. Octobr. Hericuriam versus moverant. Sed præsidiariorum civiumque virtute, qui eruptione facta, 17. ex hostibus cum Solisii tribuni legato primo impetu ceciderant, attoniti, cum præterea receptis imbribus vorticosi amnes late campos mersissent, incœpto destiterunt. Initio Novembris Gallasium, postquam omnia cœpta in irritum cecidissent, amissis quoque ad S. Johannis oppidum plurimis ex suis, jam senescente exercitus sui fama, de reditu cogitare allatum fuit: unde novi nobis exoriebantur metus, novaque animo obversabantur pericula. Cæteri Duces, tribunique, ut rebus adversis adsolet, improsperos successus variis incertisque causis, etiam exercitus Imperatori, imputabant: Ipse cum alia, cum illud præcipue præ-

tende-

tendebat, quod postrema acies cum majoribus tormentis tardius, quam conventum erat, insecuta esset: quæ si in tempore adfuissent, Divionem aliasque urbes oppugnari, capique potuisse; exiguis adhuc Francorum viribus, metuque consternatis: Circa medium Novembrem universus exercitus unius tantum diei itinere Mombelicardo abfuit, anxiis suspensisque omnium animis, quonam ista vis erumperet. Sed mox apparuit, nos peti, XII. Calend. Jan. hyeme sævissima, cum agros glacies, glaciem nives p emerent, cœlo & terris uniformibus, Mercius, Suysiusque, & quod miraberis, scio, affinis meus, tuus olim contubernalis, Legionis Preinerianæ propræfectus, cum circiter 4000. equitibus, peditibusque & 6. tormentis Hericuriam obsederunt, Gallasio terribiles vires ex propinquo ostentante. Præsidiarii præter paucos cives, superioris anni peste superstites, non amplius 100. oppidum, & arcem defendebant, quibus Landus quidam, Legionis Dannevousianæ centurio præerat. Inde superbia & contemptu nostri hostis non opere cingere oppidum, aut vallum ducere, non vel suggesta fingendis tormentis extruere: Ut intra pilæ grandioris jactum erant, protinus

 obversa

obversa in murum displodebantur. Postremò impetu magis, quam veterani exercitus artibus cuncta agebantur. Sed statim illos temeritatis suæ pœnituit. Nam primo statim die præter alios, qui incautius accesserant, Centurionem Lotharingum Mauclerum amiserant, & quanquam bidui spatio magnam ruinam fecissent, tamen propius subire muros, aut expugnationem tentare non audebant. Igitur alium in locum translatis machinis, jam suggesta erigere, seque vallo, sudibusque immunire cœperunt. Interea quo obsessis animus adderetur, visum Dannevousio, novam hostium munitionem 120. peditibus, uti ex captivis cognoveramus, infessam noctu adoriri. Id factum ea nocte, quæ VIII. Cal. Jan. præcessit, eo successu, ut præter 2. aut 3. qui se inde præcipites dederant, & in proximas sylvas aufugerant, cæteri omnes, maximam partem gladiis, hastisque confixi sint, tanta celeritate, ut nostri prius, quam equitatus hostium, suis succurrere posset, jam prope Mompelicardum fuerint. Ex eo hostes indies magis magisque vallo & operi instare, nec amplius oppidum quatere. Munimentis intentos cætera negligere putabamus: at postea ex captivis inopia pulveris laborare resci-

rescitum est. Interea ab exercitu alia 3. tormenta advecta fuere. Ergo ipsis Calendis Jan. duobus ex locis oppidum, & ex alio arx novem majoribus machinis usque ad quartam post meridiem horam vehementissime concussa fuit. Præcipuum obsessis terrorem faciebant ignita jacula formidandæ vastitatis (quippe 100. librarum pondere erant) quæ tribus machinis in oppidum emittebantur. Sæva omnino tempestas, qua tanquam fulmine, quicquid obvium percellebatur, aut disjiciebatur. Observaverant obsessi, post displosionem tormentorum densam fumi nubem, omnem spatii, quod intra castra, & oppidi muros erat, conspectum utrisque adimere. Unde spem concepere, posse subita eruptione hostes deprehendi. Ergo dimissus per parvam portam, quæ in fossam exibat, oppido Centurio cum 30. tantùm militibus, qui manibus, pedibusque reptantes occulti latebant, donec post tonitrua machinarum fumi volumina surgerent; quibus innixi vel velut involuti cum hostibus frigore stupefactis supervenissent; aliquot occisis, & reliquis in fugam conjectis ignem pulveri subjecerunt, & 4. tormenta clavis confixerunt, eadem celeritate regressi, qua venerant. Sequenti

ti die crescente nostris audacia Breulius Chalandus, alter ex Centurionibus cum 30. item militibus egressus, recta ad locum, custodesque tormentorum perrexit: qui sive fatali socordia, sive quod majores adesse vires crederent, sive denique missili igne, quem nostri manu jaculabantur, territi, statim loco cesserunt. Nec mora, ex oppido viri, fœminæque, igne, facibusque instructi, prorumpunt, & crates hostium, cæterasque munitiones disjectas incendunt. Quæ inter cum Gallasium cum exercitu Brisacum versus movere, nec tamen obsidionem Hericuriæ solvi videremus, de hostium pertinacia Dannevousius conjiciens 50. sclopetarios obsessis subsidio misit, & quia farinæ inopia laborare dicebantur, molam manuariam in partes solutam 20. homines portarunt. Constantiane & fides nostrorum, an quod se quotidianis incursibus Mompelicardo infestari viderent, an denique Comitis Grancæi, quem Ludovico Campanæo, morbo apud nos extincto successorem Rex dederat, adventus, pertinaciam hostium fregerit, incertum est. Solverunt obsidionem XVI. Cal. Febr. noctu, & quod pavorem arguebat, sine tympani, aut tubæ sono. Constat 27. diebus, quibus sessum est ad oppidum,

plus

plus mille ducentos ex hostibus, gladio, fame, frigore periisse, aut ex castris fugisse. Namque omnibus viis literas sparseramus, quibus in Germaniam redire volentibus transitus per Mompelicardum, commeatus, & viaticum promittebatur. Ita Hericuria oppidum, nullius ante nominis, nisi quod aliquoties in Helveticis, & Burgundicis annalibus memoratur, virtute civium, & paucorum militum, sed præcipue, divino defensa præsidiò nobis, ac toti viciniæ salutem, ac securitatem peperit. Curæ Deo fuisse obsessorum tutelam, qui non minus in templis stationes, quam juxta muros, & portas excubias peragebant, preces, hymnosque Servatori fundentes, id præcipuum argumentum est, quod post primam muri ruinam obstructam, novem tormentorum vis, nullam aliam postea fecerit, quodque toto obsidionis tempore, non nisi unum militem, & duas fœminas desiderarunt, postremò quod 50. aut 60. ignita jacula, quorum, ut supra dixi, singula 100. pondo erant, plus terroris, quam damni intulerunt; unico tantummodo horreo incenso, & ædibus aliquot à summo tecto, ad imum usque, atque aliarum portis, fenestris, parietibusque convulsis, aut perfractis. Habes Cl. Bernegg. re-

rum

rum biennii spatio apud nos gestarum narrationem; in qua id consectatus sum, ut fortunæ potius meæ, quam Reipubl. imaginem tibi repræsentarem: quorum illud familiari epistolæ satis convenit, hoc autem historiæ, quam, ut Ammianus noster ait, non decet per ignobiles minutias produci, reservandum est. Quod si ultra quæris, quo in statu nunc sint res nostræ? satin' tutæ? an eadem, quæ ante, pericula? iidemque metus? Dicam: equidem uno verbo: Bello liberati latrociniis affligimur. Eadem fabula, scena tantum mutata peragitur. Ante legitimus hostis, & conflictus aliquis, aut obsidio, nunc latrunculorum, ac prædonum manus, & subiti incursus, ac pro milite rusticus captus, aut abactus pecorum grex, denique pro egregiis factis furta, triviorum, & famæ materia sunt. Interea fallendis miseris iterum pacis, toties falso promissæ, toties frustra speratæ mentio injicitur: Cui conficiendæ Pontificem, Cæsarem, Reges, Coloniæ convenire jactant. Quæ ut æquissima fuerit, tamen sera erit, post tot terris, populisque solitudinem factam. Quanquam ego quidem induci non possum, ut Germaniæ Principibus honestam, aut exoptatam fore credam. Quid enim obsecro est, quod

quod non cum illis, ſed de illis agitur? quod non ut fœderati, nec ut belli pars, ſed ut cauſa tantum, & tanquam in belli pretium ceſſuri habentur? quod in celeberrima Germaniæ civitate de rebus Germaniæ cum Imperatore ſolis externis negotium eſt, illis quorum præcipuè res agitur, niſi ſi qui obnoxii ſunt, & ad omnia conniventes, excluſis. Nimirum non hic quæritur, an, ſed cui ſerviendum. Dominus quæritur; qui an unus Germaniæ cuicunque ſervitio expoſitæ, (quippe ſoli ſuperſunt, qui nec ferre ſervitutem, nec tueri libertatem poſſunt) imponendus, an velut in judicio familiæ erciſcundæ, plures; Cæſar, & Reges ſtatuunt. Nec Suecis equidem conſilium, & potentiam eſſe video, tam turpi conditione Germaniam liberandi; quos hactenus, non ſuæ vires, ſed odium primò Auſtriacorum, dein Germanicus ſanguis, & Gallicum aurum provexere; quæ ſi ſubtraxeris, profectò apud ſe reputabunt, nihil debilius eſſe, quam potentiam, non ſua vi nixam: adeoque præſentia dubiis, & honeſtis anteponentes oblatam pacem, quam bellum, & cedere, quam pelli, magis è re ſua judicabunt. Ego Cl. Bernegg. inter iſtos ruinam minitantes orbis fragores, duobus me velut fulcris

II.

FORSTNERI
AD
BOECLERUM (*).

Johanni Henrico Bœclero,
Historiographo Regio
Salutem plurimam
Dicit
Christophorus Forstnerus.

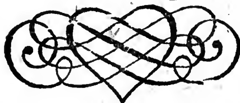
Quinque & viginti annis, quod Mombeligardum me habet, novem, ex quo Dambenojanum rus meum est, ultra unam noctem in pago non pernoctavi: neque ruris delicias urbicis occupationibus impedito degustare unquam licuit. Sed cum nuper Princeps meus unum, qui ex quatuor solus domi supererat, filium in comitatu suo abduxisset, ne omnis anni labor messis tempore mihi periret, sepositis paulisper reipublicæ curis, privatæ rei dies aliquot impendere coactus fui. Novum jam solem orien-

(*) Itidem è Celeb. D. Zeltneri apographo.

tem cadentemque juxta civitatem video, neque tamen mei juris. Proſequuntur me, adeunt, compellantque quotidie non tantùm noſtri, ſed & ex vicina Burgundia, Briſaco, Baſilea, quibus aliquod nobiscum publice, privatimque negotii eſt. Attuli mecum Hiſtoriam Cæſaream, opus, donumque tuum, cujus lectione profecto vehementer oblector: cum ab ipſa origine, verisque fontibus te narrationem deducere videam, hoc eſt: ab illis, qui ſuorum temporum res geſtas, aut paullo ſuperiorum literis mandarunt. Nihil enim in hiſtoria exploratum, certumque, ac indubitatum haberi debet, niſi quod illorum temporum auctores nobis tradiderunt, aut quod Principum, rerumque publicarum chartophylacia teſtes habet. Summam propterea profecto laudem meretur Cardinalis Baronius, niſi pro veris, & omni exceptione majoribus falſos ſæpenumero teſtes, & ſuppoſititias ſchedas, nulla fide dignas nobis obtruderet: præterea coactis, contortisque interpretationibus etiam fidorum teſtium dicta corrumperet: quod ab Iſaaco Caſaubono, Richardo Montacutio, M. Antonio de Dominis, & noviſſime Davide Blondello egregie demonſtratum eſt. Imitari illius laborem voluit

voluit in Germanicorum Cæsarum historia, amicus meus, Philippus Verburgius, homo germana fide, & moribus antiquis. Sed publicis occupationibus, & continuis legationibus distractus supra vires laborem cœptasse multis videtur. Abrahamus quoque Vicofortius, qui Electoris Brandemburgii negotia apud Regem Galliæ procurat, imperii Germanici historiam à Magno Carolo ad nostra usque tempora deductam moliri dicitur, de cujus instituto, successuque posteritas aliquando judicium feret. In tuo opere nihil non placet. Brevitas præcipue, & judicium: quorum illud lectorem juvat, hoc instruit: Vale Amplissime Vir, & cœptum feliciter laborem urge. Dambenoji prid. Calend. Augusti

CIↃ IↃ CLVI.

III.

THEOPHILI SPIZELII
AD
D. PHIL. JAC SPENERUM (†).

Salutem, & Prosperitatem omnigenam!

Admodum Reverende, Amplissime, atque Excellentissime Vir, Fautor, Amice, & in Christo Frater honoratissime.

Quam primum nobilem tuam, summæque pietatis zelo conspicuam, (quam Postillæ Arndianæ præfixisti) præfationem, non fugitivo solum perlustravi oculo, sed debita mentis attentione à capite ad calcem usque pellegi, insignis cujusdam Medici partes à Te impletas deprehendi, qui cum de morbis gravissimis agere statuat, non universales solum & clarissimas eorum affert ratio-

(†) Hanc & sequentes epistolas, cum à B. Spizelio, Theologo pientissimo, exaratas, tum ad eum ab aliis datas, ex ipsis autographis exhibeo. Est vero hæc responsoria ad illas B. Speneri literas, quæ in ejus Consilior. & Judicior. Theolog. Latin. Parte III. p. 562. sqq. extant.

rationes, atrocesque exponit cruciatus, verum etiam ea, quæ ad ægrorum salubritatem faciunt, remedia subministrare conatur, quum nulla pars magis expectari soleat, aut nihil prius medicina polliceatur: Ita tu, virorum optime, post impensam saluberrimam in excutiendis morborum nostrorum periculosissimorum seminariis operam, mediis egregiis damna ingentia prævertere, maleque habentibus (si modo pessima eorum conditio permittat) pristinam optatamque conciliare incolumitatem, divino fretus auxilio allaborasti. Quandoquidem verò vix ullum sit studium, quod res Christiano-Evangelica & tempora nostra calamitosissima magis efflagitent, inque multis aliis Theologiæ partibus satis sit desudatum, hic vero quædam tum dicenda restent, tum agenda etiam, denique vix ullum sit argumentum, in quo verè, & sincerè Θεοφιλὴς se & seculo hocce dignius operetur, quam quod moribus pravis emendandis, deploratisque animi morbis depellendis impenditur, ideo oblatam à Te provinciam eo suscipere lubentius, atque tum de Morbis corpori sacræ nostræ publicæ rei apprime noxiis, tum de Remediis etiam Tecum mea communicare meletemata constitui, hac quidem vice

(ne debitos epistolæ limites excessisse videar) in pervestigando malorum morborumque tantum non omnium fonte, inque profluente hinc unâ vel alterâ Vitiorum Politico-Ecclesiasticorum palude ostendendâ aliquam positurus operam. Quem verò alium malorum, à Te in laudata præfatione deploratorum, morborumque Fontem statuamus, quam horribilem mentium, etiam doctrinâ puriori imbutarum, etiam Dei & Ecclesiæ ministerio consecratarum distractionem, & ab illo omnigenæ felicitatis fonte ad nescio quas perforatas mundanæ vanitatis cisternas conversionem exitiosam, quâ occupati plurimi, pietati sinceræ ubique ponere obicem, variisque excitatis scandalis portas atque fenestras magis magisque ingruenti malitiæ aperire neutiquam verentur. Et cum neglecto, imò abjecto propemodum, interiori illo SS. Numinis cultu, plerique (cujuscunque statûs, vel ordinis sint,) de externo duntaxat Religionis schemate custodiendo, vindicandoque sint solliciti, hinc exiguam adeò veræ pietati propagandæ impendunt operam, culpa sua ipsam provocantes Nemesin, gravissimisque calamitatibus puriorem Ecclesiam prementibus subministrantes occasio-

casionem. Haud abs re sub initium præfationis Tuæ principem inter mala Ecclesiam nostram infestantia locum assignasti persecutionibus, quibus elegantissima priscæ pariter ac recentioris Ecclesiæ facies misere fuerit conturbata. Quid si verò nobili quopiam documento ostendam, easdem non nisi ipsorum orthodoxorum, & quod cumprimis lugendum, Doctorum etiam Ministrorumque Ecclesiasticorum culpa contigisse, & ab ipso Numine irato tanquam debitas summæ tepiditatis malitiæque extremæ pœnas fuisse immissas. Audi, obsecro, Eusebium de palmaria persecutionis gentilitiæ (quæ ævo suo Ecclesiam exercuit, gravissimeque afflixit,) caussa differentem, & conquerentem lib. VIII. Hist. Eccles. c. 1. in hunc modum: *Cum ex nimia libertate in negligentiam ac desidiam prolapsi essemus, cum alter alteri invidere, atque obtrectare cœpisset, cum inter nos quasi bella intestina gereremus, verbis tanquam armis quibusdam hostilibus nos mutuo vulnerantes; cum ANTISTITES adversus ANTISTITES, populi in populos collisi, jurgia ac tumultus agitarent; denique cum fraus & simulatio ad summum malitiæ culmen adolevisset; tum DIVINA ULTIO levi brachio, ut solet, integro ad-*

 huc

huc Ecclesiæ statu, & fidelium turbis liberè convenientibus, sensim ac moderate in nos cœpit animadvertere, orsa primum persecutione ab iis, qui militabant. Cum verò sensu omni destituti de placando DEI numine ne cogitaremus quidem, quin potius instar impiorum quorundam res humanas nullâ sollicitudine, ac providentia gubernari rati, alia quotidie crimina aliis adjiceremus: Cum Pastores nostri, spreta religionis regula, mutuis inter se contentionibus decertarent, nihil aliud quam jurgia, minas, æmulationem, odia, ac mutuas inimicitias amplificare studentes, Principatum quasi tyrrannidem quandam contentissime sibi vindicantes: tunc demum juxtà dictum Hieremiæ: Obscuravit Dominus in ira sua filiam Sion, dejecit de cælo gloriam Israël, nec recordatus est Scabelli pedum suorum, in die iræ suæ, submersit Dominus omnem decorem Israël, & macerias ejus omnes destruxit. &c. Quid quæso significantius de prima persecutionum, Ecclesiam etiam Evangelicam exercentium, origine posset enunciari? cui tantæ calamitatis, (quâ de tantopere Tu præfationis initio es conquestus,) causa jure potiori tribui atque imputari, præterquam pudendis illis vitiosisque humoribus, quibus priscæ Ecclesiæ corpus ex Eusebii indicio

dicio tantopere fuit corruptum, ut non nisi extremis sectionis & ustionis remediis sanari potuerit. Et cum consimilis plane καχεξία & κακοχυμία nostræ Ecclesiæ corpus tantum non universum invaserit, non mirabimur, si Evangelicæ quoque Sionis gloria magis obscuretur, horrendumque novæ cujusdam sectionis aut ustionis per militantes immineat periculum, idque eò majus ac gravius, quo magis (Te diserte non minus, quam prolixe in laud. præfat. ostendente) omne caput nostrum, h. e. ordo Politicus, cæteris imperans membris, laborat, omne cor, (sive ordo Ecclesiasticus) est languidum, à planta pedis usque ad verticem, h. e. in totâ vita communi, vix quicquam sani deprehenditur. Atque ut de *Capite*, morbisque id ipsum infestantibus (Tua observaturus vestigia) dicam initio, profligata fere supremi Regis reverentia atque authoritas, præposterusque fluxæ potestatis amor desideriumque effecit hactenus, ut Procerum plerique, curam Religionis sanctæ, pietatis solidæ, curæ Regionis posthabentes, de illius incremento emolumentoque parum aut nihil omnino solliciti fuerint, solaque Religionis umbra tituloque contenti, falsam ut plurimum

religionis oſtentarint imaginem, ut hiſce veluti retibus honores ac imperia, quorum ſitientiſſimi ſunt, aucupari poſſint, adeoque (ut de ævi ſui politicis dicebat Jovinianus apud Socrat. lib. III. c. VI.) *non Deum, ſed purpuram colentes*, huc uſque animum prodiderint à verâ pietate ſummè alienum; Jeroboamicis ad hæc imbuti corruptique artibus, tantum non omnia divina jura evertere, omnemque Religionem pro inſtrumento conſervandi ſtatum civilem habere, & ad impietatis ſuæ regulas examinare non dubitaverint. Vix majus invenias malum, quam Principem hoc ipſo inſignitum charactere, religionem non integro fidelique animo amplectentem, ſed ſuis ſubjicientem libidinibus, ficte duntaxat & ſimulatè eam colentem, quatenus nimirum conſiliis ſuis utilem fore crediderit, tunc deſerturum & perſonam abjecturum, cum ſibi noxiam fore perſuaſerit, cum ingenti quidem Numinis injuria, & Reip. imo etiam Eccleſiæ totius pernicie. Etenim quid mentita illa religionis honeſtatisque ſimulatione peſtilentius, qua præter promiſcuam plebem ſæpè ipſi pietatis profeſſores, verbique divini præcones in graviſſimum inducantur errorem, imo

pudendo

pudendo tandem gratiæ humanæ respectu fascinati, ab officii sui ipsiusque pietatis semita turpiter deficiant? Quid quod tepidi illi religionis christianæ evangelicæque protectores politici, pro plenaria sua circa sacra (uti quidem existimant) potestate, ut plurimum non alios sacris admoveant ministeriis, præterquam SUI SIMILES, Deoque exosos artium simulandi dissimulandique illiberalium magistros, atque de hominibus, (ut quidam diserte professus est) ad STATUM aptioribus intrudendis laborent unice. Quales obsecro ex hujusmodi corruptæ intentionis seminario fructus expectes, sinceræ fidei professione dignos? Quid mirum, quod carnali quodam respectu ad sacra munia designati, omni fere destituantur Spiritu, satisque frigidè suo officio fungantur? Si prava Parentum intentio (uti Tu ipse quondam præclare per literas docuisti) sæpe impediat, quo minus filii ad sacra adhibiti feliciori gaudeant successu, quantam quæso cursui evangelico remoram injiciet carnalis ille patronorum in designandis, eligendis, confirmandisque Doctoribus publicis respectus? Davum dixero, qui omnia in Ecclesia perturbet, laudabilesque bonorum servi-

fervidorumque præconum conatus opprimat, atque conficiat. Quoties Jasones, à malis electi Principibus, irrita fecere cuncta piorum Sacerdotum circa pietatem propagandam consilia, utque Regi gratificarentur magis, omnigenæ impietati aperuêre fenestras, verbis etiam, & suasionibus concitato ad propriam perniciem populo? At licet frequens experientia docuerit, quam male hactenùs orthodoxis etiam superioribus cesserint consilia à carnis profectâ prudentiâ, ut illa ipsa Ecclesiæ non minus, quam Reipublicæ perniciem attulerint, quæ antea veluti singularia quædam adminicula plures sunt admirati; nihilominus tamen, de corrigenda emendandaque prava, (qua de dixi,) intentione neutiquam illi fuerint solliciti, sed densioribus magis magisque imprudentiæ tenebris involuti.

Fontem me nunc indigitasse non diffiteberis, è quo innumera hactenus in utramque Rempublicam mala veluti fœtulentæ paludes sunt derivata, imo morborum pestilentissimorum, (quibus corpus publicum hucusque laboravit,) seminarium fuisse excussum. Quod si verò de remediis, eo quo par est studio simul solliciti, operam cumprimis nobis dandam esse

esse advertamus, ne morbis ipsis duriora applicentur, neve personali illo elencho (quo unus duntaxat, alterque sigillatim publicè corripitur) adhibito, animi aliàs à pietate alienissimi magis exasperentur, odioque inflammati, vehentiori pro sua, qua pollent, potestate extremum pietati accersant exitium. Nonne magistrâ experientia didicimus, hactenùs ad ædificationem Ecclesiæ parum, multum verò ad destructionem, & scandalizationem profecisse illos concionatores, qui Cymbam officii elenchticam vix in altum provectam, gravissimisque affectuum agitatam turbinibus, extremo submersionis exposuere periculo. Utinam insigne B. Lutheri monitum ob oculos illi semper habuissent, quod apud Portam in Pastor. Luth. p. 219. & Eccardum in Past. Consc. p. 115. hisce verbis legitur expressum: *Es sind viel geängste und unnütze Prediger: auß denselben sind auch diese ein Stück, welche mit wolbedachten Worten ihnen fürsezen, jezt diese, jezt jene zu stechen, und bald zu bekehren, da es dann aus wunderlichem rath Gottes geschihet, daß sie nichts weniger ausrichten und schaffen, dann eben, daß sie gedacht haben; dann der Mensch fühlet von Natur, daß das wort wieder und auf ihn*

mit

mit list zugericht, und mit menschlichem Koth beschmeisst, darum hat er ein eckel und grauen dafür, und wird vielmehr erbittert, dann daß er solte bekehret werden.

Ille, ille cum maximo emolumento alios reprehendet, qui DEUM sibi & Christianam in objurgando proponit charitatem, privatas non persequitur inimicitias, totus divino ardet amore, virtutumque comitatu circumseptus irascitur. Tale fructuosi monitoris exemplar cum singulæ præfationis Tuæ spirent paginæ, atque incomparabilem severitatis ac charitatis mixturam exhibeant, dubium nullum est, quin plures (utinam in omnium manus chartæ illæ inciderent!) ad frugem nobili adeò artificio sis revocaturus, atque cœlestis Regni procuraturus incrementum. Agerem nunc tecum de magis specialibus remediis in laudata tua præfatione ampliori disquisitioni expositis, ni magis opportunæ occasioni tanti momenti negotium duxissem reservandum, atque indicato commonstratoque illo malorum ferè omnium palmario fonte, (quod scil. profani, deque externo potius, quam interno cultu solliciti, artibusque Jeroboamicis imbuti principes, Rerumque publicarum gubernatores, ut plurimum sui similes generent

nerent ſacrorum adminiſtros, defluentes totos in terrena &c.)præſentes finire conſtituiſſem. Nunc itaque Te Virorum pientiſſime pariter ac cordatiſſime (Evangelici cujusdam ESRÆ fungentem officio) divinæ protectionis alis etiam atque etiam commendo, & à Dei calidis votis expeto, ut utiliſſimæ plantationi ac rigationi Tuæ ex alto benedicat, Eccleſiæque ſuæ emolumento longam Tibi tribuat incolumitatem.

IV.
SPIZELII
AD
SPENERUM.

Salutem & omnigenam à Jeſu
BENEDICTIONEM.

Vir admodum Reverende, Ampliſſime atque Excellentiſſime, Domine Fautor & in Chriſto Frater obſervandiſſime.

Quanquam ab aliquot annorum decurſu tempore meritò TE magnifecerim, tuaque omnia non exoſculatus modo ſim, verum altè etiam in animum meum recondiderim; Attamen

ex quo nuper Tecum in eadem palæstra sacrâ exerceri cœpi, egregiamque tuam & calidi affectus plenam legi relegique Epistolam, crevit admodum amor erga TE meus, & inenarrabili accensus sum TE porro compellandi desiderio, ac licet Literæ Tuæ me languentem deprehenderint è gravi diutinaque pro nostra Ecclesia sollicitudine, simulque occupationes aliæ ex aliis ingruerint; non intermittendum tamen aut differendum diutius reputavi officium, quod præter amicitiæ amorisque debiti legem, ipsa mihi pietas, justaque cura Ecclesiæ nostræ imposuit. Et cum Literæ tuæ non peculiarem modo spiraverint humanitatem, sed candorem quoque incomparabilem velut in speculo repræsentaverint, ego etiam quædam sinceri pectoris specimina jam duxi exhibenda Sicuti autem rectissimè omnium Malorum primam scaturiginem Fidei appellasti DEFECTUM, ita haud abs re innumera ordinis sacri vitia atque scandala, quin & speratæ ædificationis intercisionem inde hactenus pro-„manasse reputasti; quod non omnes, „imo vero multo pauciores sint, (quam „plerique arbitrantur,) FIDELES, qui „pascendis Christianis cœtibus, præfi-„cian-

„ciantur.„ Paradoxa ſane, ac fere incredibilis hæc bonis quibusdam, (licet ſimplicioribus) animis apparebit aſſertio, aſt nimis (eheu!) vera cæteris, paulo accuratiori ſtudio Rem ſacram (prout hodie paſſim geritur) conſiderantibus videbitur. Quamvis enim plurimi DEO & Eccleſiæ ſervitio conſecrati homines inſigni gaudeant Eruditione, exactâque articulorum FIDEI inſtructi ſint cognitione, ipſa tamen FIDEI ſinceræ ac Pietatis praxi multos deſtitui, ex eo colligere licet, quod non ad DEI ſolius gloriam & Eccleſiæ emolumentum, ſed tantùm propter honoris bonorumque temporalium acquiſitionem, donorum oſtentationem, ſaltim Scientiæ ſuæ expletionem, Sacra tractare ſoleant ſtudia, nec majori devotionis internæ affectu iis incumbant, quam profanis aliis; imo vulgaribus etiam opificiis, pro pane lucrando ſuſceptis atque exercitis: Et cum de cognitione nudè ſpeculativa plerumque ſint ſolliciti, ſæpè immoriantur φυσικωτέροις, ſcholaſticis, philologis, hiſtoricis, antiquitatibus, ipſorum ſcilicet judicio magis admirandis, & vanæ oſtentationis pabulis; Cæterum cognitione reflexivâ & practica conſcientiæ admodum ſterili eos præditos eſſe magis patebit, ſi ca-

ſus ſectentur tantummodo ad externos mores, agenda Eccleſiaſtica, vulgares ceremonias, hominum canones & inſtituta, imò & ad carnis ſuæ titillationem, carnaliſque contentionis & oſtentationis puncta pertinentes; ſi etiam ſermones ſacros, judicia & deciſiones forment non tam liberas quàm ſerviles, verſatiles ad mundũ & tempora inflexas, & proprio bono utili aut jucundo implexas & purpuratas. Neque verò FIDEI ſinceræ ſufficiens documentum tibi dare videbuntur, ſi orthodoxam doctrinam coram plebe magno profiteantur zelo, tumultu, pompa, cum id ipſum duntaxat ad ambitionem, victoriam, proximi confuſionem & ſupplantationem, non ad ædificationem hominumque ſalutem fieri poſſe, imo fieri triſtis quandoque experientia teſtetur, doceatque, totam interdum veritatis aſſerendæ aut defendendæ ſcenam facilè mutari, ſi vel lucri bonus abſit odor, vel grave adſit periculum, aut in Eccleſia aut politia ex voto & ad palatum omnia ipſis non eveniant, ſicque Julianus ex verbi lectore & Evangelii profeſſore in ejuſdem irriſorem & hoſtem degeneret. Tales itaque ejuſque farinæ alios homines nunquam vere FIDELES fuiſſe veritati apprime eſt conſentaneum,

præ-

præsertim si nullos etiam in tota vita sinceræ fidei fructus protulerint, nullus pietatis veræ sensus corda ipsorum penetrasse, sensus occupasse, corpora sanctificasse deprehendatur; sana item careant conversatione, & suavi sacræ mutationis experientiâ, secum trahente piam de cavendis peccatis sollicitudinem, atque ferventem omnigenæ virtutis dilectionem; totam denique vitam moresque ita perpoliente, ut speculi non tantum reflectentis, sed & urentis ideam repræsentet. Nec minus de magno Fidei defectu illi redduntur suspecti, si vere piorum ac fidelium, sive pastorum, sive discipulorum vitam, conversationem, moresque egregios, non tantum non æstiment, sed etiam iis vehementi fastidio, indignatione & plusquam Vatiniano odio adversentur, illosque omni occasione data susurris, detractionibus, dicteriis, imò factis etiam illaudatis persequantur; malintque aperte improbos, hypocritas item ferre ac tepidos, quam Christiana fide, veraque pietate conspicuos, quorum sacrum bene vivendi studium tanquam inutilem curiositatem aut melancholicum delirium, aut hypocrisin & cerebri cordisque impotentiam explodere conantur. Sed & alia indicarem Defectus illius pesti-

feri signa & indicia, si minus Tibi, Vir & Amice magne forent perspecta, & ni majus longe operæ pretium me facturum crederem; si de communis hujus mali primis incunabulis pervestigandis Tecum sim sollicitus; pauloque perpendam accuratius, unde turpis ille defectus potissimum infelicem suam trahat originem? Præclara sane illa sunt, quæ Tibi, Vir venerande, inciderunt, remque acu tetigisse videre, dum plerisque PARENTIBUS (haud pio zelo liberos suos studiis sacris admoventibus) culpam attribuisti; Cùm enim carnalem eorum intentionem, carnalis studiorum morumque ratio vulgò excipere soleat, vix ulli spirituales sincerique fructus, ab ejusmodi non tam DEO & Ecclesiæ, quam propriis commodis consecratis hominibus poterunt expectari. Utinam Christiani Parentes laudatissima Monicæ premerent vestigia, quæ, cum filium suum Augustinum utero gestaret, votis sæpius renovatis, eum religioni Christianæ & divinæ gloriæ obsequio dedicabat; uti id ipsemet testatur, dicens, quod jam tum in utero Matris agens, Salem DEI degustarit. Sicut & Theodoretum, sanctum illum Cyri Episcopum, à Matre DEO ante conceptum consecratum fuisse accepimus. Et Bernardum

dum ſtatim poſt partum maternis manibus Deo oblatum eſſe, vitæ ſcriptor perhibuit. Utinam, inquam, egregia hæc Parentes Chriſtiani premerent veſtigia, hincque fructus ventris ſui, etiam antequam in lucem edantur, Divinæ Majeſtati offerre diſcerent! Quamvis enim is quoque in Eccleſia priſca Magni Chryſoſtomi obtinuerit elogium, quem Mater Anthuſa omni conatu â ſacro revocare ſtudio tentavit(*), nec ſine lamentis ſeculo arctius implicare conſtituit; ſatis tamen conſtat, DEUM nullo non tempore ſacras filiorum oblationes benigne admiſiſſe, bonosque parentum affectus votaque calida ut plurimum exaudiviſſe, imo egregia ſemper Spiritus S. organa evaſiſſe eos, qui vel ante, vel ſtatim poſt conceptum DEO & Eccleſiæ commodis à Parentibus fidelibus ſunt conſecrati, inque ſalutari SS. Numinis timore feliciter educati. Quod ſi vero filiorum ad ſacra ſtudia manuductio propriis duntaxat Parentum nitatur commodis, atque teneris animis amor erga Theologiam, honorum aut bonorum temporalium reſpectu concilietur, tum etiam in ſcholis

(*) Oratio Matris Anthuſæ, qua filium eſt allocuta, extat Tom. V. Opp. Chryſoſt. fol. 487. edit. Baſil.

sive privatis sive publicis Sacra profanè tractentur, mirum non est, si postea pleraque (uti bene scribis,) non pessime alias procedentia, misere corrumpantur, atque (ut prophetica phrasi utar) *loco uvarum*, seu bonorum fructuum *meræ labruscæ* proferantur. Quandoquidem vero meam quoque de miseræ hujus corruptionis fonte, ac plerarumque calamitatum Ecclesiasticarum origine sententiam expetiisti, eam nunc simpliciter candideque exponam ac declarabo: Plurimum plerumque vitii in ipsa ad sacra Munera Vocatione, ipsaque Ministerii collatione & acceptione hærere existimo, „ dum humano „ potius favore (uti Gregorius M. Epist. „ Lib. IV. Ep. II. loquitur,) quam divina „ gratia multi consequuntur sacerdotia; & „ à quæstu potius aut ambitione, quam à „ divinæ gloriæ studio sese invitari patiun„ tur. „ Qui licet paulo meliores sint iis, qui ejusmodi gradibus sacrum conscendunt locum, ut magna inde scandala, graviaque Religioni veræ præjudicia oriantur; attamen non omni culpa istos quoque vacare inde patet, quod oculos ab infinitæ Clementiæ, Divinæque Majestatis throno aversos, in Hominum potentiam atque auctoritatem conjiciant, & Promotionis

tionis ſpe incitati, ſtudia, vitam, actionesque Patronis immolare, ſpretoque Creatore, thura incendere creaturis haud vereantur. Anne obſecro à veritatis tramite me aberrare crederes, ſi fœdam hanc, & Chriſtiano, ne dicam Deo ſacrato Homine prorſus indignam idololatriam, deploratæ corruptionis, omnisque defectus ſpiritualis ſeminarium nuncuparem? Cum id Hominum genus (quod Spiritus divinus CURRENTIUM titulò Jer. XXIII. deſignavit) aut enormes quondam invexerit errores, aut Fidei & pietatis cauſam frigide admodùm egerit, imo gregem univerſum turpiter interdum deceperit. Et quis non videt imprudentes, ne dicam excordes eſſe illos, quos ipſa ſacri Muneris difficultas non terreat, quos item voluptas potius propria, & carnalis aviditas; quam ſincera DEI & proximi charitas ad ſacra trahat pulpita? Quod ſi enim vero, tamque vehementi amore cœleſti eſſent præditi, ut pro SS. Numinis gloria & Eccleſiæ ædificatione maximos ſubire labores eſſent parati, id ſibi dictum putarent, quod olim Davidis filia, ſe furenter invadenti dixit Amnoni: 2. Sam. XIII. *Loquere ad Regem & me tibi non denegabit;* adeoque illi animoſi, & præ concio-

nandi desiderio ferè tabescentes homines demissè cum Rege (cœlesti quidem non terrestri) loquerentur, qui pro benignitate sua iis subveniret, ac desiderata quoque clementer concederet; imò si deinceps quoque cum Rege loquantur assiduè, se totos ponant in oratione, nilque aggrediantur, quin dicendi agendique ab immortali DEO primordia capiant, facilè speratæ ædificationis successum impetrarent, quin eò fortiores & fructuosiores evaderent, quo longiùs olim à promotionis Ecclesiasticæ desiderio, & concionandi voluntate abfuerunt. Neque vero hæc ita accipi velim, quasi illicitum crederem omne pro vocatione Ecclesiastica consequendâ studium, aut improbare velim sacram illam orexin, calculo Apostolico I. ad Tim. III. 1. commendatam, sed quod indignum prorsus tam sacro munere esse existimem irruere in domum DEI, haud rite vocatum, cum hoc quispiam ne in privati cujusdam audeat ædibus, neque legationis onera quispiam sibi sumat non missus à Principe, imò quod projectum & temerarium esse putem, nimis facilem & avidum se præbere in re tanta suscipienda, tractanda, gerenda. Quod enim fretum tantos habet fluctus & commutatio-

mutationes? Quem Euripum huic Euripo comparares? Quæ charybdis tam vorax? Quod item Mare tam fallax, infeſtum & ſcopuloſum? Quis itaque ſine ingenti trepidatione & timore tantis ſeſe committere auſit periculis, & magno deſiderio imminentem expectare tempeſtatem? Prudens certe Divini verbi buccinator idem de ſe ſentire ſolet, quod ſenſit Jeremias, qui cum à DEO opt. max. ad erudiendos rudes & ignaros populos legaretur, ſuam inſcitiam expoſuit, infantiam excuſavit, utque onus illud effugeret, pueriliter balbutivit. Quemadmodum & maxime illuſtria priſcæ Eccleſiæ Luminaria, non niſi invita & coacta candelabris ſuis ſunt impoſita; Patres, inquam, præcipuos, ſummos Dignitatum Eccleſiaſticarum gradus omnino reluctantes conſecutos eſſe legimus. Sic de Magno Baſilio Gregorius Nazianzenus (*): *Non hanc poteſtatem*, ait, *furatus, nec ea per vim potitus, nec honorem perſecutus, ſed ab honore quæſitus* &c. Et de ſe ipſo (**) ad Cathedram Bizantinam vocato: — — —

(*) Orat. XX. in laud. Baſilii.
(**) In carmin. de vita propria.

Sacris me collocant hi in sedibus flentem gementem — — —.

„ Quam præclare autem (scribit idem „ Gregorius) nobiscum ageretur, si idem „ rerum NOSTRARUM Status esset! „ Nunc autem (notanter addit) pericu„ lum est, ne ordo omnium sanctissimus „ omnium maxime sit ridiculus — — An„ tistes facile invenitur, non elaboratus, „ sed recens, quantum ad dignitatem si„ mul satus & editus, quemadmodum „ Poëtæ Gigantes finxerunt; Uno die san„ ctos fingimus, eosque sapientes & eru„ ditos esse jubemus, qui nihil didicerunt, „ nec ad sacerdotium quicquam prius „ contulerunt præter *Velle.* „ Memorabilis sane extat hanc in rem Imperialis Sanctio, Juris Cæsarei corpori inserta, ita sonans: *Tantum ab ambitu debet esse sepositus antistes, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi; profecto enim indignus est, nisi fuerit ordinatus invitus.* Et ex vetusto Ecclesiæ ritu quisquis in Episcopum consecrabatur, inter ipsa solennia rogatus à consecrante; Num velit episcopari? Semel, iterum, tertio respondere debuit. *Nolo*, quæ responsio eò spectabat, ut invitum electum esse inde constaret, quippe qui

qui tanto oneri sustinendo se imparem, tanto muneri exercendo inidoneum, tanto honore indignum professus fuerit, neque se ambitione instinctum, sed Ecclesiæ necessitate adactum indicaverit, qui mos tamen ab eo tempore omnino cessavit, qui enormes circa officiorum Ecclesiasticorum collationem abusus in Ecclesiam Christi irrepsere, sanctaque ministeria non hominibus ad ea idoneis demandata, sed pro superiorum favore & lubitu, veluti præmia sunt distributa. Nimirum sicuti (verba Petri Suavis adscribo) primis Ecclesiæ temporibus personæ, quæ Ecclesiæ necessitati inservirent, eligebantur, sic decursu temporis, gradus dignitatis sive emolumentum, personæ qualitati fuerunt adaptata. Non tamen sine magno pietatis & optatæ felicitatis detrimento ac dispendio a magnis Ecclesiæ Doctoribus deplorato. Quorum etiam alius (puta Gregor. Naz. orat. XX.) sibi ex Episcopali cura totius vitæ spiritualis & veræ philosophiæ impedimentum subortum esse indicavit; Alius (devotissimus scil. Ephræm Syrus) simul ut intellexit, quosdam sibi ad gerendum Episcopatum esse suffragatos, in forum cursitavit, atque incomposite incedendo, vestem lacerando, & cibum palam

palam capiendo se furere monstravit (*); Alius tantum se intus perdidisse existimavit, quantum foris ad culmen dignitatis ascenderit, quæ verba Gregorii Magni sunt, Pastoralis sui initio gravissimè eos reprehendentis, qui curam animarum incaute potius expetere, quam caute ejus pondera declinare consueverunt. Quo libro etiam egregiè ostendit, sacrum officium non solum non diligere, sed omninò nescire eos, qui ad culmen regiminis anhelantes cæterorum subjectione pascantur, laude propriâ lætentur, ad honorem cor elevent, rerum affluentium abundantiâ exultent, atque mundi lucrum quærant sub ejus honoris specie, quo mundi destrui lucra maxime debuerant. Nec minus exemplo propriò, quam verbis hæc docuisse laudatum illum Gregorium alterum, Magnum nuncupatum, atque Romanam cathedram non solum declinare voluisse, verum tandem invitum & cum magno angore (raro Pontificum exemplo) suscepisse Joh. Diaconus in ejus vita indicavit. Quam invitus etiam Ambrosius ad Ecclesiæ Mediolanensis gubernacula sit evectus, Paulinus in vitæ hist. prolixe

(*) Sozom. Lib. III. C. XV.

prolixe tradidit. Magnus item Augustinus tantopere subire reformidavit Episcopale onus, ut privatus existens, caverit ingredi eas civitates, in quibus nosset cathedram vacare, ne forte coactus ei præficeretur curaque oneraretur Episcopali; Et hoc (ait ipse in Conf.serm. XLIX. de divers. c. 1.) agebam quantum poteram, ut in loco humili salvarer, ne in alto periclitarer. Quinimo nonnulli cum ipso Bernardo sacrum animarum regimen munusque Episcopale omnino detrectarunt, jamque susceptum rursus abdicare sunt conati; non mirum sane; *quid enim* (quærit Doctor quidam egregius) *est Episcopatus nisi cruciatus? quid aliud est hic honor, nisi onus? quid est hæc sublimitas, nisi naufragosa tempestas?* Sed apposite Bernardus: *Non omnes* (scribit Epist. 42.) *capiunt verbum hoc; Multi alioqui non tantâ fiducia & alacritate currerent ad honores, si esse sentirent & onera, gravari profecto metuerent, nec cum tanto labore & periculo quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Cæterum* (pergit Bern.) *curritur in clero passim ab omni ætate & ordine, & doctis pariter & indoctis, ad Ecclesiasticas curas, tanquam sine curis jam quisquam victurus sit, cum ad curas pervenerit.* Quandoquidem

vero

vero jam Bernardi ætate; pestis hæc tot clericorum invasit animos, quid mirum „ obsecro, quod grave & formidabile ani„ marum regimen HODIE (juxta Laur. „ Justiniani querelam) à multis desidera„ tur, quæritur, emitur, & absque timore „ obtinetur, quia, quale sit, ignoratur: At„ tendunt hujusmodi præsentia, nec futu„ ra prospiciunt, magni æstimant, si præ„ ponantur cæteris, si aliis imperent, si ho„ noribus extollantur; attendunt, quid æ„ stimentur, non quid sint, nec considerant „ ipsi, elatione tumidi, mente cœcati, in„ tentione corrupti, & moribus perditi, „ quam sit breve ipsorum gaudium, quam „ formidabilis status, quam fugitivi hono„ res. „ Utinam id studiose considerarent quicunque ardentius quam par est ad Ecclesiastica officia obtinenda feruntur! Utinam in illa, quæ à DEO ipsis concessa est, honoris forte acquiescerent, nec ad altiorem dignitatis locum festinabundi properarent, quin potius inviti aut coacti eò pervenirent! Ea siquidem ratione eóque sacro quasi stratagemate, mala innumera, quibus ultro currentes sunt obnoxii, feliciter evitarent, scopumque præfixum multo rectius attingerent. Quos enim æterna DEI Sapientia ad ejusmodi gradus olim destinavit,

navit, eos tempore opportuno, quamvis latentes, quamvis réfugientes, è latebris ſuis ac profugiis in lucem & ſolem novit educere, atque ad Eccleſiæ ſuæ curam miris modis admovere. Via nimirum hæc REGIA eſt ad primos honores, admodum tuta, ſed parum trita, quo fit, ut plurimi ad altiora conſcendere cupientes juſto DEI judicio deſcendere jubeantur: cumque ambitionis œſtro perciti, neque DEI Gloriam, neque populi profectum, ſed proprium duntaxat honorem & commodum reſpiciant, accidit, ut arcano cœli calculo ad terrorem prave repentium & ſolatium pie viventium protenus rejiciantur. Quis, obſecro TE, SPENERE VENERANDE, lernam malorum, quæ à peſte hac in Eccleſiam defluxere, poteſt recognoſcere; quis tot corruſcantes ſtellas, quæ hac ratione de cœlo cecidere, animo valeat revolvere, & ſimul non execrari abominandam illam φιλοπρωτειαν ac φιλοτιμιαν, quæ innumeris contentionibus Eccleſiaſticis occaſionem ſubminiſtravit, mala, quæ omnium graviſſime Eccleſiam infeſtarunt, plenis velis introduxit, & (quod anxiè deploramus) veræ ac ſinceræ pietati, ſacræve ædificationi maximum obicem poſuit? ſiquidem vitium in prima concoctione

ne primave muneris sacri acceptione commissum, haud facile corrigitur in sequentibus, & quæ initio carnales Clericorum animos occupavit Ambitio, sedem plerumque in iis figat stabilem, maximeque impediat, quo minus illi copiosos laborum suorum fructus consequantur. Plura nunc enumerarem veræ fidei sinceræque Pietatis obstacula, eaque recenserem, quæ in ipsius sacri officii cursu sive committantur sive omittantur, non sine multorum offendiculo plurima; ni alia nunc essent expedienda; atque Tua prius de ista quoque malorum iliade cogitata accuratissima pervestiganda; Tua autem mihi jam imploranda est humanitas, ut hæc mea meletemata, discendi duntaxat amore tecum communicata, Sapientia Tua passim celebrata emendare aut patientia insigni tolerare haud dedigneris. Vale. Scribebam Augustæ Vindelic. postr. Id. Jan. Anno 1670.

Admodum Rev. Amplit. &
Excell. T.

observantissimus & obstrictissimus
Th. Spizelius.

V. CARP-

V.
CARPZOVII
AD
SPIZELIUM.

Pacem, & Amorem
fincerum!

Vir plur. Rever. atque Excellentiffime, Domine, Amice, Fautor, Compater, & in Chrifto Frater, cum obfervantiâ colende.

Annon verò nimium jam erat, quod pio voto honoratiffimus frater tuus tuo nomine adjecerat mnemofynon pro filio Tuo affervandum, cum Tuas vices eum è facro baptifmate fufcipiendo fuftineret? Quorfum ergo pretiofum illud conchylium, quod nuperè fubmififti? Nimis profectò prodigus es, &, pene dixiffem, curatoris indigus, qui in eos tot munera effundis, quos nunquam Tibi ea relaturos nofti. Parce quæfo, Amice, neque me fic in anguftias pofthac redige, qui dicendis gratiis haud fufficio, nedum reddendis. Cæterum, quicunque etiam fit, qui his iterum nundinis opera Schikardi omnia meo nomine in publicis iftis ta-

bubis promisit, id me inscio & invito egit. Applicare ad talia animum meum hoc tempore non possum. Interim gratissimâ mente exosculor affectum tuum in Grotianarum Epistolarum communicatione denuo conspicuum. Faxo, ne frustra illæ mecum communicatæ sint, sed in lucem tempore suo prodeant. Libros tuos, R. Samuelis Zaphenath paaneach, & Cappellani mare Rabbinicum, (quod pace tuâ fiat,) nondum reddo: nondum enim ex voto iis frui licuit per innumera ad alia avocamenta. Reddam tamen gratus proxime. Mitto hîc quasdam nugas Hodegetico paterno additas, quas ridebis, certe scio. Addo specimen Concordantiarum Lankisianarum, nunc tandem hîc Lipsiæ imprimendarum, quæ res multùm temporis mihi devorat. Judicium de utroque ne reticeas, quæso, serium, Dn. D. Speneri præfationem postillæ Arndianæ præfixam legeris. Magna molitur Vir optimus: sanare sauciam Ecclesiam nostram, atque à morbis intestinis, quibuscum hactenus conflictatur, liberare. An Consilia omnia fini apta, vel talia, ut dari effectui possint, dubitavi. Certe quidem, quam è I. Cor. XIV. comminiscitur rationem conventuum Ecclesiasticorum, quibus non unus

verba

verba faciat, (quanquam & hanc omnino retentam cupit,) ſed plures in medium ſententias in Eccleſia conferant, vix cum ſalute Eccleſiæ introducat aliquis. Quæ de Theologia ex Taulero, Thoma à Kempis, Teutonica Theologia addiſcenda affert, non probem. Quæ poſcit à Profeſſoribus Academicis, ea optari poſſunt, ſperari nequeunt. Hypotheſes de Judæorum futura catholicâ (ſecundum quid) converſione, & lapſu illuſtri Sedis Romanæ inſtanti, fundamentis nituntur parum firmis, h. e. Scripturæ locis, quorum aliam mentem nos Theologi noſtri docent. Dabit dies, quid profecturus eâ re ſit. Conatus interim, & intentio ſaltem bona non improbanda. Deus miſereatur ſuæ Eccleſiæ, & malis omnibus, adventu ſaltem ad judicium ultimo finem imponat. Vix enim meliora ante hunc in mundo ſperanda ſunt. Vale, Vir, & Compater honoratiſſime, cumque uxore tua abs nobis ſalutatus, vive quam feliciſſime.

Properabam. Lipſiæ d. 9. Maji 1675.

Tuæ plur. Rever. Excellentiæ
ad preces & ſtudia
L. Joh. Bened. Carpzov.

VI.

CARPZOVII
AD
SPIZELIUM.

Pacem, & Amorem
sincerum!

Vir admodum Reverende, Cl. &
Præcellentissime, Domine, Amice,
Fautor, Compater, & in Christo
Frater honoratissime.

Hesternâ demum vesperâ è prelo liberata est hæc horarum Lightfooti editio, quæ me his etiam nundinis præter ordinarias, easque, uti nosti, haud leves sacræ functionis curas sic tenuit, ut omne literarum commercium, quod mihi cum amicis est, in hunc differendum diem fuerit. Intra paucas hebdomadas volumen sic satis grande excusum est, tribus typographiis operas jungentibus: quæ res fecit, ut quotidie ferme sex quaterniones forent calculandi: Atque iste labor tempus aliis meditationibus præclusit, iis quoque, quas communicatis abs te libellis tribuere decreveram. Eos ergo in secuturas nundi-

nundinas adhuc mecum teneri, concedes: ſimulque brevitati meæ condonabis. Dominus *Spenerus* hactenus ad me aliquoties, & nunc quoque perſcripſit, miſſis ſimul piis deſideriis ſeparatim in minori formâ recuſis. Conatum laudo, deſideriis vota jungo, ſed de ſucceſſu deſpero, ob deſperatam noviſſimorum temporum malitiam. Et rident Viri pientiſſimi laudatiſſimum inſtitutum quidam, qui Theologi audiunt, ſed mercenariam theologiam profeſſi. Fortaſſe iſtorum hominum mores in tuâ vitiorum literatorum decade ſuo merito traducuntur: labore uti non utilitate, ſic nec invidiâ carituro, ac odio. Sed aletheia victrix! Modò rem bene geras. Has horas, cum binis, quas adjeci, concionibus, boni conſule, ac vale cum Tuâ, abs meâ honoratiſſime ſalutatus.

Lipſiæ, d. 15. Octobr. 1675.

T. Plur. Rev. Cl.

ad preces & officia

L. Joh. Bened. Carpzov.

VII.
CHRISTOPHORI ARNOLDI AD SPIZELIUM.

Vir plurimum Reverende ac Celeberrime, Domine ac Frater in Christo Honoratissime.

Tristissimus certè casus Domini Fabricii p. m. Pastoris nempe mei, apoplexia in ipso suggestu, post finitum Exordium, lethaliter correpti (1), cum fatalia sibi verba textus Syr. 37, 28. repetere frustrà tentaret, effecit, ut ad Tuas respondere, supersederim: vices enim Concionatorias jam sustineo, donec novus à Senatu nostro successor propediem constituatur. Notas in Ferrarii Prolusiones de Infeli-

(1) Contigit id Anno 1676. d. 26. April. Fuit autem ille Joannes Fabricius primum Professor Theol. in Academia Altorfina & Ecclesiæ ibidem Diaconus, postea Pastor ad B. Mariæ Noribergensis, cujus vitam curate & erudite, uti solet, descripsit Summe Vener. D. Zeltnerus in vitis Theologorum Altorfin. p. 285. sqq. Filium habuit Celeberr. D. Joannem Fabricium, Theologum Helmstadiensem, & Abbatem Regiæ Lutteræ, paucis abhinc annis mortalium cœtui ereptum.

Infelicitate literatorum prorſus ignoro, ac miror fabulatorem iſtum, qui vel ſinè nummulo, ſibi parato, hanc Tibi de me narravit fabulam. Poſſent fortaſſis quædam à me dici de fato *Magii* (2) in Turcia, qui de tintinnabulis ſcripſit; de *Voſſii* filia (3) in mari Harlemico glacie, & un-

(2) Hieronymus Magius, Anglarienſis Hetruſcus, Vir elegantiſſime doctus, à Venetis in Cyprum miſſus, ut cauſis militaribus dijudicandis ac moderandis præeſſet, occupata Famaguſta, à Turcis Conſtantinopolim abductus inque carcerem detruſus fuit, in quo inter mille moleſtias omni librorum ſubſidio deſtitutus & ſolius memoriæ præſidiis innixus bina opuſcula, eruditis valde probata, unum de tintinnabulis, de equuleo alterum concinnavit. Cumque Imperatoris & Galliarum Regis ad Portam Ottomannicam Legatos, quibus illa dedicaverat Vir meliori ſorte longe digniſſimus enixe flagitaſſet, ut ſe è vinculis liberarent, præfectus carceri, memor damni, in Famaguſta ab ipſo pyrotechnicæ peritiſſimo Turcis illati, immiſſo in collum laqueo eum ſtrangulari juſſit die 27. Mart. A. 1572. vel 1573. vid. Bæl. Dictionar. Tom. III. f. 1848. ſq. & Geleb. Jo. Chriſt. Wolfii Carcerem Eruditorum Muſeum p. 35. ſq.

(3) Ipſa patris Gerardi Joann Voſſii verba, quibus & laudibus filiæ, cui Corneliæ nomen erat, litat, & fatalem ejus mortem deſcribit, è litteris ad Jo. Meurſium A. 1638. exaratis, adducere operæ pretium eſt. *V. Kal. Febr. ipſa Gerardi mei natali amiſi ſuaviſſimam majorem natu filiam Corneliam, virginem ea pietate, moribus illis, ac rei domeſticæ intelligentia & cura, illa ut de Latina taceam, Gallicæ, Hiſpanicæ, Italicæ linguæ peri-*

dis submersa, patrisque solatio, à trutina mercatorum sumto; de infelici item conjugio (quod eruditis ut plurimum

---

peritia, illa notitia tum omnis generis musices, tum & calamo & penicillo pingendi, ut tot bonis boni Numinis gratia concurrentibus, omnibus fuerit admirationi, qui nossent, fatendumque sit, non eam profecto minus sui sexus laudibus excelluisse, quam sui filiorum quos habui vel habeo quenquam. Quodque dolorem auget, ea mihi momento erepta, dum per glaciem rheda cum fratre Matthæo & sorore Joanna, Illustrissimique Polonici Legati filio fidei meæ commendato, nec non Ephoro ejus traha Leidam fertur. Non quidem quicquam imprudenter existimo hic factum à meis, (siquidem ea crassities glaciei erat, ut centenæ eodem tempore trahæ veherentur sine periculi formidine,) sed non impudens minus quam imprudens traharius, dum invitis sessoribus prævertere vult antecedentes, ad latus, ubi piscati antea fuerant, tenuique glacie aqua erat obducta, deflectens, omnes præcipitavit in aquas: unde prima quidem extracta Cornelia (heu nuper mea!) sed jam terrore & casu plane exanimata: cæteri vivi educti virtute potissimum, post Dei gratiam, Matthæi mei, qui ter in aquas insiluit, non sine magno sui periculo, ut succurreret alieno. Prope ista Leidam contigere, qua occasione filia est avito inlata sepulchro. vid. G. J. Vossii & Clar. Virorum ad eum Epistol. Part. I. p. 339. edit. Augustanæ cf. p. 345. sq. Quam vero præclarum constantis in adversis animi exemplum in filiæ exequiis præbuerit Vossius, in vita ejus epistolis præmissa his inter alia verbis prædicatur: *Vossius lectissimæ atque eruditæ filiæ Corneliæ prope inclytam Leidam aquis hiberno frigore concretis fidem frangentibus miserrime submersæ iturus exequias, cum corpus humandum ostendi sibi peteret,*

mum (4) peculiare eſt,) *Usberii* (5), *Miltoni* (6), *Heerbordi* (7): de *Bar-*
Oo 5 *læi*

---

ret, atque ægre ab amicis, quod crudum vulnus ſic refricari crederent, id obtineret, ubi vidiſſet, dictavit ipſe adſtantibus ſolatia, monuitque divinæ acquieſcendum eſſe voluntati, ac nihil fieri ἄλογον παρὰ τῷ λόγῳ τῶν ἡμετέρων, κἂν ἡμῖν οὕτω φαίνεται.

(4) Extat Gottfr. Bœttneri diſſertatio de malis Eruditorum uxoribus, Lipſiæ A. 1705. publice ventilata. Conf. Clar. Jo. Ad. Bernhardi *Kurzgefaſte curieuſe Hiſtorie der Gelebrten p. 312. ſqq.*

(5) De Henrico Uſſerio, Archiepiſcopo quondam Armachano & Hiberniæ Primate, cujus nepos fuit Jacobus Uſſerius, tot ſcriptis & meritis famigeratiſſimus, tradit Henricus Filz Simon, Jeſuita Hibernus, in Britannomach. Miniſtrorum Lib. III. Gap. VI. p. 348. ipſi uxorem multorum annorum elucubrationes contra Bellarminum extorſiſſe, conſecraſſeque Vulcano, dictitantem, iniquam futuram eſſe concertationem inter hominem prolibus & domeſticis curis gravatum, & hominem omnis ſæcularis ſollicitudinis expertem. Vid. Bælii Dictionar. Tom. IV. f. 2852.

(6) Jo. Miltonus, ſcriptis ſuis pro Anglorum Regicidio famoſus, A. 1643. Mariam Powel matrimonii vinculo ſibi junxit, quæ vero mariti mox pertæſa ad lares paternos reverſa eſt, nec facile ad conjugem reditura videbatur. Is ergo, illa repudiata, nova jam ſponſalia cum virgine elegantis & ingenii & formæ celebraverat, emiſſo prius in lucem, ut hujus rei juſtitiam omnibus probatam daret, opere de Divortio: ſed ante nuptias illa ad ſaniorem mentem regreſſa, maritoque ſupplex facta, cum eo in gratiam rediit. Vid. Bælium, plenius hæc enarrantem in Diction. Tom. III. f. 1988.

(7) De hoc vide, ſi lubet, quæ Tom. IX. p. 769. ſq. è B. Jo. Jac. Thurmii Diario itineris literarii diximus.

læi delirio melancholico (8) de *Vondelii* apoſtaſia

---

(8) Caſp. Barlæum, Virum cæteroquin elegantiſſimum, fuiſſe melancholicum animoque interdum ægerrimum, ex ipſius confeſſione conſtat. Ita enim is in literis ad Petrum Cunæum Amſtel. XII. Mart. A. 1632. datis, quæ inter Epiſtolas Celeberrimorum Virorum è ſcriniis literariis Jani Brantii Amſtelod. A. 1715. in 8. editis p. 118. habentur: *Haſce literas mihi invito & jam prorſus inerti extorſit uxor. Tanta enim jam animo meo inſedit triſtitia, ut pigeat & pudeat ad amicos & nominis mei ſtudioſos reſcribere. Incidi miſer in melancholiam, illa, qua ante annos IX. laboravi, multo graviorem. Nimiis me primum ſtudiis fatigavi, hinc obſtructionibus laborare cœpi, hinc quæ facilia ante, difficilia viſa ſunt, tandemque neſcio qua puſillanimitate cœpi mihi prorſus diffidere, ſenſique me imparem ferendo huic oneri. Hac imaginatione obrutus jaceo, ſedeo, pene mutus & elinguis, excors prorſus. Et cum miſera familiæ meæ ſors animum ſubit, vix ſum meus. Ita qui fortunatiſſimus fui, jam miſerrimus mihi videor. Rationes, quibus me erigis, etiam ſic à viris cordatis indies objiciuntur. Non ſum is, mi cognate, quem me arbitraris eſſe. Vana ac ſtolida perſuaſione provinciam hanc ſuſcepi. Sentio aliud eſſe privatim, aliud publice docere. Non eſt mibi ea animi præſentia, cum publice docendum eſt, quæ adeſt privatim docenti. Quin tanto jam quoque metu obſeſſus ſum, ut ne quidem ad privatam lectionem redire audeam. Valetudo afflictior eſt ex animi dolore, imaginationibus, etiam medicamentis. Somnus gravis & interruptus, totaque corporis œconomia turbata. Unicum ſupereſt præſidium in ſummi Creatoris miſericordia & omnipotentia repoſitum. Is me alias ex ſimili malo expedivit, ſed lente. Scis enim morbos illos diuturniores eſſe.* De extremo autem ejus morbo & morte varii rumores ſparſi ſunt. Petro Bælio nonnulli retulere, eum ſe pro vitreo habuiſſe, atque adeo

apoſtaſia (9) multiplici; de *Borelii* iſtius, cujus ſplendidam mentionem facit Cunæus in præfatione ad Rempublicam Ebræo-

adeo veritum, ne ab appropinquantibus in fruſtula comminueretur; alii, eum hanc ſibimet perſuaſionem induiſſe, eſſe ſe vel ſtramineum vel è butyro concinnatum, atque hinc ignem ſollicite evitaſſe, ne forte ab illo conſumeretur. Sunt &, qui perhibeant, eum, quod Spanhemius ipſi prælatus eſſet, in maniam incidiſſe, ſeque in puteum dediſſe præcipitem. vid. Bæl. Diction. T. I. f. 452.

(9) Claruit ſuperiori ſæculo in Belgio Juſtus Vondelius, maximi inter Poëtas Belgicos nominis Vir, biennio fere nonagenario major, cum fatis fungeretur, cui epitaphium valde honorificum, in B. Benthemii *Holländiſchen Kirch- und Schulen-Staat* Part. II. p. 551. obvium, Petrus Francius ſcripſit. In Religionis autem negotio vir fuit Chamæleonte mutabilior. Quum enim nativitate Anabaptiſta eſſet, in Arminianorum deinde caſtra tranſiit, annisque jam in ſenium vergentibus in Romanæ Eccleſiæ ſinum ſe recepit. De illius poëmatibus judicium fertur in *Journal Literaire* Tom. III. Part. I. p. 195. ſqq. Ejus vero in religione inconſtantia ibidem p. 204. notatur, additurque: *M. Vondel avoit toûjours beaucoup de ferveur pour la Religion qui étoit en vogue chez lui: Il étoit fort ignorant en matiere de Religion & par conſequent fort paſſionné.* Tandem autem Reformatis ſe aggregaſſe videtur. Sepultus enim eſt Amſtelodami in novo Reformatorum Templo (*Nieuwe-Kerck,*) tumuloque hoc inſcriptum elogium:

VIr phœbo & MVſIs gratus VondeLIVs bIC eſt.

vid. Benthem. l. c. p. 550. coll. Part. I. p. 46. & 49.

Ebræorum (10), fanaticismo, & perspicillis, & conversione Tartarorum; de *Swammerdamo* (11) è grege Quackerorum, Amstelodamo nuper relicto, Pisas abeunte, ad amicissimum *Stenonem* suum; ut unà cum isto papicola fiat. Verùm odiosa hæc sunt; & seculum hoc suos patitur censores. Collegi etiam nonnulla, *de libris ex infortunio quasi natis*

(10) Invidenda certe sunt elogia, quibus Petrus Cunæus Joannem Borelium, potentissimis tum Zelandiæ Ordinibus a secretis, in laudata præfatione affecit, inter cætera professus, neminem se scire, in quo plus præsidii Hebraismus, quam in ipso, habeat. Verum num in hunc ab Arnoldo dicta conveniant, subdubito. Forsitan Vir eruditissimus eum cum Adamo, quem Kœnigius in Bibliotheca sua f. 125. minus recte Abrahamum vocat, Boreel confudit, in Zelandia A. 1603. ex eadem forte stirpe natum, Hebraicæ linguæ ibidem gnarissimum, qui, teste Jo. Hoornbeeckio in summa Controvers. Lib. VI. p. 429. separatum moliebatur ab omnibus in Christianismo Ecclesiis cœtum, ideo, quod putabat, Ecclesiam omnem Christianam ab ævo Apostolico, quamdiu defuerunt doctores infallibiles, apostaticam esse. Vid. de eo ejusque scriptis Sand. Biblioth. Anti-Trinitar. p. 144. Benthem. l. c. P. I. p 895. Hoornbeeckii Apologia pro Ecclesia Christiana non apostatica, ipsius libro: *Ad Legem & Testimonium* &c. opposita, & Gottfr. Arnoldi Hæresiologia Part. III. Cap. VI §. 28. sqq. f. 67. sqq. sed certi nil hic definire audeo.

(11) Swammerdamum aliud haud novi præter eum

tis (12) ſed ſus Minervam. Welchius noſter,

---

eum, quem Morhofius, utpote virum in indaganda omnium inſectorum natura admirabilem, maximis laudibus cumulat in Polyh. Tom. II. Lib. II. Part. II. p. 471. Et hunc ipſum indigitaſſe Arnoldus mihi videtur ex iis, quæ ſumme Vener. D. Weiſmannus in Hiſtor. Eccleſiaſt. Part. II. p. 744. annotavit, ubi & quædam de Nicolao Stenone dicuntur.

(12) Argumentum hoc ſane non indignum foret, quod plenius excuteretur Campus hic pateret ampliſſimus, & occaſio eſſet diſſerendi de libris, quos paupertas, exilium, perſecutiones, bella, exauctoratio, propinquorum obitus, morbi, bibliothecarum incendia, vincula aliaque adverſitatum genera pepererunt. Nobis vero heic non licet eſſe adeo prolixis. Exempli tamen cauſa unicum duntaxat iſtiusmodi librorum genus tangemus, memoraturi breviter nonnullos eruditos, qui in captivitate vel in calamitatis ſolatium vel in ſui defenſionem quædam opera elaborarunt. Reticebimus autem eos, quorum jam meminere Viri Doctiſſimi, Jo. Chriſtoph. Wolfius in ſingulari ac eleganti diſſertatione, quam *Carcerem Eruditorum Muſeum* inſcripſit, Theodorus Gruſius *in Vergnügung müſſiger Stunden* Part. VI Cap. I. D. J. A. Fabricius in Biblioth. Lat. Vol. III p. 206. ſq. & D. C. A. Heumannus in egregiis notis ad Scævolæ Sammarthani Elog. Lib. V. p. 263. En ergo tibi alios ab illis prætermiſſos. *Jo. Fritbus*, martyr Anglicanus, utpote religionis cauſa A. 1533. in cineres redactus, cum adhuc in vinculis haberetur, adverſus Thomam Morum contra corporalem Chriſti in ſacramento præſentiam ſcripſit, licet catenis ita fuerit oneratus, ut vix commode ſedere potuerit. Succinctam libri epitomen dedit Gilbertus Burnetus in Hiſtoria Reformationis

noſter, uti valet? ſi melius, benè eſt: τάχ' ἄυριον

tionis Eccleſiæ Anglicanæ Vol. I. f. 97. edit. Latin. Genev. A. 1689. *Petri Brulii*, itidem ob religionem Tornaci A. 1545. combuſti, epiſtolas copioſas, divinoque pro veritate Zelo refertas, quas in vinculis exaravit, Ludovicus Rabus in Martyrologio ſuo Lib. V. C. XXIV. f. 678. ſqq. ad poſteros transmiſit. *Faninus Faventinus*, qui pariter fortiſſime pro Chriſto ad necem uſque dimicavit, in carcere præter alia duos libros de Dei attributis, duos de confeſſione, ac totidem de characteribus, quibus fideles ab infidelibus optime diſcerni queant, conſcripſit, teſte eodem Rabo l. c. G. XXXII. f. m. 729. *Joannes Mollius Mont Ilcinus*, qui & ipſe martyrii lauream adeptus eſt, inter fœdi carceri ſqualores luculentum & peregregium commentarium in Geneſin concinnavit. vid. l. c. C. XXXVI. f. 765. *Jo. Meſſenius Scandiam ſuam illuſtratam* in vicennali captivitate elaboravit. vid. *Hamburg*. Biblioth. Hiſtor. Cent. VI. p. 35. *Georgius Zeæmannus* publicum & perenne captivitatis ſuæ Ehrenbergicæ monumentum eſſe voluit librum precum, Norinb. A. 1632. in 8. h. t. editum: *Bibliſche Bet. Quell und Ehren-Cron uff Ehrnberg aus dem himmliſchen Paradiſsgarten zuſammen geflochten.* Simili labore carceris moleſtias lenivit *Franciſcus Encenas* Hiſpanus, de quo vide, ſi placet, ſæpe laudatum Rabum l. c. Cap. XXII. f. 670. *Jo. Nicolaus Maurocordatus*, Celſiſſimus Wallachiæ Princeps, ſuperioris belli Turcici tempore ab Auguſtiſſimi Imperatoris noſtri militibus in Tranſylvaniam abreptus, commentarium ſuum de Officiis Græco idiomate in captivitate tanquam per otium compoſuit, ac deinde libertate iterum donatus Bukureſtii A. 1720. typis in 4. exſcribendum curavit, recuſum poſtea Lipſiæ cum verſione

Latina

τάχ᾽ ἄυριον ἔσσετ᾽ ἄμεινον! Rumor de Regina ista, quæ in carceribus nostris olim habitavit, prorsus inanis fuit: In urbe nostra nunc ancillatur, locum, nec animum mutans; qui libidinosus est. Exemplum disputationis suæ Wagenseilius, quem ob id rogavi, per alios jam misit. Imaginem Tuam, & osculis, & gratiis dignam, lætus accepi. Compiegnius, ex recutito dudùm Christianus factus, & Parisiis nunc degens, insignem, ac eruditum Car. de Veil commentariolum in Canticum Canticorum hoc anno ibidem editum, mihi transmisit; in quo cum vitula Bocharti arat, ac longos sæpè sulcos ex illo ducit. Clarissimi Reiseri Bibliothe-

---

Latina Viri Clar. Steph. Bergleri sumtibus Thomæ Fritschii. *Christianus Democritus*, vel vero nomine Jo. Conr. Dippelius in carcere Danico conscripsit *Gedancken über* Jac. *von* Melle Comm. de simulacris aureis in Bornholmia inventis, *wie auch von dem in Jütland gefundenen güldenen Horn.* Carceri natales quoque suos debet Summa Golloquii Joannis Rainoldi cum *Joanne Harto* de Capite & Fide Ecclesiæ, Latine Henrico Parrao, Glocestriensi Episcopo, interprete Londini A. 1611. in fol. edita. Colloquium enim illud cum Harto, familiæ Ignatianæ Sodali, eo tempore habitum fuit, quo is in arce Londinensi captivus tenebatur. Huc refer etiam *Ernst Christoph Hochmanns von Hohenau Glaubens-Bekanntnuss geschrie-*

bliothecam Auguſtanam (13) ære meo libenter redimam: Scrutinium Tuum mihi deeſſe adhuc, video; unà cum epiſtolâ ad Meibomium. Alteram de Atheiſmo eradicando ad Reiſerum anno 1669. poſſideo quidem, ſed ſine Ejus diſquiſitione epiſtolica, verùm unà cum literati hominis receſſu. Hæc, inquam, incerto mihi crucem figunt. His vale, Amicorum Eruditiſſime, & in Tuis porrò habe

Norimb. d. 5. Maji
1676.

C. Arnoldum.

V. Quæ-

ſchrieben aus ſeinem Arreſt, *nebſt einer Rede an die Juden* A. 1703. in 12. nec non *Gottlieb Coberi Veſper-Glocke*, uti ex dedicatione Chriſto Servatori inſcripta videre eſt.

(13) Innuitur hic Index Manuſcriptorum Bibliothecæ Auguſtanæ ab Antonio Reiſero A. 1675. in 4. in lucem emiſſus cum duplici adpendice, quorum prior eos auctores recenſet, quorum ſcripta primis ab inventione artis typographicæ annis ad initium uſque ſæculi XVI. ſunt impreſſa, poſterior eos, qui vel ortu vel officio & munere publico Auguſtani in patria & alibi ſcripta publicarunt, item, qui partim manuſcriptos Codices e Bibliotheca ediderunt, partim typis Auguſtanorum ſunt uſi.

V.

Quædam

JO. BUXTORFII SECUNDI SIVE FILII

AD

THEOPH. SPIZELIUM

Epiſtolæ ex autographis.

I.

Vir Clariſſime, & Doctiſſime.

Literæ tuæ, cum adjuncto munere literario de Re literaria Sinenſium (1) recte mihi ſunt redditæ: Utrumque quo mi-

(1) Theophili Spizelii de re literaria Sinenſium Commentarius, in quo Scripturæ pariter ac Philoſophiæ Sinicæ ſpecimina exhibentur, & cum aliarum gentium, præſertim Ægyptiorum, Græcorum, & Indorum reliquorum literis atque placitis conferuntur, Lugduni Batavorum typis A. 1660. in 12. exſcriptus eſt, cum auctor in itinere literario verſaretur. Exemplar illius inter reculas meas obſervationibus variis & non contemnendis ipſa Spizelii manu ornatum paſſimque emendatum me adſervare alibi jam dixi. Memorabile vero eſt ejus de ſuo hoc opuſculo judicium, quod in vita ſua à ſemetipſo conſcripta, & Memoriis Theolog. Pippingianis Decad. III. p. 363. ſqq. inſerta tulit, ingenue cenodoxiam ſuam mentemque laudis juſto appetentiorem, qua ductus & hunc libellum & Elevationem

minus exspectatum, tantò fuit gratius officium, ceu testimonium magni erga hominem, nec notum, nec quicquam tale meritum, affectus. Ei ut respondeam, & mutuum amorem, quoad mea tenuitas permittet, reponam, dabo operam. Quamvis plura fortè de me tibi pollicearis, quam ego præstare possim. Pro eruditissimo tuo de Sinensibus scripto, quo me donare voluisti, habeo gratiam. De eo judicare superat meas vires, qui, ut verum ingenuè fatear, in his non sum valdè exercitatus. Hebræi de rebus Indorum pauca habent ἀξιομνημόνευτα: quæ recentiores de illis scribunt, ex Græcis, & Latinis pleraque sunt excerpta, nisi quod illi his multa de suo affingant, de quodam nobis ignoto Judæorum regno in illis terræ partibus. Qui ex Gentilium Scriptoribus antiquis, Sacri Codicis Hebræi integritatem impugnare, & falsi eum coarguere conantur, profanum suum produnt animum, quod non magis vel fidei, vel authori-

nem relationis Monteziniana scripserit, confessus l. c. p. 367. sq. Ob hoc autem opusculum & alia eruditionis suæ specimina, Lipsiæ antea jam edita, Spizelius inter eruditos præcoces referri meretur. vid. Jo. Klefekeri Bibliotheca eruditorum præcocium p. 359. sqq.

thoritatis illius lectioni tribuant, quam his. Quo nihil rebus Sacris contumeliosius, & perniciosius excogitari potest. Quid hæc Crisis sit paritura, docebit tempus, & jam nunc docet, dum passim jam à Pontificiis varia in Hebræorum Codicum integritatem injuria, in publicum scripta evolant, Capellianæ Criticæ principiis innixa. Abrahamus Ecchellensis Romæ edidit Catalogum librorum Syrorum, tam Ecclesiasticorum, quam profanorum, cujus author Hebedjesu (2), latinâ versione à se donatum, & notis illustratum. Eum ego quidem nondùm nactus sum: sed Parisiis ad me scriptum, illum mole quidem parvum, sed grandiorum in multos de literis Sacris bene meritos viros maledictorum pondere esse gravissimum, (quos inter, nî fallor, Pater meus b. m. & ego quoque sumus) & totum Capellianis principiis innixum, & Codicis Hebræi authoritatem enervantem. Sic nuper quidam Johannes Fronto, Gallus, professione Canonicus Regularis, Epistolam edidit, ad Illustrissimum

(2) De Hebedjesu nec non de Abrah. Ecchellensi vid. Bælii Diction. P. I. f. 16. & P. II. f. 1045. & 1402.

Harlæum, Rothomagensem Archipræsulem de Scriptura, & Ecclesia, fermento Moriniano & Capelliano totam tumescentem. Rectam tamen mihi, Vir Præstantissime, viam insistere videris, qui Sacri Codicis authoritatem asserendam suscipis. De loco Esa. 49, 12. (3) tua expositio mihi non displicet, sed recta videtur: nihil causæ video, cur de Sinis explicetur. Affinitas nominis nimis infirmum est argumentum. Hebræi communiter de Meridionalibus exponunt populis, quia mentio Septentrionalium, & Occidentalium præcedit, Orientem vero intelligi volunt per מרחוק. Videatur Abarbanel. Kimchius tecum facit. Et accuratior totius loci Analysis facile detegeret futilitatem alterius expositionis. Nescio, utrum etiam consulueris in hoc tuo libro Claudii Dureti librum Gallicum, quem vocat. *Thresor de l'Histoire des Langues de cest Univers.* In eo quædam

(3) Neutiquam videlicet cum illis fecit Spizelius, qui l. c. סיני pro Sinis accipiunt, sed potius ibi innui arbitratur posteros הסיני, cujus mentio fit Gen. X. 17. in finibus Arabiæ habitantes, Hevæorumque vicinos, quos etiam novit Josephus Antiqu. Lib. I. C. VII. vid. Comment. de re liter. Sinens. p. 6.

dam etiam de Sinitis habet, & varios Anthores citat, quos nescio an omnes videris. Quæ scripsisti de conatu (4) quorundam decem Tribus deperditas inveniendi, atquè adeò ostendendi, grata fuerunt. Miror non Judæos, quod illi his narrationibus fidem habeant, (quod enim quisque optat, id facilè credit,) sed Christianos, qui hæc non tantùm ipsi credunt, sed aliis etiam persuadere conantur. Quos verò tu nominas, qui hâc de re scripserint, eorum nullum ego vi-

 di.

---

(4) Aaron Levita, alias Antonius Montezinius, Lusitanus, in Indiis sæculo superiori medio peregrinatus, & hinc reversus Amstelodami Menassi ben Israël multa de decem tribubus Israëliticis adhuc in America superstitibus narravit, atque sic occasionem ipsi præbuit scribendi librum, cui titulum indidit *Spes Israëlis*, de quo vid Celeb. Wolfii Bibliothec. Hebr. Part. I. p. 125. & 783. nec non Part. III. p. 707. Putidissimum vero hoc commentum confutavit B. Spizelius, in lucem Basileæ A. 1661. in 8. emissa *Elevatione Relevationis Montezinianæ de repertis in America tribubus Israëliticis, & Discussione argumentorum pro origine gentium Americanarum Israëlitica à Menasse Ben Israël in* מקוה ישראל *seu Spe Israëlis conquisitorum.* Librum hunc dedicavit Buxtorfio & Jo. Henrico Hottingero, principibus ejus ævi philologis. Dedicationi

di. Scio Judæos omnia conquirere, sed his omnibus, qui perspicaciores sunt, incertam fidem adhibent. Credo hæc talia à sagacioribus inter eos spargi, ut plebem suam in fide, & spe Judaicâ tanto facilius contineant, & liberationem tantò patientius exspectent. Aliqua hac de re etiam produxi in Præfatione Libri Cosri. Ego hæc omnia pro meris fabulis, & figmentis habeo, & vix digna, quibus legendis tempus aliquod tribuatur. Duabus illis Epistolis, quas in Præfatione Libri Cosri publicavi (5) tertia adjuncta est de Regnis Judæorum, eorumque potentia, sub Imperio Prestegani. Sed ea mihi

---

tioni autem adjecit Buxtorfii de Judaico isto conatu epistolam, A. 1661. mense Febr. exaratam, cujus αὐτόγραφον itidem in manibus meis fuit.

(5) Duas illas epistolas Buxtorfius decerpsit è libro Isaaci filii Abrahami, nepotis Jehudæ Akrisch, cui titulus קול מבשר *Vox Evangelistæ*, easque cum versione Latina præfationi Libri *Cosri* Basileæ A. 1660. in 4. excusi indidit. Prima à R. Chasdai, filio Isaaci ad Regem Cosræorum, altera eaque responsoria à Josepho, Rege Togarmorum, ad Raf Chasdai, Aechmalotarcham, filium Isaaci fil. Esræ, Hispanum, scripta esse perhibetur. Utraque anilibus fabellis scatet, & gloriosum simulque in commentis fingendis fœcundum ingenium Judaicum, judice Buxtorfio, plus satis prodit.

hi ita absurda visa sunt, ut, cum maximè ad institutum meum non fecerint, tum publicare erubuerim. Communicavi eam D. D. Hottingero, qui his de rebus ex professo scribit. Quæ de Batavorum studiis scripsisti, ea grata fuerunt. De Michlol Jophi, jam ante audivi, à Judæo illo ipso, qui eum edit. Jam diu est, quod David Kohen de Lara librorum illorum, de quibus scribis, edendorum spem fecit. Catalogum librorum Arabicorum D. Golii non vidi; sed nec adeò curiosus hactenus in his fui, cum Linguæ Arabicæ peritiam mihi non vendicem. Undè non est, quod illo teipsum fortè prives, & mihi communices, cum tibi magis possit servire, quam mihi, nisi tamen residuum aliquod habeas, quo carere possis. Vossius per me licet ut retineat suam sententiam, me nunquam habebit sibi ὁμόψηφον: & hæc ejus sententia magna ex parte innititur principiis Capellianæ Criticæ. Prolixiorem equidem tua Epistola requireret responsoriam, sed quia spem facis tui ad nos adventus, coràm facilius de singulis fusius conferendi dabitur occasio, ut & de aliis. Tabulam hujusmodi Sinitarum numeratoriam, qualem exhibuisti pag. 215.

tui libelli, nuper vidimus apud Legatos Moſcovitarum, hac tranſeuntes, qui eâ utebantur, ac promptiſſimè & expeditiſſimè quævis numerare poterant. Sed deſino. Uti denuò Tibi pro amiciſſima hac compellatione tua gratias habeo, ita viciſſim, quæcunque tibi grata à me proficiſci poſſunt, offero, & ſpondeo. Vale, Vir Doctiſſime. Dab. Baſil. 10. Novembr. 1660.

Tuus omni officio, & amore

Joh. Buxtorfius.

II.

Vir Clariſſime, & Doctiſſime.

Quantas tibi pro eo, quem erga me teſtaris, affectu debeam, malim reipſa, quam verbis, exprimere, ſi modo mea tenuitas tale quid præſtare poſſit, & occaſio exoptata ſeſe offerat. Nec ætas, nec otium, nec valetudo, cum quā mihi perpetua lucta, mihi permittunt eſſe verboſo. Pro transmiſſis Catalogis librorum Orientalium iterum gratias tibi me debere agnoſco. Gratum fuit videre deſideratum Catalogum libro-

librorum Syrorum Hebed Jesu, quod ejus desiderium mihi excitarint literæ Parisiensium; quamvis in eo in me, vel Patrem meum in specie nihil reperiam, quod mihi bilem concitare posset. Quod Abrahamus ille Ecchellensis mavult de Códicum Hebraicorum integritate Capelli, quam nostrum sequi judicium, nec miror, nec indignor. Antea scivi, plerosque Pontificios ambabus manibus illam Criticam amplexuros, & eâ in rem suam usuros. Ecchellensis ille est homo futilis, nullius solidæ eruditionis in propria lingua, nedum Hebraica, Thraso gloriosus, vanus, adeoque etiam improbus, uti eum depingunt editis scriptis Valerianus de Flavigny, Doctor Sorbonicus, & Gabriel Sionita (1). Cum talibus litem inire, est cum muliere furiosa, & impudica litigare. Plures hujusmodi fœtus pariet bella illa Critica

 Sal-

(1) Dissidiorum inter Gabrielem Sionitam & Abrahamum Ecchellensem eo tempore, quo Biblia Polyglotta Parisiensia immensis Michaëlis Jayi sumptibus adornabantur, exortorum historiam fuse & curate tradit Jacobus le Long in Bibliotheca Sacra Tom. I. f. 28. sqq. edit. Parisiensis recentissimæ. Pro Sionita stabat Flavignius & Banneretus, pro Ecchellensi vero Joannes Morinus. Utrinque atrocissimis conviciis res acta est.

Salmuriensis. Dureti librum habeo ex prima editione. Si videre desideras, commoda occasione transmittam. Grandiusculus enim est in 4. Aut, si proprium desideras, poterit, nî fallor, exemplar Genevâ haberi usque ad nundinas Argentinenses, & quidem ex secunda editione, quæ priore, quam ego habeo, est auctior. Curabit id filius meus. Novos illos Authores de Israëlitis Americanis, ut antea scripsi, hactenus non vidi, nec quicquam antea de illis audivi. Omnes illæ relationes, tam sunt fabulosæ, ut mirer, inter Christianos esse, qui fidem illis adhibeat. Ille Author, quem ego in præfatione Cosræana produxi, omnes alias pro fictitiis habet, exceptâ eâ, quam ipse affert. Judæi communiter non magnam fidem illis adhibent, & fatentur, mirum esse his temporibus, quibus omnia habitata loca Orbis penetrantur à Christianis, nihil de iis ad nos deferri. Coguntur credere, decem tribus alicubi latere, quia & illarum reductionem, & cum reliquis conjunctionem tempore Messiæ futuram credunt. Cosroëm, quibus Ecchellensis meminit, non puto esse eum, qui libro Cosri nomen dedit: quia deprehendi, כוזר hîc sumi non pro Nomine proprio viri, sed Regionis,

nis, ut in præfatione docui: & Rex ille aliud nomen habere scribitur. Cæterum totum illum Catalogum non adeo magni facio: Authores puto plerosque esse satis recentes, & eo tempore scriptos, quo Ecclesiam jam magna superstitio invasit. Hoc etiam fine, & scopo ab Ecchellensi est editus, ut ex eo Pontificiorum dogmata confirmentur, &, ut ille ait, Hæretici convincantur. Quamvis multa etiam ab illis violenter detorqueantur. Nomina Authorum videntur in Catalogo: de illis vero judicare, quia iis destituimur, est difficile. Ab hujusmodi rabulis eos sinceros, & indelibatos expectare, frustra est. De his vero judicium permitto iis, qui profundius quam ego in hæc studia Syriaca; & Arabica &c. se dimittunt. Ego plus satis negotii reperio in solis libris Hebraicis, intra quorum fines subsisto, vel saltem reliquarum linguarum Orientalium studium, extra sacras literas extendere operosius, nec potui, nec volui. Occupor nunc in paranda ad prelum nova editione Synagogæ Judaicæ Patris mei, sed, ad varias virorum doctorum flagitationes, non solum recensitâ, sed innumeris novis accessionibus ampliatâ, & locupletata; si modo per vires, & valetu-

dinem

dinem absolvere liceat. Quia video multorum manibus teri, quædam uberius explicanda, quædam etiam addenda duxi. Propediem prelo submittetur. His vale, Vir Clarissime, & me amare perge. Dab. Bas. Kal. Decembr. Anni 1660.

Tibi omni officio, & labore
deditissimus
Johannes Buxtorfius.

III.

Vir Clarissime, & Doctissime.

Iteratas tibi gratias debeo, non solum pro literis humanissimis, sed & pro transmisso & communicato illo programmate Nihusii, Apostatæ & Thrasonis impudentis. Quid de consensu Ecclesiarum Orientalium in Dogmaticis statuendum sit, ego non habeo dicere, qui paucissimos Christianorum Orientalium libros vidi: quæ vidi, in illis deprehendi in nonnullis consensum cum nostris Ecclesiis, in aliis dissensum, & fermentum Pontificium redolentia. Nescio etiam cujus

cujus antiquitatis, vel fidei ſint ſinguli. Animadverti etiam ex verſionibus Biblicorum librorum in quibusdam libris Biblicis, illos plerumque cum LXX. interpretibus ſæpius quam cum Textu Hebræo convenire. Non dubito, ſi nimium de illorum conſenſu velimus gloriari, quin Ecchellenſis, & ejus ſimiles, multum ſint nobis facturi negotii. Quantum illis tribuendum ſit fidei, etiam inde mihi ſuſpectum, quod, ut à fide dignis accepi, & qui illas regiones ex parte peragrarunt, incredibilis inter eos regnet ignorantia in rebus fidei. Fieri etiam poteſt, ut Pontificii multùm in illis regionibus invexerint ſuperſtitionis. Sed hæc illis relinquo, qui illarum linguarum, & rerum Orientalium ſunt peritiores. D. Hottingerus hîc regnat, & ſuâ tum peritia, tum diligentiâ, & indefatigabili φιλοπονίᾳ multum præſtare poteſt. Pro Dureto filius meus jam Genevam ſcripſit, ſi illic adhuc proſtent exemplaria, accipiet unum, & alterum, ut & Frontonis Epiſtolam, quam tamen puto vix ibi repertum iri, ſed Lutetiis quærendam eſſe. Edowardi Leighi Criticam Sacram non vidi, nec de eâ audivi. His nundinis accepi Horas Talmudicas Lightfooti. Quod ad

Samue-

Samuelem Mey attinet, annus eſt, ex quo primùm ad me ſcripſit Auguſtâ Vindelicorum. Gloriatur de multis à ſe conſcriptis libris; quales ii ſint, neſcio. Cabalæ inprimis jactat peritiam. Natione eſt ex Comitatu Tyrolenſi, ex nota & inter Judæos celebri familiâ. In re etiam ibi lauta fuit: Cur illum Comitatum ita nudus deſeruerit, & omnibus deſtitutus mediis, ipſe enarrat. Lites magnas habuit cum Fratre ob hæreditatem paternam ampliſſimam. Quo animo Chriſtianam religionem ſit amplexus, an ex Chriſti amore, vel fratrum Judæorum odio, neſcio. Ore eum profitetur, ſed circa Baptiſmum tergiverſatur, prætendens, ſe non prius eum ſuſcepturum, quam Judæos & falſa ipſorum dogmata refutârit. Quoad doctrinam & eruditionem ejus, certum eſt, illum & Linguæ Hebrææ, & rerum Judaicarum eſſe peritiſſimum, ſed ineptum ad eam docendam. De fundamentis Grammaticis nihil novit, elegantiſſimas autem, & eruditas ſcribit Epiſtolas Hebraicas. Videtur autem mihi, tum ex nimiis ſtudiis, tum ex litibus illis cum fratre, & perſecutionibus, de quibus conqueritur, deliquium aliquod mentis pati. Quæ jactat, omninò magnam

gnam præ se ferunt vanitatem. Gloriosus est, ut Judæi omnes, maxime cum, inter Judæos vivens, magno in honore fuerit habitus, & splendidè vixerit semper. Bonis consiliis non obtemperat. Quæ de Lugdunensibus gloriatur, nescio quo fundamento nitantur. Sunt Leydæ jam Abendanæ, & David Kohen de Lara, quibus erit ludibrio. Cerebrum habet confusum, & heteroclitum. Hic quosdam studiosos cœpit informare in linguâ Hebraicâ, per non multos dies, idque meo scitu, & suasu: postea gloriatus est, se illos tam brevi temporis spatio absolvisse, & à me Professorem factum esse, eoque nomine petit sibi dari testimonium. Delirium est hominis, cujus me miseret. Si quis eo uti vellet, ad legendos & exponendos libros Rabbinicos & Talmudicos, in his posset alicui esse usui. Nescio, quid tandem de illo sit futurum. Monui ipsum aliquoties, si seriò Christianam religionem profiteatur, ut alicubi se baptizari curet, tunc futurum, ut tantò major fides ipsi habeatur, si non, suspectam fore professionem, sed frustra. Vix ad Judæos revertetur: quomodo inter Christianos, seu quibus mediis sit victurus, etiam non video. Deus ipsi det sanam mentem. Vereor ne tandem

dem prorsus mentis fiat impos. Hâc vice propter varias distractiones plura non licet. Quæ de decem deperditis Tribubus Israëliticis colligis,& meditaris, & mihi, & aliis visu ac lectu grata & jucunda sunt futura. Non est autem opus, ut aliqua eorum huc ad me mittas, cum spem facias adventus tui & alloquii: maxime cum nunc præter valetudinis curam, etiam aliis laboribus abstrahar. Miror, illorum, quorum de hoc argumento mentionem facis, nihil hactenus huc allatum esse. Vale Vir doctissime, & me ama.

Dabam Basil. 15. Decemb. A. *1660*.

Tibi omni officio, honore, & amore

addictissimus

Joh. Buxtorfius.

Rogo, Samueli Mey præsens tradi cures epistolium.

IV.

Vir Clarissime, & Doctissime.

Quod eas, quas D. Carpzovio inscriptas, tuæ curæ committere ausus sum,

ſum, tam benevole & promptè curâris, pro eo gratias ego, quas debeo, Tibi habeo: nec ipſi ingratum feceris officium, cui haſtenus grata mea eſſe qualiacunque alloquia abunde animadvertere potui. Samuelis Mey importunitatem ſenſi, antequam huc veniret; ſenſi, dum hîc eſſet, & ſentio, dum abeſt, ex flagitationibus ſeu ſtolidis, ſeu impudentibus, teſtimonium petendo de eo, quod nunquam fuit, nec futurum eſt. Conqueritur de conflato aliquo ære alieno, & penuriam ſuam non diſſimulat. Potuiſſet hîc, ſi voluiſſet, gratuito hoſpitio & cibo vivere diutius. Sed vellet ſplendide, & pro Rabbinica ſua gravitate ali, nutriri, veſtiri. Eam, quam habet veſtem, ipſi hîc procuravi. In mandatis habebat ſartor plicaturam addere, & honeſtius nonnihil eam perficere: oblatum ei ſimul fuit pallium cum tibialibus. Noluit acceptare, & hoc ipſum, quod accepit, obtrudendum ei fuit. Si bonorum quorundam beneficentiâ poſſetis eum liberare, & viatico aliquo inſtruere, vos ipſos ſarcinâ aliquâ liberaretis. Scribit, ſe libros ſuos MMST. quos in Bavaria Fridbergæ depoſitos habebat, recepiſſe, inter quos ſit גלי רזיא (1). Id puto eſſe mendacium.

(1.) Vide, quæ de libro hoc erudite monuit Summe Vener.

Quæso expiscare, & jube illos tibi monstrare. Quæ de Teraphim dicit &c. ea habeo pro somnio. Miser est, nec scio, quid tandem sit facturus. Quæ de animadversionibus D. Hottingeri Thesaurum Philologicum scribit, meræ sunt offuciæ, & hominis non satis sani indicia. Displicet, quod Christianismum non tam amore Christi, quam odio Judæorum amplectatur. De testimonio nuper ei scripsi, me non posse ipsi gratificari. Causas disertè addidi, ut mentem meam potuerit intelligere; nec scio, quid jam possim addere. Si tuum propositum de Historia decem tribuum deperditarum quâ in re juvare possim, conferam lubens, quicquid vel à me, vel ex mea Bibliotheca proficisci potest. Si prius eam non publici juris facere decreveris, quam huc veneris, ipsemet videbis, an mea opera tibi possit esse hanc ad rem usui.

Quod ad Inscriptionem Americanam (2.) transmissam attinet, nihil eâ est insulsius. Si Hebraica, insulsa est interpretatio Menassis,

---

Vener. Wolfius in Biblioth. Hebr. Vol. II. p. 1274. sqq. & Vol. III. p. 1179.

(2.) V. d. Spizelii Elevationem Relationis Montezinianæ p. 68. sqq.

Menaſſis, inſulſa concluſio, quam elicit. Quomodocunque legatur, nullum reddit ſenſum, nec vel voces, vel phraſes, ſi ſignificativæ ſint, genium ſpirant Judaicum: vel figmentum eſt merum, quod tamen non puto, quia nimis foret ſtolidum, nec à Judæo, qui quidem linguæ ſuæ vel minimam cognitionem habeat, profectum exiſtimo: vel voces ſunt peregrinæ, literis Hebræis expreſſæ: Sciendum eſſet, an hæc Inſcriptio ſit perfecta, an verò ex prolixiore hæc duntaxat ſint compoſita: an lapis antiquitatem oſtentet, quæ literarum forma, & figura? Quid ſi forte à Chriſtiano aliquo, Hebræarum literarum notitiam aliquam habente, animi, vel memoriæ cauſâ, ut ſæpè fieri ſolet in locis hujusmodi, ſeu Nomen ſuum, ſeu aliquid aliud ita fuerit ſaxo inſculptum! Senſum hujusmodi Inſcriptionibus inferre, ubi illæ non à ſe eum fundunt, luſus potius eſt ingenii noſtri, quam melioris mentis expreſſio. Et concluſio Menaſſis ridicula, neſcio an reſponſum mereatur. In illa inſunt non voces, aut verba, ſed literæ quædam Hebraicæ ſaxo inſculptæ reperiuntur. Ergo decem tribus eò abductæ, & illic reſiduæ. Miſeri Judæi, quia decem tribuum reductionem credunt, credere quoque coguntur, illas

alicubi esse superstites, quamvis fide fluctuante. Contuli aliquando eâ de re cum Rabbino Judæo, qui, post multa tandem eò devenit, ut diceret, licet ipsi hoc ignorent, tamen Deum, qui per Ezech. Tribuum conjunctionem promisit, sciturum, quomodo, vel undè eas velit reducere. Sed plura nunc non licet. Vale, Vir Clarissime, & me ama. Bas. 11. Jun. 1661.

Tuus omni amore, & officio
Johannes Buxtorfius.

V.

Reverende, & Clarissime Vir, Amice honorande.

Cum præsentium exhibitor, Juvenis honestissimus è nostratibus mihi significaret, se in itinere, quod suscepit, Augustam vestram quoque, inter alia loca transiturum, & pro more sua quoque officia offerret, volui eâ occasione uti, ac hoc epistolio memoriam amicitiæ nostræ refricare, simulque eum tuæ humanitati commendare. Nuper ex Pastore quodam Marchico intellexi, te Muneri Ecclesiastico in urbe vestra admotum esse, quo nuntio sum gavisus, Deum veneratus, ut

sancta

ſancta hæc Tua vocatio cedat ad nominis ejus divini gloriam, Eccleſiæ ædificationem, & tuam ſalutem. Ad me quod attinet, vivo adhuc, & valeo, per Dei gratiam, mediocriter, ſed ſenectus indies ingraveſcens, cum variis curis, alacritatem & vires paulatim atterunt, & conſumunt, ut lentè valdè omnia mihi procedant. Adhæc morbus lethalis ante ſeſquiannum me invadens, ex quo tamen, præter ſpem humanam, Deus pro ſua miſericordia me gratioſe liberavit, corpuſculum meum haud parum debilitavit. Quæ hactenus in publicum dederim, fortaſſe vidiſti. Nunc nihil novi ſub prelo habeo; recuditur Theſaurus Grammaticus Parentis, à me ſparſim meis obſervationibus hinc inde auctus. Accedet etiam Deo volente index locorum Scripturæ in Syntaxi adductorum, quod multi jam dudùm optarunt. Eo ad finem perducto, fortaſſis meas in Decalogum Diſſertationes ſubjungam. De his verò & aliis nihil certi promittere poſſum, nec amplius lubet, qui de vaſis colligendis quotidie moneor. Si tamen Deus vitam proroget, dabo operam, ne eam otiosè tranſigam, ſed, quantum licebit, bono publico promovendo impendam. Tu quid agas, quid valeas, & an ſtu-

 dia

dia Philologica, uti antehac, urgeas, si ubi otium erit, aliquando me certiorem redderes, id mihi pergratum foret. Ego nunc sollicitus sum de Filio meo, natu minore, paulatim formando & informando, ut, Deo volente & favente, Studia à me & Parente meo tractata, aliquandò cum laude & utilitate continuare posset. Sed unius, & alterius anni spatium adhuc requiretur, ut fundamenta aliqua solida jaciat, & nonnihil, quæ jam à me hausit, maturescant; præsertim quia cum Linguis, Theologiæ etiam Studium conjungit: Ingenio, judicio, & memoriâ satis pollet. Deus & huic instituto benedicat. Vale, Vir Reverende, & me ama. Dabam Basil. d. 12. Febr. 1663.

Tuæ Reverentiæ
studiosissimus
Joh. Buxtorfius.

P. S. Salutem adscribo Rever. D. Steidnero, eique omnia fausta precor. Audio Versæ(*) Vestræ Judæos esse, qui etiam Bibliothecas instructas habent. Si de illis tibi constat, quid rari habeant, velim de eo data occasione certiorem me reddas.

VI. ELE-

(*) *Versa*, vel *Pfersheim* potius, pagus, Augustæ Vindelicorum vicinus, in quo Judæi haud pauci habitent.

VI.
ELECTA EPISTOLICA (a).

I.

Vidiſtine unquam librum ſingularem de Hiſpanicis iſtis Illuminatis, *los Alumbrados* dictis, cujus meminit Wolfius (b) in Memorabilibus ſuis? Sectam vero ipſam breviter exponunt Covarruvias in Lexico, Micrælius in ſyntagmate, & Lætus in Compendio. Ac videtur ſane iſta in regia aula hodieque dominari; quod de Rege defuncto haud obſcure innuit Sorbierius ſeu alius in itinere ſuo Hiſpanico. Præfatio Gallici libelli, *la morale pratique des Jeſuites*, ſatis aperte dicit, inter ipſos Jeſuitas eſſe Illuminatos, qui ſe & uxores aliorum ſpurca libidine hac fini collutulant, ut ſic Deum colant, more

(a) Decerpſimus hæc ex autographis epiſtolarum, ad B Theophilum Spizelium, Theologum quondam Auguſtanum celeberr. ſcriptarum.

(b) Verba Wolfii in Memorab. Lection. Tom. II. f. 912. ad Annum 1579. ſunt hæc: *Alombrates. Hi novæ cujusdam factionis ſectarii in Hiſpania hoc anno ſunt damnati, eo, quod dicerent, ſibi integrum eſſe & licere, coire cum fœminis maritatis, de quo ſingularis extat liber.*

Gnosticorum. *Christoph. Arnold.* Norimb. d. XVI. Sept. 1671.

2.

De Podestæ libello Germanico, rerum Turcicarum historiam complectente, certiorem Te reddo, istum Censuræ nostræ nunquam fuisse exhibitum: impressus is enim est Sulzbaci, sine censura, pro nostro Bibliopola. Nunc vero Latine hic prodiit cum censura, quæ Vappam dubio procul vexabit. Nomen huic est Franciscus de Mesgnien Meniniski; quem superbissimum hominem, gente Polonum, ejusdem Podestæ, jussu Imperatoris, in lingua Turcica & Arabica quoque præceptorem fuisse scias. Hunc vero discipulum præceptori suo prætulit Leopoldus noster in legationibus Turcicis: hinc iste livor & invidia, quæ alio sese scripto jam, veluti sorex sibilo, prodidit, in notis scilicet hujusdem Meninciski in Assertiones Podestæ de principiis linguæ Turcicæ, Arab. & Pers. *Idem* ibid. d. ult. Aug. 1672.

3.

Deum supplex & venerabundus oro, ut vires Tibi & otia suppeditet ad perficiendum & absolvendum, quod occupasti,

sti, insigne & exoptatissimum opus de bibliothecariis studiis. Alterum Tu Photium præstare sufficis, dummodo ab aliis tricis & functionibus fores liberior. Gesnero, Lycostheni, Simlero, Frisio, quin & Possevino, tum Fabiano Justiniano, Auberto item Miræo, Saussayo etiam, C. Bellarmini ampliatori, Labbæo denique omissa omissosve, aliisque, nemo diligentius supplere potis. Voëtius, Hottingerus, & pauci alii recentiores subjiciunt nonnullos, sed Tu omnia plenius & rectius nosti. *J. C. Baro Boineburgius* Francof. IV. Oct. 1671.

4.

Theophilus Spizelius, verbi divini in Ecclesia Augustana Minister.

Per purum anagramma (z in ts resol.)

1.) *Ab! Vir augebit Ecclesiam intus piis in vita: pellens inde hostis virus.*

Evolutio.

Viderat Eusebie, multis prodesse politis
Orbi Christiano Spizelium usque libris,
Quos docti innumeri cum mirarentur, bonoro
Illum mactavit protinus elogio:

Intus is augebit magis ah! Ecclesiam Jesu
Membris in vita Vir, pius ipse, pius.
Pellens inde etenim virus feliciter hostis
Quæ facienda sient, quæ fugienda, docet.
Adplaudunt quicunque boni: prosperrimus, optant,
Sit scriptis, dictis, consiliisque sacris.

2.) *En Iste Elias pius, percharus Numini: Ah! uti Sol lucebit in gaudiis: siet!*

Evolutio.

Quam zelo Elias fuerit pietateque clarus,
Scriptura sancta nos docet.
En! iste Elias pius alter gloriam Jovæ
Propugnat usque mascule.
Numini ob id percharus ovat: cœlestibus illis
Lucebit ah in gaudiis,
Sol uti, divini verbi ceu prœco fidelis!
Siet, vovemus id, fiet.
M. Jac. Crell.

5.

Bibliotheca olim Reinesiana (c) nunc

(c) Celeberrimi Polyhistoris Thomæ Reinesii Bibliothecam nomine Principis coëmit Seckendorfius, addi-

nunc
Auspiciis Illustris Viri
Domini Viri Ludovici a Seckendorf &c.
Ducalis & publica facta
loquitur, ominatur ac vovet
interprete M. Bartholomæo Franco,
Diacono Neostadiensi.

Ut me Ciza sibi præ Dresda aut Lipsia haberet,
Fecit, qui viva hic Bibliotheca fuit.
Nomine, si nescis, quod Seckendorfius isto
Signetur, si vis discere, sæpe redi.
Discere si nolis, nequeasve, recedito, nempe
Tam stupidæ non est hic locus invidiæ.
Tanto macte bono Princeps accredito, plures
Seckendorfiadas si bona fata dabunt,
Quæ modo Ciza fuit, Guelphæ certaverit arci,
Moxque Augustus erit, qui modo Mauritius,

Barth. Frank, Neostadii ad Orilam, d. 1. Mart. 1672.

6. Non

addiditque Ducali Cizensi, quæ olim ab Episcopo Julio cœpta colligi, hactenus parum aucta erat. Nunc indies fere præstantissimis auctoribus augetur. *Hæc idem Bartholomæus Franck in suis ad Spizelium literis.*

6.

Non possum non hac occasione fatum, quod Indices (d) mei Expurgatorii sunt experti, narrare. Commissarius siquidem Cæsareus, qui Francofurti ad Mœnum libros recens editos solet inspicere, ne quid in lucem prodeat, quod juribus Imperatoris atque imperii directe queat officere, non requisita, ut alias moris est, ordinarii Magistratus autoritate, Bibliopolium Lipsiense, ubi exemplaria Indicum meorum asservabantur, vi aperiendum, & omnia exemplaria curavit inde auferenda. Bibliopola Lipsiensis quamprimum hoc rescivit, ob injuriam sibi factam & damnum illatum questus est apud Magistratum oppidanum, qui Commissarium Cæsareum violatæ jurisdictionis reum postulavit, & tandem hoc responsi accepit: Titulum disquisitionis meæ corrigendum, & vocem: *Papistarum*, prorsus omittendam esse. Verum hoc a me nunquam impetrabitur. Congessi interim adhuc nonnulla, quæ, si fortassis editio veniet iteranda,

(d) Digitum intendit Francus in disquisitionem suam Academicam de Papistarum Indicibus Librorum prohibitorum & expurgandorum, quæ typis exscripta est Lipsiæ A. MDCLXXXIV. in 4.

iteranda, locis suis inserentur. *M. Dan. Francus* Weidæ Varisc. mens. Febr. A. 1686.

7.

Quæ de thesauro Spalatini & aliorum superiori seculo illustrium Virorum epistolico & variorum historico-theologicorum tractatuum miscello scribis lætabundus, quod ejus insperato factus sis particeps, cum amicorum bona soleant esse communia, una tecum me etiam ad aliquam excitarunt lætitiam, inde ortam, quod eas in manus eum incidisse videam, unde in posterum publico commodo non parum emolumenti posset accedere, si nimirum cum aliis, quas te possidere memoras eruditorum antehac Virorum epistolas, aliorum oculis non invideas; quamvis ut de epistolis Philippi Melanchthonis illud addam, in memoria fixum adhuc hæreat, quod ex ore celeberrimi cujusdam Viri, cujus memoria sit in benedictione! de Beati etiam Sauberti in edendis duabus Epistolarum Melanchthonis partibus labore olim audivi, non adeo laudabiliter eum hac ratione de orthodoxia esse meritum, qui ejus Viri ob non unas rationes apud Hutterum prolixius: legendas

gendas suspecti epistolas tutius æternis sepelivisset tenebris, quam in lucem cum non plane nullorum scandalo traxisset publicam. Ego etsi maximum hunc Virum & de omnibus literis optime meritum maximi ex debito semper apud quoscunque æstimo, ita sæpius in ore soleo habere inque votis, utut nimium seris adeoque frustraneis: *Tu, cum tantus Vir in literis extiteris, utinam ex toto & constans noster fuisses!* Novi, non pauca justo acerbius olim & post in eum dicta fuisse & scripta, & hodie forsitan non pauciis memoria ejus suspectior redditur, quam par est; sed si, quod sentio, aperte licet in sinum amici effundere, in omnibus excusari vix potest, neque immerito Nostri hactenus animi mutabilitatem atque in rebus fidei inconstantiam ei objecerunt, quod Acta prioris seculi publica legenti ignotum esse non potest. Tu pennæ & animi mei in exprimenda de hoc Viro censura libertatem æqui consule bonique. *M. Anton. Reiserus* Posonii V. Calend. Junii A. 1668.

8.

De Domino *Spetio* (e) pauca adhuc mihi

(e) Intelligitur *Joannes Petrus Speeth*, Augustanus, homo

hi addenda: hominem nunquam antea novi, licet plura de ejus fatis perceperim. Venit autem ad me nudius quartus Laubacum,

---

homo in religione Vertumno mutabilior, de quo non possum non huc transferre, quæ Vir longe Celeberrimus Maturinus Veyssierus la Croze in Vindiciis veterum Scriptorum contra Harduinum, Roterodami A. 1708. editis, p. 61. sq. de ipso his verbis retulit: *Vixit ante septem annos Amstelodami Apostata quidam è Christiano Judæus, vir certe eruditus, & instructus omni genere litterarum. Augustæ Vindelicorum natus erat parentibus* Pontificiis, *& jam ætate grandis ad eos confugerat, qui Confessionem, quam vocant Augustanam, profitentur. Cum in litterarum Ebraicarum cognitione mirum in modum profecisset, à nobilissimo viro, Knorrio à Rosenroth, vocatus est, eique præsto fuit in adornanda Cabbalæ Denudatæ editione. Portentosa deinde animi levitate impulsus, religionem crebro mutavit, modo ad Socinianos transiens, modo ad Mennonitas, qui de Christo Domino nostro prope eadem sentiunt cum Socinianis. Post diuturnas tandem, ut ipse postea confessus est, animi agitationes turpiter ab omni Christianorum communione defecit, & Amstelodami Judæorum sacris initiatus, qui prius Joannes Petrus Speeth vocabatur, Moses German appellari incepit. Cum eo sæpius in Hollandia collocutus est Vir eruditissimus, mihique familiaris, Joannes Georgius Wachter,* (Civis meus, cujus Lexicon vel Thesaurum potius Etymologicum linguæ Germanicæ avidissime expectamus,) *qui scriptis etiam litteris, quas postea Germanice edidit in lucem una cum Apostatæ responsionibus, eum ad veritatem, à qua discesserat, revocare conatus est; sed irrito conatu; neque enim ullam spem fecit reditus ad Christianismum, quem ex animo ejuraverat. Biennio*

bacum, plurimaque, quæ ad ipsum spectant, mihi exposuit; animadverti, quod licet abstractionem aliquam ab omnibus sectis prætendens, in corde tamen papismum foveat & deamet, adversus quem multa in medium adduxi, quæ non dubito, quin animum ipsius aliqua ratione suspensum detinebunt, & si omnino mihi dicendum, quod e re esse judico, bonus

nio aut triennio post Amstelodami mortuus est, veneno, ut ferunt, è medio sublatus à Judæis, qui eum nugas omnes Thalmudistarum non satis probare suspicabantur. Edidit inter Judæos agens versibus Alcaicis versionem Latinam satis elegantem Odæ Judaicæ, Mi Camocha *dictæ, quam verpi in festo Purim cantitare solent. Fovebat miserrimus Apostata easdem plane de Antiquitate sententias, quas fovet Harduinus, & sæpenumero dixit, quod supra laudatum Wachterum, qui hæc ab eo audierat, referentem audivi, adinventam esse à Constantino Magno Religionem Christianam, nec aliud esse quam fabulas, quæcunque narrantur & scripta sunt de martyriis veterum Christianorum; Novum Testamentum, & eorum Patrum scripta, qui tribus post Christum sæculis floruerunt, jubente Constantino fuisse conficta; Judaicam Religionem totum antea terrarum orbem occupasse.* In Lipsiensi Lexico Biographico Eruditorum Tom. II. p. 1114. ubi juxta ordinem alphabeticum nomen *Speeth (Jo. Pet.)* occurrit, lectores quidem remittuntur ad *Moses Germanus*, sed neque in lit. G. neque in litera M. quicquam de hoc homuncione notatum justo loco reperi. Quædam eum concernentia leguntur in Godofr. Arnoldi Hæresiologia, Volum. II. p. 1203. sq. edit. II. Non desunt, qui illum tandem in impia Atheorum castra transfugisse censeant.

nus alioquin homo neque fundamenta religionis nostræ & fortasse ipsius etiam Christianismi ex asse & distincte nunquam percepit. Ponitur e. gr. fundamentum aliquod abnegatio sui ipsius a mysticis pontificiis jam olim traditum, neque a nostratibus modernis rejectum, ad quid ergo ecclesiam Pontificiam deserere & unanime fundamentum in alia ecclesia, e. gr. Lutherana, quærere? Sed ad hæc & plura ejus generis alia prolixe respondi, & quo uberius mentem exponere possim, commercium literarium ab ipso petii; sunt speciosa omnino, quæ profert, sed certe nonnisi ejus generis, cujus omnia illa esse solent, quæ miseri hi errones viam perfectiorem præ se ferentes & intra & extra ecclesiam nostram hodie jactitant. *Jo. Petrus Scheferus* Francof. d. 27. Jan. 1687.

9.

Respondit Dn. D. Faustius, qui vel solus jam pro veritate religionis nostræ intrepide atque fervide militat, ad scriptum illud, quod Jesuita P. Dez de reunione Protestant. cum ecclesia Romana nuper edidit, & licet summa modestia usus fuerit, verecundum tamen, ne per hoc ipsum adversariorum magis magisque exacer-

bentur. Dn. D. Schmidius, malo huic nullum fere remedium supeesse judicans, omne studium continuationi commentariorum sacrorum confert; vocatus hic erat haud pridem a Rege Sueciæ ad Professi. primariam in Academia Livoniensi Derpta nunc iterum restauranda, oblatique ei octingenti imperiales, præter beneficia, quæ ex pastoratu simul etiam ei conferendo capere poterat, sed vocationem renuit: designata tamen ei a Landgravio Darmstatino (ubi Dn. D. Hinkelmann summo cum fructu & applausu Episcopi vices sustinet) Professio in Academia Giessena, si forte fortuna aliquando abhinc egredi jubeatur. *Idem* Argentor. d. $\frac{10}{20}$. April. 1688.

10.

Hulsemannum proh! amisimus. Quis ipsius leget vestigia? Nondum mihi a mœrore possum temperare. Jam demum, quis Hulsemannus fuerit, experiemur. Prout hodie studiosa juventus studium theologiæ tractat, mihi quidem nil magni promittit. Vel enim theologiæ vel subtiliori philosophiæ apparatus parvus esse videtur. Deus excitet ingenia! *D. Jo. Adam. Scherzerus* Lipsiæ postridie sepulturæ Hulsemanni 1661.

11.

II.

Spethius (f) noster (utinam adhuc noster!) nuper iterum scripsit ad me, sed alioqui literis mage necessariis obseptus otium responso prodigere nolo, hoc contentus, quod mea commendatione a Francofurto jam deget remotior, nec nostris nocere valeat. Animum ipsius quod attinet, talem mihi ideam fingo, quod Pontificiæ suæ Ecclesiæ errores & abusus agnoscat gravissimos, sed persuasus sit, matris omnia toleranda esse, saltem ab ejus communione nullam unquam ob causam discedendum, sed præstare, ut qui abominationes agnoscunt, eas graviter increpent, ob hoc ipsum sanguinem fundere parati. Qui toto animo sunt Pontificii, ejus libertatem ferre non poterunt, unde ad extremum aut conscientiæ suæ vim inferre necesse habebit, aut ad meliora redibit, aut se Ecclesiasticis opponens gravia in caput suum excitabit discrimina. Ego non desinam miseram animam Pastori errantes reducere fidelissime solito precibus com-

(f) Conf. de ipso B. Speneri Consil. & Judic. Theolog. Latin. Part. III. p. 430. sqq.

mendare, quod & vos facturos non dubito. *D. Phil. Jac. Spenerus* Francof. ad Mœnum d. 26. April. 1683.

12.

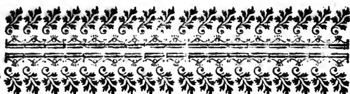
Spethium nostrum Vobis ista æstate adfuisse scio; nam in itu redituque me compellavit, ast, quæ, quæso, de eo tibi sententia? si interiora ejus nossent, quibuscum est, de capite periclitaretur miser: forte reservavit eum Deus ad hoc, ut in gremio Ecclesiæ Romanæ huic plus noceat. Præter preces, quibus eum divinæ misericordiæ commendare non desisto, pro eo nihil possum. *Idem* ibid. d. 17. Sept. 1685.

FINIS.

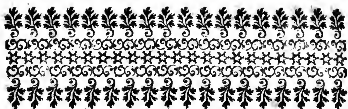
Emendanda.

In altera pagina Dedicat. Tom. XIII. lin. 17. post vocem NUMINI adde VOTA. pag. 256. lin. 23. post vocem *cujus* adde *libri*. pag. 336. lin. 23. pro *potiturum* lege *petiturum*.

SYL-

SYLLABUS
CONTENTORUM.

INDEX.

A.

Anima

Bellar-

Con-

E.

Fran-

Gro-

H.

I.

K.

L.

Lon-

M.

Magius

Miltoni

Mundi

O.

P.

R.

S.

T.

V.

Z.

